

MINDENKI IMRE BÁCSIJA

„Imre bácsit könnyű volt szeretni, mert a benne élő gyermeki lelket megőrizte egészen élete végéig... A liturgián keresztül törekedett kifejezni Isten iránti szeretetét, e szent cselekményekben fedezte fel Isten szépségét”.

(Farkas István)

SZERKESZTETTE: FARAGÓ FERENC

TARTALOMJEGYZÉK

Imre bácsi élete	3
Tarnai Imre: Egyetemes zsinatok	4
Tarnai Imre: Szent Pál apostol	18
Tarnai Imre: Erény-e az igazságosság?	29
Tarnai Imre: Liturgikus morzsák	38
Tarnai Imre: A II. Vatikáni Zsinatot követő reformok	60
Tarnai Imre: Üvegfal	65
Tarnai Imre: Kialudt egy fáklya	66
Schanda Beáta: Beszélgetés Drégely várának tövében	67
Végrendelet	72
Miklovicz László: Búcsúszó	73
Beer Miklós: Gyászjelentés	75
Élet-képek	75

IMRE BÁCSI ÉLETE...

„Budapesten születtem 1927-ben, kispolgári családban. Édesapám banktisztviselő volt, egyenes, talpig becsületes ember. Édesanyám elszegényedett kishemesi családból származott. Nagyon szép házasságban éltek, kiegyensúlyozott, szép gyermekkorom volt.”

Fokozatosan bontakozott ki hivatása. Budán az Érseki Katolikus Gimnáziumban leginkább papok voltak a tanárai, akik nagy hatást gyakoroltak rá.

Szemináriumi tanulmányait alatt is kiváló előjáróknál tanulhatott. 1948 karácsony másnapján egy társával együtt ministrált Mindszenty József bíboros házi kápolnájában, és mint utólag kiderült, ez volt az utolsó szentmiséje a letartóztatása előtt a bíborosnak. Másnap reggel ők vitték a hírt a szemináriumba.

1952-ben szentelték fel Esztergomban.

1952-1958-ig Szécsényben káplán.

Annavölgybe 9 hónapig szolgált

1959-1960-ig Tarján adminisztrátora

Egy év csolnoki és fél év kemencei szolgálat

1966-ig Máriahalom

1966-1983-ig Nógrádmegyerbe szolgált.

1974-ben találkozott a Bokor közösséggel.

1983-tól Nagyoroszi

2005-től Érsekvadkerti terület esperese

2011-től mesterkanonok

2014.V.16. - Tereskei Romtemplom címzetes apátja

Választott papi jelmondata végig kísérte egész hivatása alatt: *„Hiszek a Szent Szívben, annak szeretetében, hiszek a lelkek szent közösségében, hiszek a Szeretet végső győzelmében!”*

Október 27-én kezdődött el számára egy szebb élet a Mennyei Atya színe előtt.

Isten veled, Imre bácsi!

TARNAI IMRE

AZ EGYETEMES ZSINATOK

Az egyházi szóhasználatban többféle megjelölést használnak azokra a gyűlésekre, amikor meghatározott egyházi személyek (akár klerikusok magukban, akár laikusokkal együtt) összejönnek, hogy az egyház életével kapcsolatos kérdésekről tárgyaljanak. Pl. konvent, konzisztórium, szinódus, zsinat stb. A különböző nevű gyűlések mindegyikének más a szerepe, szabályai és súlya. Jelen dolgozatomban csak a zsinatnak nevezett összejövetellel, annak is csak az egyik fajtájával fogok foglalkozni.

A magyar „zsinat” szó görög eredetű: a συν és a οδος szavakból összeolvasztott συνοδος, szó szerinti fordításban: „együtt út”. Tehát azt akarja jelenteni, hogy akik együtt vannak, keresik a mindenkinek megfelelő, közös utat, amelyen a továbbiakban majd járniuk kell. Amikor a szót latinra lefordították, a szó első elemét meghagyták: a „συν”-nek megfelelő latin „con” szócskát használták. De második elemként nem a „οδος” = „út” szót fordították le, hanem a latin „calo” = „összehív” szóból származtattak egy csakis ebben az összetételben használatos alakot, és így lett a görög „συνοδος” szó latin megfelelője a „concilium”, ami tehát kb. annyit jelent, hogy „együtt az összehívottak”. Ezek szerint magyarul azt nevezzük zsinatnak, amit latinul conciliumnak mondanak. Ez azért érdekes, mert a II. vatikáni zsinat óta használják egy másik fajta összejövetel megjelölésére latinul a cuvoöoq szó ellatínosított formáját is: „Synodus”, igaz, kiegészítve azzal, hogy „episcopalis” (=püspöki). Hogy ez miféle összejövetel, arra a végén még röviden majd kitérek. Kézenfekvő lenne, hogy ennek az összejövetelnek magyar elnevezésül ennek a „synodus” szónak magyarosított formáját, a „zsinat” szót használjuk, de nem tehetjük, mert ez lefoglaltatott a concilium magyar elnevezésére. Kénytelenek vagyunk tehát a synodus-t (teljes nevén synodus episcopalis-t) magyarul is szinódusnak (vagy a félreértések elkerülése végett püspöki szinódusnak) hívni, zsinatnak pedig - ami etimológiailag ugyanaz, mint a szinódus - a conciliumot nevezzük. Röviden: ebben az előadásban nem a szinódusról lesz szó, amely szóból a zsinat szó származik, hanem a zsinatról, amely szónak ma más a jelentése, mint az eredetijének. - Ennyit a „zsinat” szó etimológiájáról.

És most nézzük a tartalmát! Az Értelmező szótár szerint katolikusoknál „vezető papi személyeknek fontos egyházi ügyekben döntő gyűlése”, protestánsoknál pedig „lelkészekből és világiakból álló törvényhozó és intézkedő testület, ill. ennek gyűlése”. Minket természetesen a két meghatározás közül most az első érdekel, bár meg kell állapítani róla, hogy nem pontos, mert bizony most már előfordul nálunk is, hogy nem csak vezető papi személyiségek vesznek részt rajta, sőt nem is csak papi személyiségek.

Utaltam már rá, hogy többféle zsinat létezik. Amit egy püspök hív össze, az csak az egyházmegye területén előforduló ügyeket tárgyalja: ez az egyházmegyei zsinat. Ilyen fog összeülni nálunk ez év októberében. Ha az érsek hívja össze egyháztartománya összes egyházmegyéjének illetékeseit, ez a tartományi zsinat. Ha több egyháztartomány tart közös zsinatot, ez a plenáris zsinat. Ezeknek a szabályait, illetékességét itt most nem akarom részletezni. Az új Egyházi törvénykönyv életbelépése (1983) előtt léteztek ún. nemzeti zsinatok, amikor egy ország összes egyházmegyéje együtt zsinatolt. Magyarországon a középkorban szabályos rendszerességgel tartottak ilyeneket. Általában a király hívta össze őket. Tulajdonképpen ezek helyébe lépett a Püspökkari Konferencia, amelyik az új Törvénykönyv újdonsága. Nálunk évente négyszer ül össze, hogy koordinálja az egyes egyházmegyéek tevékenységét,

de a püspökök autonómiáját nem érinti, vagyis nem hozhat olyan intézkedéseket, amelyek bármire is köteleznék a püspököket. Ez alól csupán néhány kivétel van, amelyeket az egyetemes egyház jog kifejezetten a Püspöki Konferenciák illetékességébe utal.

Végül a legsajátosabb intézménye a katolikus egyháznak az egyetemes zsinat, ami ennek az előadásnak a tárgya. Egyetemes zsinatról akkor beszélünk, ha maga a pápa hívja össze, vagy legalább is utólagosan jóváhagyja, személyesen maga vagy személyes megbízottja elnököl az üléseken, és az egyház összes püspöke meghívást kap a részvételre. Ilyen egyetemes zsinat az egyház történelme során eddig 21 alkalommal volt, meglehetősen rendszertelenül, ahogy a szükség megkívánta. Általában olyankor hívták össze, amikor valami - egész egyházat érintő - súlyos probléma felmerült. Volt néha egy évszázadon belül több ízben is, máskor pedig évszázadokon át nem volt. Némelyik csupán egy-két napig tartott, mások évekig elhúzódtak, sőt volt olyan, amelyik évtizedekig.

Ezen felsorolást ki kell még egészíteni egy egészen sajátos fajtájú zsinattal, amiből összesen egy volt: az apostoli zsinat, amelyet nem szoktunk az egyetemes zsinatok közé sorolni. Igazából ez volt az egyház első zsinata, valószínűleg 49-ben Jeruzsálemben. Az Apostolok Cselekedeteinek könyve számol be róla. Apostolinak nevezzük, mert még maguk az apostolok is részt vettek rajta, legalább is Péter meg a fiatalabbik Jakab meg Pál meg Barnabás egész biztosan. Arról tárgyaltak, hogy aki nem zsidónak született, és be szeretne lépni az egyházba, annak zsidóvá kell-e előbb lennie, meg kell-e tartania az ószövetségi törvényeket. Ez akkoriban komoly gyakorlati probléma volt. A döntés az volt, hogy nem, kivéve négy olyan szabályt, amelyek meg nem tartása rendkívüli megbotránkozást váltott volna ki a körülöttük élő zsidókból.

A KELETI ZSINATOK

1. NIKAIA I.

Az első egyetemes zsinat 325-ben volt. Előtte 12 évvel adta ki Nagy Konstantin császár híres milánói ediktumát, amelyben véget vetett a római birodalomban a keresztények 250 éven át tartó üldözésének, és a kereszténységet államvallássá tette. De alig hogy kitört a nagy „szabadság”, újabb probléma ütötte fel a fejét, amely ezúttal nem kívülről, hanem belülről igyekezett tönkretenni Jézus művét. Egy Áriusz nevű alexandriai pap azt tanította Jézusról, hogy az Isten legkiválóbb teremtménye, akit még a világ teremtése előtt teremtett, de nem Isten, hanem csak Istenhez hasonlóvá lett ember. Sok követője akadt Áriusznak, és a császár a birodalom egységét féltette, ezért összehívta a püspököket a birodalomnak általa alapított és saját nevééről elnevezett új fővárosa, Konstantinápoly közelében fekvő saját nyaralójába, Nikaiába, hogy döntsék el, mi az igazság.

250 püspök jött össze, akik közül sokan még a testükön viselték az üldöztetés idején elszenvedett kínzások nyomait. Az öreg pápa, I. Szilveszter nem tudott elmenni, de elküldte megbízottját, így lett a zsinat egyetemessé. Az alexandriai pátriárka magával hozta diakónusát, Atanázt. Ő lett a zsinat lelke. Tüzes beszéde és érvelése nyomán a püspökök egyöntetűen a mellett foglaltak állást, hogy Áriusz téved: a Fiú nem hasonló („ὁμοιωσιος”) az Atyához, hanem egylényegű („ὁμοουσιος”) vele. A z irat, amelyben e döntésüket megfogalmazták, mindmáig megvan. 248 püspök aláírása olvasható rajta, köztük az akkori myrai püspöké, Miklósé is.

Megfogalmaztak egy hitvallás-szöveget. A közfelfogással ellentétben nem az apostoli hitvallást bővítették ki, mert ez akkor a mai formájában még nem létezett, hanem keresztelesek alkalmával addig is használatos szövegeket vettek alapul, kihangsúlyozva a Fiúnak az Atyával való egylényegűségét. Ismerős a formula, ami belekerült: „Isten az Istentől, világosság a világosságtól, valóságos Isten a valóságos Istentől; született, de nem teremtmény; az Atyával egylényegű („ὁμοουσιος”). Nagy kár, hogy a hitvallás végéhez hozzáfűzték, ami a későbbi zsinatokon aztán általánossá vált, hogy „azokat pedig, akik azt mondják, hogy ... (itt felsorolja a tévesnek minősített mondatokat) azokat a katolikus Egyház kiközösíti”.

Ezzel azonban a zsinat nem ért véget: még kb. egy hónapig együtt maradtak apróbb ügyeket megtárgyalni, gyakorlatot egységesíteni. Ezek közül a rendelkezések közül számunkra a legérdekesebb: ekkor, 325-ben döntötték el, hogy ezentúl az egész egyházban a tavaszi napéjegyenlőséget követő vasárnapon kell a húsvétot ünnepelni. Addig ugyanis minden részegyház a saját hagyományát követte, és nem volt egység e tekintetben.

2. KONSTANTINÁPOLY I.

Az arianizmus a zsinat döntése ellenére tovább terjedt. Később maga a császár is melléjük állt, és a katolikusokkal fordult szembe. Atanáznak, aki időközben alexandriai pátriárka lett, élete nagy részét száműzetésben kellett eltöltenie. Nemhogy csökkentek volna a belső bajok és széthúzások az egyházban, inkább növekedtek. Miután a Fiú Isten-voltát a nikaiai zsinat tisztázta, a század második felében egy Makedoniosz nevű konstantinápolyi püspök a Szentlélek istenségét vonta kétségbe, mondván, hogy ő a legkiválóbb angyal, de nem Isten. Természetesen neki is lettek bőségesen követői. Nagy Theodosius volt ekkor a császár, aki úgy gondolta, hogy elődjéhez, Konstantinhoz hasonlóan neki kell rendet teremtenie, és ezért zsinatot hívott össze, ezúttal Konstantinápolyba, 381-ben.

Sajnos erre a zsinatra a nyugati püspökök nem mentek el, arra hivatkozva, hogy ők a Szentlélekkel kapcsolatban felmerült problémákat a közelmúltban a rimini zsinaton már megtárgyalták. Ez nem volt ugyan egyetemes zsinat, de ők úgy gondolták, hogy ebből is világos az állásfoglalásuk. A pápa is - nyugati püspök lévén - hiányzott a konstantinápolyi zsinatról, ezért ennek a zsinatnak egyetemes voltát sokáig kétségbe vonták. Csak 70 évvel később a kalkedoni zsinaton döntött úgy az akkori pápa, Nagy Szent Leó, hogy visszamenőleg megadja ennek a zsinatnak is a pápai jóváhagyást, és ennek következtében egyetemesnek minősül. Így tehát ez a 381-es konstantinápolyi a második egyetemes zsinat. Ez is kb. két hónapig ülésezett.

Ez a zsinat Makedoniosz tévedését ítélte el, és tulajdonképpen ezzel lett teljessé hivatalosan az egyházban a Szentháromság tana, amit egyébként kezdettől fogva vallottak és hittek a keresztények. Ennek megfelelően bővítették ki ezen a zsinaton a nikaiai hitvallást, amely eddig ezekkel a szavakkal végződött: „És a Szentlélekben”. Mindent, ami utána következik, a konstantinápolyi zsinat fűzött hozzá, ezért nevezzük ezt a hitvallást „nikaiai-konstantinápolyi hitvallásnak”.

3. EFEZUS

Jézus személyével kapcsolatban nagyon sok, egymásnak ellentmondó vélemény forgott ekkoriban a keresztények között. A fogalmak sem voltak még igazán tisztázva, ennek következtében sokszor teljesen másképpen értelmeztek egyes kijelentéseket, mint ahogyan azt a másik gondolta. Az V. század

elején egy Nesztóriosz nevű püspök állt a konstantinápolyi egyház élén. A legújabb történelmi kutatások szerint az imént vázolt körülmények miatt értették őt félre. Mert a kijelentéseiből úgy tűnt, hogy szerinte Krisztusban az istenség és az emberség elválasztva létezik, csak a szeretet erkölcsi kapcsolata egyesíti a kettőt. Vagyis, hogy nem csak isteni, hanem külön emberi személyisége is van. Az ember Jézus olyan, mint egy templom, akiben a tőle független Második isteni Személy lakik. Ebből pedig az következik, hogy akit Mária szült, az csak ember, aki egyesült ugyan az istenséggel, de Mária nem mondható Istenszülőnek.

Cirill alexandriai pátriárka figyelt föl először ezekre a félreérthető véleményekre, és a pápához fordult. A pápa igazat adott neki, és felszólította Nesztórioszt, hogy vonja vissza tanítását. Nesztóriosz e helyett válaszlevelet írt. Megint csak a császár, II. Theodosius volt az, aki felfigyelt erre a huzavonára, és elődei példájára összehívta a harmadik egyetemes zsinatot, ezúttal Efezusba, 431 pünkösdjére. A pápát Cirill képviselte. A kitűzött napon megnyitotta a zsinatot, jóllehet a Nesztórioszt pártoló püspökök nem érkeztek még meg. Maga Nesztóriosz a városban tartózkodott, de nem volt hajlandó részt venni a zsinaton. A jelenlévő 198 püspök mind Cirill álláspontját fogadta el, és elítélték Nesztórioszt. Az éjszakába nyúló ülés végén a nép hálából fáklyás ünnepi menetben kísérté szállásukra a püspököket, mert jóváhagyták, hogy Mária Istenszülőnek nevezhető.

III. Szixtus pápa ennek a zsinatnak emlékére építtette fel Rómában Szűz Máriának azt a templomát, amelyhez a Havas Boldogasszony legendája fűződik, és amely ma Róma 4 főtemplomának egyike, a „Santa Maria Maggiore”. Itt őriznek egy ereklyét, amely a hagyomány szerint annak a jászolnak egy darabja, amelybe Mária az újszülött Istenembert fektette. Ünnepet ugyan nem rendelt el a pápa, de számos részegyházban kezdték az esztendő különböző napjain megünnepelni a nagy eseményt.

A zsinatnak 1500. évfordulóján, 1931-ben, XI. Piusz pápa az egész egyházra kötelezően elrendelte az ünnepet arra a napra, amelyiken Szűz Mária római főtemplomában ünnepelték: október 11-ére. Nem sikerült kinyomoznom, hogy miért pont erre a napra, hiszen a zsinat tavasszal volt. 31 évvel később azután ezen a napon nyitotta meg XXIII. János pápa a korszakváltó II. vatikáni zsinatot, de erről majd a maga helyén ejtek szót. Azt azért érdekességként itt említem meg, hogy éppen annak a zsinatnak a reformjai szüntették meg ezt az ünnepet, amely zsinatnak ez az ünnep volt a kiindulópontja. Pontosabban nem az ünnepet szüntették meg, csupán a dátumát. A naptárreform egyik alapelve volt ugyanis, hogy minden ünnep kerüljön a maga helyére, és ne legyenek duplikálások. Márpedig Mária akkor lett Istenszülővé, amikor Jézust a világra hozta, így ünnepének a karácsonyhoz, Jézus születése ünnepéhez kell kapcsolódnia. Karácsony nyolcadik napján, január 1-jén eddig is erről szóltak a liturgikus szövegek, most hivatalosan is ez a nap lett Mária Istenanyaságának ünnepe.

Azt még tudni kell, hogy az efezusi zsinat nem ért véget azzal az ünnepi fáklyásmenettel. Megérkeztek időközben a Nesztóriosz-párti antióchiai püspökök, akik „ellenzsinatot” tartottak, ezt aztán követte sok egyéb bonyodalom is, amelyeket itt most nem akarok részletezni. Mindenesetre a zsinatnak 3 hét múlva újból össze kellett ülnie és még három hétig tanácskoznia, de a végeredmény mégis csak a pünkösdnap győzelem maradt.

4. KALKEDON

Mégsem élvezhetett az egyház hosszú ideig nyugalmat. 20 év múlva újból egyetemes zsinatot kellett összehívni, immár a negyediket. Az történt ugyanis, hogy egyesek - ahogy mondani szokás - „átestek a ló túlsó oldalára”. Az efezusi zsinat megállapította, hogy Jézus egyetlen személy, az Isten második Személye. Egy Konstantinápoly közelében álló kolostor előljárója, Eutükhész, és vele együtt sokan mások oly hévvel védték ezt a tanítást, hogy így fogalmaztak: Az isteni természet Jézusban úgy felszívja az emberit, mint a tenger a vízcseppet. Értsd: nemcsak egy személy van Jézusban, de egyetlen természet is, az isteni. Monofizitáknak nevezzük őket a görög *povoq* (=egy) és *((uciq* (=természet) szavak összefűzésével.

Ezzel a tanítással kapcsolatban kellett tehát hivatalosan állást foglalni, ezért hívta össze - a kialakult hagyománynak megfelelően a császár - Markianosz, az új zsinatot. Ezúttal azonban nem saját kezdeményezésre, hanem a pápának, Nagy Szent Leónak a kérésére. Ez volt tehát az első olyan egyetemes zsinat, amit nem utólag hagyott jóvá a pápa. A zsinat helyéül Nagy Konstantinhoz hasonlóan Markianosz is a császári nyaralót, Nikaiát ajánlotta fel, de végül is a fővároshoz közelebb eső Kalkedon város mellett döntöttek. Igen sok püspök jött össze (egyések szerint talán 600-an is): az I. Vatikáni előtt ez volt a legnépesebb egyetemes zsinat.

Felolvasták a pápa levelét, amelyben kifejtette, hogy Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember. Isteni személye teljesen birtokolja mindkét természetet, vagyis egy személy, de két természet. A levél hallatán a püspökök így kiáltottak fel: „Mi is ezt hisszük. Leó által Péter szólt.” - Még néhány apróbb ügyről tárgyaltak, többek között arról, hogy a konstantinápolyi püspök, mint a birodalom második fővárosának püspöke pátriárkai rangot viselhessen, és rangban rögtön a római püspök után következék, megelőzve az ősi pátriárkai székhelyeket: Jeruzsálemet, Alexandriát és Antióchiát. Ezen kívül egyetemesnek nyilvánították a 381-i konstantinápolyi zsinatot, amelynek a jóváhagyásával a korabeli pápa - amint arról szó volt - nem törődött. Rövid zsinat volt 451-ben a kalkedoni, egy hónapig sem tartott, de a krisztológiai kérdésekben hozott döntései nem mindenkit elégittek ki.

5. KONSTANTINÁPOLY II.

Egy teljes évszázadig tartott a zsinatot követően az e kérdéssel foglalkozó ún. „három fejezet” vitája, amelynek részletezése azt hiszem külön tanulmányt igényelne. Mindenesetre ennek tisztázására hívta össze Jusztiniánosz császár 553-ban a II. konstantinápolyi zsinatot. Néhány hét leforgása alatt aláírták a püspökök ennek az iratnak az elítélését, amit aztán utólag Vigíliusz pápa is jóváhagyott, így lett ez az ötödik egyetemes zsinat. Nem hiszem, hogy ezzel érdemes lenne többet foglalkozni.

6. KONSTANTINÁPOLY III.

A következő egyetemes zsinatra most már egy évszázadnál is többet kellett várni: 680-ban hívta össze IV. Konstantin császár ismét Konstantinápolyba a saját palotájának kupolatermébe, ezúttal Agathosz pápa egyetértésével. Ezen csak 174-en vettek részt, mert ekkorra Észak-Afrikát már elárasszították az arabok, és tönkretették az ott addig virágzó kereszténységet. A zsinat témája újból a monofizitizmus volt, amelynek hívei még mindig nem nyugodtak. A zsinat ismételten elítélte a tanításukat, sőt egy enyhébb irányzatot, az ún. monothelizmust is. $3sX^a$ =akarat. A monotheléták úgy gondolták, hogy Jézusban valóban létezik külön az isteni és az emberi természet, de csak isteni akarat

van, embersége nem rendelkezik külön akarattal. Ez a zsinat használta első ízben azt a kifejezést, amely azóta teológiai szakkifejezéssé vált: „unio hypostatica”. Magyarra nehéz lefordítani, mert a szó szerinti fordítása, hogy „lényegben való egység” nem sokat mond, főleg azok számára nem, akik nem ismerik az arisztoteleszi filozófiának a fogalmait. Végző soron azt jelenti ez a szakkifejezés, hogy Jézusban a két természet az egyetlen személyben, mint lényegben egyesül. - Egy szűk esztendeig tartott a hatodik egyetemes zsinat.

Alig ért véget, a keletiek újból összejöttek Konstantinápolyban, hogy fegyelmi kérdésekről tárgyaljanak. Többek között elutasították a pápa primátusát, és sok nyugati szokást elítéltek. Ezzel előkészítették a keleti egyház elszakadását, ami negyedfél századdal később sajnos véglegesen be is következett. Ezt a zsinatot a pápa természetesen nem hagyta jóvá, a keletiek viszont ezt tekintik a 7. egyetemes zsinatnak, és többet nem is fogadnak el.

7. NIKAIÁ II.

A VIII. század szomorú mozgalma a képrombolás. A keletrómai császárok Iszauri Leótól kezdve egymás után adták ki a szentképek tisztelete ellen a rendeleteiket, és a meglévő képeket, fészületeket elpusztították. Az első parancsolatra hivatkoztak, amely eredeti szövegében tartalmazza azt, hogy „ne készíts magadnak faragott képet!” Valójában a zsidóknak és a muzulmánoknak akartak ezzel kedvezni, akik tiltják az ábrázolásokat: azt remélték, hogy így majd megnyerhetik őket.

Amikor 780-ban meghalt IV. Leó császár, 10 éves fia, VI. Konstantin vette át a kormányzást. Mivel kiskorú volt, azért édesanyja, Eiréné császárnő kormányzott helyette, akinek első dolga volt rendet teremteni a képtisztelet ügyében. Konstantinápolyba új pátriárkát nevezett ki, majd 786-ban végre zsinatra tudta összehívni a püspököket, de a császári testőrök, akiket képrombolásra neveltek, fegyverrel avatkoztak be, és szétzavarták a gyülekezetet. Erre a császárnő a következő évben nem Konstantinápolyba, hanem Nikaiába hívta őket a pápa tudtával és jóváhagyásával. Így hát a II. nikaiai zsinat, amely 787-ben kerek egy hónapig tartott, a hetedik egyetemes zsinat. Több mint 300 püspök írta alá a helyes képtiszteletről szóló okmányt.

8. KONSTANTINÁPOLY IV.

A IX. század vége felé a konstantinápolyi pátriárkai szék körül támadtak bonyodalmak. 858-ban lemondott Ignatiosz, és helyébe egy Photiosz nevű laikust választottak meg, akit mindjárt föl is szenteltek, és ő ez után jelentette be a pápának, hogy átvette a kormányzást. I. Miklós pápa az eljárást törvénytelennek minősítette, és kiközösítette Photioszt. Válaszképpen ő kiközösítette ki a pápát. A huza-vona vége az lett, hogy I. Bazileiosz császár kérte Miklós pápa utódját, II. Adorjánt, hogy egyetemes zsinaton tisztázzák az ügyet. Konstantinápolyban, ezúttal a Hagia Sophia székesegyházban ült össze 869-ben a IV. konstantinápolyi zsinat, az egyetemes zsinatok sorában a nyolcadik, és keleten az utolsó. Néhány hónapig tartott. Photioszt, aki nem volt hajlandó beismerni véttségét, újból kiközösítették, és megerősítették a képtiszteletről szóló tanítást, mert a képrombolás hullámai még mindig nem csitulnak el teljesen.

A NYUGATI ZSINATOK

9. LATERÁN I.

Most hosszú szünet következik az egyetemes zsinatok sorában. A következő csak harmadfél évszázad múlva, 1123-ban ült össze, most már Nyugaton, de ekkor egy évszázadon belül négy is volt: valamennyi a Lateránban, a pápa akkori rezidenciájában.

A X-XII. században meglehetősen zavaros állapotok uralkodtak az egyházban. Terjedt a simónia szokása, amikor pénzért árulták az egyházi hivatalokat, az invesztitúra, amikor világi uralkodók, főleg a német császárok követelték maguknak a jogot, hogy egyházi vezetőket, akár még a törvényes pápával szemben ellenpápát is kinevezzenek, nem törődve azzal, hogy egyházszakadást okoznak. Sőt bizony még a pápák között is akadtak, akik nem álltak erkölcsi szempontból minden kritikán felül, vagy pedig nagyon gyengekezők voltak. 1122-ben jött létre egy egyezség a pápa és a német császár között, a wormszi konkordátum, amely hivatva volt az említett visszaéléseket visszaszorítani és a pápa és császár között addig fennálló feszültségnek véget vetni.

A következő évben, 1123-ban volt aztán a kilencedik egyetemes zsinat, az I. lateráni, amelyet első-sorban a wormszi konkordátum megerősítése céljából hívott össze a pápa. Nem egészen 3 hétig tartott, kb. 300 püspök vett részt rajta. Megerősítették a korábbi rendelkezéseket, amelyekben megtiltották a simóniát, és előírták az ún. treuga Dei-t. Ez egy nagyon érdekes és jellegzetes középkori rendelkezés, magyarul „Isten békéje”, amely szerint ádvent első vasárnapjától január 13-ig, a hamvazószerdát megelőző harmadik vasárnaptól Szentháromság-vasárnapig, az év többi részében pedig minden héten szerda estétől hétfő reggelig tilos mindenféle háborúskodás.

10. LATERÁN II.

1045-től kisebb megszakításokkal szinte folyamatos volt az ellenpápák sorozata. Amikor valamelyik meghalt, hívei nemsokára rá megválasztották a következőt. 1138-ban meghalt II. Anaklét ellenpápa. A következő évben, 1139-ben hívta össze II. Ince pápa a II. lateráni zsinatot azzal a céllal, hogy véglegesen véget vessen ennek az áldatlan egyházszakadásnak. Ezen a tizedik egyetemes zsinaton kb. 500-an vettek részt. Az ellenpápa híveit minden hivataluktól megfosztották, és - bár csak rövid időre - meg is szűnt az ellenpápák sora. Megtiltották a kamatszedést, és a szerzetesek számára a kóborlást, ez a zsinat törvényesítette a cölibátusnak ma érvényben lévő formáját, és még néhány hasonló apróbb rendelkezést hozott. Nem egészen egy hónapig tartott a zsinat.

11. LATERÁN III.

1177-ben III. Sándor pápa békét kötött Barbarossa Friggyessel. Ezt a békekötést is egyetemes zsinattal akarta megerősíttetni, ezért 1189-ben összehívta a III. lateráni zsinatot. Újból feltűntek ellenpápák is, azokkal is le kellett számolni. Ez a zsinat szabályozta a pápaválasztás módját. Megtiltották a javadalmaknak és állásoknak halmozását, és előírták, hogy minden székesegyházban legyen tanítója a szegény gyerekeknek. Két hétig tartott a tizenegyedik egyetemes zsinat.

12. LATERÁN IV.

A lateráni zsinatoknak ezt a sorát a 1215-re összehívott IV. lateráni zsinat zárta. Nagyszabású zsinat volt: III. Ince pápa már két évvel korábban meghirdette, és meghívta rá az uralkodókat is. A konstantinápolyi patriarchátus kivételével mindenhonnan jöttek a meghívottak. 404 volt a résztvevő püspökök száma, és kb. 800 az apátoké és más képviselőké. Ugyanakkor nagyon rövid volt: alig két hétig tartott, és ez idő alatt összesen 3 ülés volt. Megszövegeztek egy hitvallást, tekintettel az akkoriban elburjánzó sok szektára. Ekkor írták elő, hogy 7 éves kortól kezdve kötelező évente gyónni-áldozni, 3 hónapnál tovább nem szabad püspöki széket üresen hagyni, a nép nyelvén kell prédikálni (tehát nem latinul), és a püspököknek kötelességük gondoskodni a papok megfelelő képzéséről. Aktuális témaként szóba került a Szentföld visszafoglalásának ügye, és ezzel kapcsolatban az is, hogy kinek milyen mértékű anyagi áldozatot kell ezért vállalnia. - Ez volt tehát a tizenkettedik egyetemes zsinat, és egyelőre utolsó a Lateránban.

13. LYON I.

De nem kellett sokáig várni a következőre: 30 év múlva, 1245-ben már összeült a tizenharmadik egyetemes zsinat, éspedig Franciaországban, Lyonban. Ez a zsinat inkább bírósági tárgyalás volt zsinati köntösbe öltöztetve. IV. Ince pápa hívta össze azért, hogy elítélje II. Frigyes császárt, aki ellen nagyon sok vádat hozott fel, nem utolsósorban egyházüldöző rendelkezéseit. A zsinat valóban elítélte és kiközösítette őt. 3 hét alatt 3 ülés volt. Ezúttal is foglalkoztak a Szentföld visszafoglalásának kérdésével és az ezzel kapcsolatos anyagi terhek szétosztásával.

14. LYON II.

A következő, tizennegyedik egyetemes zsinat szintén Lyonban volt, 1274-ben. X. Gergely pápa hívta össze: a IV. lateránihoz hasonló nagyszabású zsinat volt. Ezúttal eljöttek a keletiek is, sőt - 220 évvel a sajnálatos szakadás után - megegyezés is született velük. De aztán sajnos úgy alakultak a dolgok, hogy csak papíron maradt a megegyezés, a gyakorlatban nem valósult meg, maradt a szakadás. A fő téma természetesen ezen a zsinaton is a keresztes háború és annak fedezete volt. Ez a zsinat hozta azt az érdekes rendelkezést, hogy ha a pápaválasztó bíborosok 3 nap alatt nem jutnak eredményre, akkor fokozatosan csökkenteni kell az étel-adagjukat, egészen addig, míg a végén csak kenyeret és vizet kapnak. (Azt nem tudom, hogy ez most érvényben van-e még.)

15. VIENNE

A XIV. század sem volt mentes a problémáktól. Amikor 1304-ben XI. Benedek pápa meghalt, a bíborosok sokáig nem tudtak egyetértésre jutni, hogy ki legyen az utód. Végül úgy hidalták át a problémát, hogy megegyeztek: nem önmaguk közül választanak, hanem kívülállót. Így esett a választás a bordeaux-i érsekre. Kérdésükre, hogy elvállalja-e, visszaüzent: Igen, V. Kelemen lesz a nevem, indulok Rómába. Az ilyen utazások, főleg nagy kísérettel, abban az időben hónapokig tartottak: nem csoda, hogy indulása után 5 hónappal még csak Lyonban tartott. Lehet, hogy befolyásolta őt az, hogy az utolsó két egyetemes zsinat városában van, mindenesetre úgy döntött, hogy nem vár a koronázással a Rómába érkezésig, hanem itt megkoronáztatja magát. Azután meg már nem is sietett, úgy, hogy soha nem is érkezett meg Rómába, hanem útközben Avignon városában telepedett le, itt építtetett a maga számára palotát. Ettől kezdve 70 éven át Avignon lett a pápák székhelye.

A másik probléma az ún. templomos lovagrend esete. A középkorban több ilyen lovagrend alakult, amelyek tagjai szerzetesi fegyelemben éltek, és e mellett igyekeztek megvalósítani a középkori lovagi eszményt: nők védelme, betegápolás, zarándokok fegyveres védelme, a kereszténység ellenségeivel szemben katonai beavatkozás stb. Ezen rendek közül volt az egyik a templomosoké, akik onnan kapták a nevüket, hogy Jeruzsálemben az egykori salamoni templom helyén telepedtek le. Később egész Európában elterjedtek, nagy birtokaik voltak.

Valószínűleg elsősorban nagy vagyonukat irigyelhette meg a francia király, de más oka is lehetett, hogy rágalomhadjáratot indítson ellenük. A rend nagymestere arra kérte Kelemen pápát, hogy indítson vizsgálatot az őket ért vádak ügyében. A Franciaországban székelő francia pápa azonban nem mert szembe helyezkedni a francia királlyal. Közben a király saját hatáskörében folytatta le a vizsgálatot, nem riadva vissza az akkoriban szokásos kínzásoktól sem.

Ebben az ügyben hívta össze a pápa 1311-ben a tizenötödik egyetemes zsinatot, természetesen Franciaországban, méghozzá ezúttal Vienne-be. A király addig ügyeskedett, míg elérte, hogy a pápa rendelje el a rend felosztatását, úgy, hogy a zsinatnak csak az volt a dolga, hogy jóváhagyja a feloszlató bullát. Pozitív eredménye volt a vienne-i zsinatnak, hogy felszólította a püspököket: rögzítsék emlékiratban az egyházmegyékben előforduló visszaéléseket, hogy el tudják indítani az egyház reformját.

16. KONSTANZ

Amikor 1377-ben XI. Gergely pápa Sziénai Szent Katalin hosszas unszolására végre rászánta magát, hogy visszatérjen Rómába, véget ért a pápáknak ún. avignoni fogsága, de ez újabb bajt hozott magával. A visszatérés után ui. a pápa nemsokára meghalt, a vele jött bíborosok meg is választották az utódját. De az Avignonban maradt bíborosoknak ez nem tetszett, ők ott választottak pápát, és ezzel kitört a 38 évig tartó nagy nyugati egyházszakadás. Az egyháznak egyszerre két, sőt később három pápája volt, és senki nem volt biztos benne, melyikük a törvényes.

Ekkor lépett közbe Zsigmond magyar király, aki német-római császárként felelősnek érezte magát, hogy neki rendet kell teremtenie. 1414-ben Konstanzba zsinatot hívott össze. A törvényes pápa, XII. Gergely érvényesnek nyilvánította a zsinatot, így lett az 1414-től 1418-ig tartó konstanzi zsinatból a tizenhatodik egyetemes zsinat. Ezután a pápa mindjárt lemondott, a két ellenpápát a zsinat letette, és a zsinaton résztvevő bíborosok választották meg az új pápát, V. Mártont. Így szűnt meg a nyugati egyházszakadás.

Volt a zsinatnak két érdekes döntése: az egyik, hogy a törvényes pápa is alá van vetve az egyetemes zsinatnak. Igen ám, de ezt az interregnum idején szavazták meg, amikor Gergely pápa már lemondott, Mártont meg még nem választották meg. A zsinatnak ez a szakasza nem minősül egyetemesnek, mert pápa nélkül nincs egyetemes zsinat. Márton pápa nem is hagyta jóvá ezt a definíciót, sőt rendeletben tiltotta meg a pápától a zsinathoz való fellebbezést. A másik érdekes döntés, hogy ezentúl rendszeres időközökben kell egyetemes zsinatot tartani. Még az intervallumokat is meghatározták. Ezt megpróbálta a pápa megvalósítani, de sikertelenül: amikor sorra kellett volna kerülnie a következő zsinatnak, alig jöttek el néhányan a hívására.

Meg kell még említeni a konstanzi zsinattal kapcsolatban, hogy ezen a zsinaton ítélték halálra és égették el máglyán Husz Jánost.

17. BASEL - FERRARA - FIRENZE

Márton pápa utóda IV. Jenő volt. Ő is figyelembe igyekezett venni a konstanzi zsinat döntését a rendszeres zsinatolásról, és ezért mindjárt pápasága elején, 1431-ben összehívott Baselbe egy zsinatot. A megnyitó ülésen egyetlen püspök sem jelent meg, csak képviselők és teológusok. Formálisan mégis megnyitották, így ez a bázeli zsinat számít a tizenhetedik egyetemes zsinatnak. 18 év alatt, ameddig ez a zsinat tartott, folyamatos volt a zűrzavar. A zsinat folytonosan ahhoz akarta tartani magát, hogy a pápa fölött van, ami ellen a pápa természetesen folyamatosan tiltakozott; olyan lehetetlen döntéseket hozott, amiket a pápa nem hagyhatott jóvá. Közben a zsinat helyszíne is többször változott.

Ferrarába, később Firenzébe helyezte át a pápa. Ilyenkor voltak, akik elmentek az új helyszínre, mások maradtak, tehát szakadás is beállt.

Közben küldöttség jött a keletiektől, azért, hogy újból megpróbálja helyreállítani az egységet, bár valószínűleg csak a közelgő török veszedelem miatt. Nem csoda, hogy ilyen körülmények között, ahogyan a nyugati egyházat találta, nem sok sikert ért el, bár a tárgyalások ígéretesnek indultak. A zsinat pedig 1449-ben véget ért, a nélkül, hogy formálisan berekesztették volna.

18. LATERÁN V.

A konstanzi zsinatig bezárólag valahányszor egyetemes zsinatot hívtak egybe, annak mindig megvolt a maga különleges oka. A konstanzi zsinat után viszont - láttuk - nem azért hívták össze, mert szükség volt rá, hanem azért, mert a konstanzi rendelkezés előírta. Márton pápának nem is sikerült, Jenő pápának meg - amint hallottuk - meglehetősen balul ütött ki. Az egész bázeli zsinat egyetlen nagy hadakozás volt a zsinat és a pápa között. Nem csoda ezek után, hogy a következő pápák, vonakodtak a konstanzi előírásnak eleget tenni. Végre II. Gyula pápát addig szorongatták, míg 1512-ben összehívta a tizennyolcadik egyetemes zsinatot, és pedig a Lateránba, ahol a XI-XII. században volt már egymás után 4 egyetemes zsinat. Ez lett tehát az V. lateráni zsinat. A pápa egy év múlva meghalt, utódja, X. Leó folytatta a zsinatot.

Ez a zsinat sokkal nyugodtabb légkörben zajlott, mint az előző. 5 évig tartott, hozott tanításbeli döntéseket, pl. a lélek halhatatlanságáról, a püspökök jogállásáról, meg számos reformintézkedést, pl. a vallásoktatásról. Sajnos a reformintézkedések már nem valósulhattak meg, mert a zsinat bezárása után fél évvel elindult a reformáció.

19. TRIENT

A tizenkilencedik egyetemes zsinat éppen ezzel van kapcsolatban. Miután a hitújítók néhány évtized alatt kellőképpen felforgatták Európát, végre a katolikus egyház is észbe kapott, hogy rendet kellene teremteni soraink között, és szabatosan leszögezni, mit is hiszünk. III. Pál pápa 1545-re hívta össze a zsinatot az észak-itáliai Trient (vagy olasz nevén Trento) városkába. A zsinat - megszakításokkal - 18 évig tartott, és pontosan, részletekbe menően meghatározta, hogy mi a katolikus tanítás, és hogy hogyan kell az egyházat berendezni. III. Gyula, II. Marcell és IV. Pál folytatták a zsinatot, és IV. Piusz zárta be 1563-ban.

A zsinat bezárása után szolgáló pápák, főleg V. Piusz és XIII. Gergely hajtották végre a zsinat határozatait. Kiadták az új, az egész egyházra kötelező egységes misekönyvet. Kiadták a katolikus egyház kate-

kizmusát, amely tartalmazza mindazt, amiben a trentói zsinaton megállapodtak. És számos egyéb reformintézkedést hajtottak végre. Mindenesetre évszázadokra meghatározta az egyház arculatát ez a zsinat. Jelentőségben majd csak a II. vatikáni fog vele vetekedni. Az egyház történetének a zsinatot követő szakaszát a XX. század közepéig trentói korszaknak szokás nevezni. Mi még ebben nőttünk fel, és hatása még ma is érződik.

20. Vatikán I.

Nem is volt szükség egyhamar újabb egyetemes zsinatra. A XVII. és XVIII. században nem is volt. Igazából a XIX-ben sem kellett volna, de IX. Piusz pápa, aki akkor még a nagy kiterjedésű egyházi államnak, az itáliai félsziget felének uralkodója volt, úgy ítélte meg, hogy az egyház rendkívüli szükségletei miatt mégis össze kell hívnia a huszadik egyetemes zsinatot. A vatikáni bazilikába hívta össze 1869-re. A hírt az olasz kormány és a liberális sajtó világszerte nagyon ellenségesen fogadta.

A zsinatra 791 püspök jött össze, közülük 19 magyar és 60 keleti szertartású. 200-nál többen jöttek Európán kívüli országokból. Hivatalosan elítélte a zsinat az ateizmust, a racionalizmust és a panteizmust, és határozatban rögzítette a hittel kapcsolatos tételeket. Elrendelte az egyházjog kodifikálását, az addig szétszórtan létező rendelkezéseknek egyetlen törvénykönyvbe foglalását. Ez a munka 1917-re el is készült: XV. Benedek pápa adta ki a Törvénykönyvet, amelynek elkészítésében oroszánrésze volt Serédi Jusztiniánnak, a későbbi esztergomi hercegprímásnak.

Az egyházzal szülő tanításba utólag toldotta be a pápa a pápai primátusról és tévedhetetlenségről szóló tételt, ami nagyon heves ellenzésre talált (többek közt a magyar püspökök részéről is!), végül mégis megszavazták. A szavazás előtt 57 püspök engedélyt kért és kapott a pápától, hogy elhagyhassák Rómát, így ők a szavazáson és a zsinat további folyamán nem vettek részt. A tévedhetetlenség dogmáját 1870. július 18-án hirdették ki. Az I. vatikáni zsinat igazából erről a dogmáról híresült el, mint legjellemzőbb produktumáról.

Másnap kitört a porosz-francia háború, sok püspök kénytelen volt hazautazni, szeptember 20-án pedig az olasz csapatok megszállták Rómát, megszűnt az egyházi állam, véget ért a pápa uralkodói státusza. A pápa kénytelen volt belátni, hogy ilyen zavaros körülmények között a zsinat nem folytatható, és egy hónap múlva bizonytalan időre elnapolta a folytatást. Erre a folytatásra soha nem került sor. Az I. vatikáni zsinat mind a mai napig befejezetlen.

A pápai tévedhetetlenség dogmájával kapcsolatban érdemes azért megjegyezni, hogy az egyház történelme folyamán összesen két alkalommal éltek ezzel: először maga IX. Piusz, még a tévedhetetlenség dogmájának megszületése előtt, amikor 1854-ben kihirdette a B. Szűz Mária Szepilőtelen Fogantatásának dogmáját, másodszor pedig XII. Piusz 1950-ben, amikor Szűz Mária mennybevitelének dogmáját hirdette ki.

Szomorú következménye volt az I. vatikáni zsinatnak, hogy egy Döllinger nevű egyháztörténész, aki nem volt hajlandó elfogadni a pápai tévedhetetlenség dogmáját, új felekezetet alapított „ókatolikus” néven. Ez a felekezet mindmáig létezik, mindenben a katolikus tanításhoz és szokásokhoz tartja magát, csak a pápai tévedhetetlenség hittételét nem fogadja el.

21. Vatikán II.

Sokan azt gondolták, hogy a pápai tévedhetetlenség dogmájának kihirdetésével „készült el” valaképpen teljesen az egyház. Most már sínen van, több egyetemes zsinatra nincs is szükség, a 20. volt az utolsó. (Milyen szép, kerek szám!) Ezért okozott világszerte óriási meglepetést, amikor 1959- ben vízkereszt ünnepén XXIII. János pápa, alig két hónappal a megválasztása után kijelentette, hogy egyetemes zsinatot fog összehívni. Ez az öreg ember, akiről azt gondolták, hogy se nem árt, se nem használ, úgyszólván meghal, akit csak azért választottak meg, hogy mégis legyen pápa addig is, amíg majd meg tudnak állapodni egy „használható” személyben, egészen más értelemben lett „átmeneti” pápa, mint gondolták. Átvezette az egyházat a tridenti korszakból - amelyikről csak a vak nem látta, hogy bármilyen jó volt is mostanáig, a XX. század második felébe már nem illik bele - egy újabb kor-szakba. (A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy már elődje, XII. Piusz pápa is fontolgatta egy egyetemes zsinat összehívását, csak az, hogy neki ilyen terve volt, nem ment át a köztudatba.)

1962. október 11-én, Szűz Mária Istenanyaságának akkor még létező ünnepén ült össze a huszonegyedik egyetemes zsinat, a II. vatikáni zsinat. Hiába gondolták egyes pesszimisták, hogy a modern világ körülményei között lehetetlenség a világ püspökeit összegyűjteni, már a megnyitó ülésen 2540-en voltak jelen. És már ezen az ülésen tapasztalható volt, hogy szembe fognak kerülni a pápai hivatalokkal, amelyek azt képzelték, hogy a zsinat majd a status quo-t fogja szentesíteni. Voltak ugyan sokan ún. konzervatívok, akik úgy gondolták, hogy az lesz jó, ha minden úgy megy tovább, mint eddig, de kisebbségben maradtak. 1963-ban, a második ülészakon, amelyet a pápa közbejött halála miatt már VI. Pál vezetett, már a haladó teológusok vették át a szót.

A zsinatnak összesen 4 ülészaka volt, esztendőnként egy. Ezek mindig szeptembertől decemberig tartottak, a közbeeső hónapokban a bizottságok dolgoztak az előterjesztendő javaslatokon. Az utolsó ülészak (amelyiknek ünnepélyes megnyitásán nézőként magam is részt vettem) 1965. december 8-án, Szeplőtelen Fogantatás ünnepén zárult.

Ez volt az első olyan egyetemes zsinat, amelyiken semmiféle hittételt nem hirdettek ki, semmiféle tévtanítást nem ítélték el, senkit sem átkoztak ki. Született 4 ún. dogmatikai konstitúció: (keletkezésük sorrendjében) a Szent Liturgiáról, az Egyházzal, a Kinyilatkoztatásról és „Az Egyház a mai világban” című. Ezeknek illik a latin elnevezését is ismerni: „Sacrosanctum Concilium”, „Lumen Gentium”, „Dei Verbum” és „Gaudium et Spes”. Ezek az elnevezések nem a tartalmukra utalnak (bár némelyiknél arra is illenek), hanem a szóban forgó iratnak a kezdőszavai. Ezekon kívül 9 határozatot és 3 nyilatkozatot fogadott el a zsinat. Összesen tehát 16 dokumentum a II. vatikáni zsinat gyümölcse.

Ezek a dokumentumok természetesen a szokásos, dagályos egyházi stílusban fogalmazódtak. Értelmüknek, tartalmuknak kibontása és gyakorlatba átültetése - mint a többi zsinat esetében, úgy most is - a zsinat utáni időszak feladata. Sajnos azt kell megállapítani, hogy e téren még most, a zsinat berekesztése után 47 esztendővel is vannak adósságaink, főleg itt nálunk, ahová a maga idejében politikai okokból nem juthatott el a zsinat szellemisége.

A II. vatikáni zsinat idején született az egyháznak egy új intézménye, amelyre a bevezetésben már utaltam, és amelyről itt a végén még szólnom kell, mint rokon témáról: a püspöki szinódus. Ez azt jelenti, hogy a pápa rendszeresen összehív a világot minden részéről belátása szerint bizonyos számú

püspököt (tehát nem valamennyit, ebben különbözik az egyetemes zsinattól), abból a célból, hogy egy meghatározott témáról beszélgessenek és a pápának tanácsot adjanak. Mivel kisebb létszámú összejövetelről van szó, erre akár évente is sor kerülhet, és olykor kerül is.

* * *

Ez volt másfélezer esztendő története. Nyilván véletlen, hogy az első egyetemes zsinat megnyitása és az eddig utolsó bezárása között éppen 1500 év telt el.

MELLÉKLET

I. évezredbeli (keleti) zsinatok

Év	Ssz	Hely	Császár	Pápa	Pkók	Ki v. mi ellen?	Határozat
325	1.	I. Nikaia	Nagy Konstantin	Szent Szilveszter	250	Áriusz	Krisztus egylényegű az Atyával
381	2.	I. Konstantinápoly	Nagy Theodóziosz	I. Damazusz		Makedóniosz	Szl. a 3. isteni Személy
431	3.	Efezus	II.	Szent	198	Nesztóriosz	J. egyetlen személy. Mária Istenszüdő
451	4.	Kalkedon	Markiános	N. Szt. Leó	600	Monofiziták	J. 2 külön természet
553	5.	II. Konstantinápoly	Jusztiniános	Vigiliusz		„3 fejezet”	elítélték
680	6.	III. Konstantinápoly	IV. Konstantin	Agathosz	174	Monotheléták	J-nak önálló emberi akarata van
787	7.	II. Nikaia	Eiréné	I. Adorján	300<	Képrombolók	Képek tisztelhetők
869	8.	IV. Konstantinápoly	I. Bazileiosz	Miklós		Photiosz	kiközösítették

II. évezredbeli (nyugati) zsinatok

Év	Sz.	Hely	Császár	Pápa	Pkók	Ki v. mi ellen?	Határozat
1123	9.	I. Laterán		II. Kallixtus	kb. 300	Invesztitúra	Wormsi konkordátum
1139	10.	II. Laterán		II. Anaklét	kb. 500	Ellenpápák	Híveik tisztségüktől megfosztva
1189	11.	III. Laterán		III. Sándor		Ellenpápák	Béke Barbarossa Fr.-sel
1215	12.	IV. Laterán		III. Ince	404+800	Szepták	Új szabályok
1245	13.	I. Lyon		IV. Ince		II. Frigyes cs.	Kiközösítették
1274	14.	II. Lyon		X. Gergely		Iszlám	Keresztes háborúk
1311	15.	Vienne	Szép Fülöp kir.	V. Kelemen		Templomosok	Feloszlatva
1414 -18	16.	Konstanz	Zsigmond	(XXIII. János) XII. Gergely (XIII. Benedek)		Egyház- szakadás	Megszüntetve
1431 - 49	17.	Bázel-Ferrara-Firenze		IV. Jenő	kevés	„Zsinati elv”	Pápa a zsinat fölött
1512	18.	V. Laterán		II. Gyula X. Leó			Új rendelkezések
1548 -63	19.	Trento (Trient, Trident)		III. Pál III. Gyula II. Marcell		Reformáció	A katolikus tanítás meg- határozása Az egyházi szokások
1869 - 70	20.	I. Vatikán		B. IX. Piusz	791		Pápa tévedhetetlen
1962 - 65	21.	II. Vatikán		B. XXIII. János	2540		16 dokumentum

Nagyoroszi, 2012. július

TARNAI IMRE

SZENT PÁL APOSTOL

A történészek Kr. u. 7. és Kr. u. 10. közé teszik Szent Pál születésének évét. Ebből a meggondolásból kiindulva hirdette meg a pápa Szent Pál jubileumi évét, mint a születése után kétezrediket, amely Szent Péter és Pál ünnepéhez kapcsolódva 2008. június 28-tól 2009. június 29-ig tartott. Ez adja aktualitását annak, hogy ebben az előadásban most Pál apostol személyét és életútját vesszük górcső alá. Először egy kicsit visszamegyünk a történelemben, hogy témánkat térben-időben el tudjuk helyezni. A babiloni fogságból való hazatérés után nem nyerték többé vissza a zsidók régi dicsőségüket és igazi önállóságukat. A körülöttük létező nagyhatalmak játéklabdájává lettek. A Kr. e. 2. század közepén az ún. Makkabeus szabadságharcban felszabadultak ugyan a sírek elnyomása alól. De ez a szabadság is csak néhány évtizedig tartott. A római birodalom expanziója Kr. e. 63-ban elérte Zsidóországot, és ez végleg megszűnt önálló állam lenni. Részévé lett a birodalomnak, lakói a birodalom alattvalói lettek. Ennek következtében hazájuk kitágult: az „ország”, amelyikben laktak, immár nem az a tenyérnyi Kánaán, hanem az egész birodalom. Ezen belül, mint egyetlen országon belül jöttek-mentek, sokan az őshazától távol települtek le, sőt voltak olyanok is, akik római állampolgárságot szereztek. Utóbbiak közé tartozott Pál apostol édesapja, akit a történelem vihara a dél-kisázsiai Tarszus városába, Kilikia tartomány fővárosába sodort. Semmit nem tudunk róla, azt sem, hogy hogyan szerezte meg az állampolgárságot, csak annyit tudunk, hogy Benjámin törzséből származott, és farizeus volt. A római állampolgárság pedig később többször is nagyon jól jött a fiának.

Hogy fia valóban a bevezetőben említett időpont tájékán született, azt valószínűsítik annak az eseménynek a körülményei, amely esemény kapcsán az Apostolok Cselekedeteinek könyvében színre lép, de ezekre majd a maga helyén fogok kitérni. Az akkori idők szokása szerint két nevet adtak neki. Egyik a körülmételés alkalmával adott szakrális zsidó név: az ugyancsak Benjámin törzséből való első izraelita királynak a neve, Saul. Ez a héber szó magyarra fordítva kb. azt jelenti, hogy „kiesedett”. Görög, ill. latin nyelven az ezekben a nyelvekben használatos hímnemű végződéssel, ill. „Saulus” formában került be a szentírásba. A másik neve a világi életben használandó római név lett, amely latin formájú zsidó nevéől csak egyetlen betűben különbözik: Paulus. Ennek a szónak a gyökere valószínűleg a „parvus” és a „pusillus” latin szavakban keresendő: mindkettő azt jelenti, hogy „kicsi”. Magyarított „Pál” formájában már nem lehet ráismerni a Saul névvel való hasonlóságra.

Írásaiból heves természetű, lobbanékony, öntudatos, ellentmondást nem tűrő, szigorú, sőt kissé rátartó, ugyanakkor világosan látó, éles elméjű, az Istent rajongásig szerető egyéniség képe rajzolódik ki. Leveleiben szereti az egymásba ágyazott mellékmondatoktól hemzseggő, véget nem érő körmondatokat és a hosszas, soktagú felsorolásokat. Az ószövetségi szentírást néha eléggé önkényesen értelmezi. Olykor gunyoros, ironikus megjegyzéseket is megenged magának. Úgy tűnik, hogy alacsony termetű volt, és talán valami testi hibája is lehetett. Talán beszédhibája is volt. Az első korintusi levél azt sejteti, hogy nem volt a szép szó mestere. Sohasem nősült meg, sőt mintha kissé lenézte volna a női nemet.

Fiatalkoráról csak annyit tudunk, amennyit későbbi megnyilatkozásaiból kikövetkeztethetünk. Családjában szigorúan tartották a hagyományokat, őt magát is a Törvény szigorú megtartására

nevelték. Kitaníttatták a sátorszövés mesterségére, hogy kenyérkereseti lehetőség legyen a kezében, de bizonyára korán felismerték éles eszét, és ezért úgy gondolták, hogy alkalmas lesz rabbinak. Rabbiskolák a jeruzsálemi templomban működtek, azért - úgy tűnik, hogy kb. 15 éves korában - Jeruzsálembe küldték őt.

Hol volt Jeruzsálemben ez az iskola, és ki volt a mestere Saulnak?

A templom külső udvarát oszlopcsarnok vette körül, ahol bőségesen volt hely a híres vezető rabbi számára, hogy a csarnok egy-egy pontján letelepedjenek, és ott megnyissák a maguk iskoláját: tanítványokat gyűjtsenek maguk köré, és átadják nekik a maguk tudományát.

Ami pedig a mesterét illeti, hadd tegyek ezzel kapcsolatban egy kis kitérőt! Az Apostolok Cselekedeteinek elbeszéléséből tudjuk, hogy az apostolok nem sokkal a Szentlélek pünkösdi kiadására után már összetűzésbe kerültek a hatóságokkal. Először csak kettőjüket (Pétert és Jánost) állították a főtanács bírósága elé, de rövidesen mind a tizenkettőt, és ez utóbbi alkalommal hajszálon múltott, hogy nem mondták ki valamennyiükre a halálos ítéletet. A hajszál a tanácsnak egyik bölcs tagja volt, aki logikus érveléssel meggyőzte társait, hogy ezzel a kivégzéssel nem érnék el a céljukat. Ezt a bölcs tanácstagot Gamálielnek hívták, akinek magának is volt ott az oszlopok között rabbi-iskolája. Nos, a fiatal Saul jeruzsálemi tartózkodása idején az ő „lábainál” tanult.

Hogy hány évig tartott ez az iskola, azt nem tudhatjuk, de az valószínű, hogy befejeztével visszatért szülővárosába. Mindez a 20-as évek első felében történhetett, amikor Jézus még Názáretben élt, ezért nem találkozhattak egymással. Mire újból Jeruzsálembe jött, addigra már Jézus meghalt, de élt tovább követőinek közösségében, amely közösség addigra annyira megerősödött, hogy szükségképpen szemet szúrt a fiatal rabbinak. Úgy érezte, hogy halomra döntik mindazt, amit ő szentnek tart, és ezért kötelessége föllépni ellenük. Meg is tette, teljes szenvedélyességgel. Ahogyan később maga fogalmazza: „halálosan gyűlöltem” őket. Vagy másutt: „Könyörtelenül üldöztem Isten Egyházát és pusztulására törtem”. Mindebben a legőszintébb szándék, az Isten és a Törvény iránti rajongás mozgatta őt.

Jelentős fordulatnak tekinthetjük az ősegyház életében a hét diakónus megválasztását és fölszentelését. A közösség buzgósága újabb lendületet kapott általuk, és ez természetesen az ellenfelek aktivitását is serkentette. Ennek lett következménye az István elleni heves támadás, amely az ő megglincselésével végződött. Isten, Isten temploma és a Törvény elleni káromlásnak minősítették szavait, aminek a büntetése a Törvény szerint a megkövezés. Az ítéletet a tanúknak kellett végrehajtaniuk, akik a káromkodást hallották.

Itt lép színre a szentírásban első ízben Saul, aki nyilván szintén a tanúk között volt. Mégsem dobálhatta saját kezével a köveket, meg kellett elégednie azzal, hogy őrizze a kövezéshez nekivetközőknek a ruháit. Ez a körülmény arra enged következtetni, hogy ekkor még nem érte el a törvények szerinti felnőtt életkort, ami a zsidóknál a 30. életév volt. És mivel István vértanúsága nagy valószínűséggel 36-ban következett be, ebből kiszámítható, hogy az akkor a fentiek szerint még 30 évnél fiatalabb Saulnak később kellett születnie, mint a Kr. u. 6. esztendő. Abból viszont, hogy a történet folytatásának tanúsága szerint nagyon hamarosan nagyon is aktív feladatokat bízta rá, az következik, hogy nemsokára elérte a 30. évét, és így következtethető ki születésének valószínű esztendeje.

Imént említett aktivitása saját későbbi bevallása szerint abban állt, hogy „férfiakat és asszonyokat kötöttem meg és vetettem börtönbe”. Buzgósága azonban nem állt meg Jeruzsálem, sőt még Kánaán határainál sem.

Jellemző az ősegyház vitalitására, hogy nem egészen egy évtizeddel Jézus halála és az egyház pünkösdi megszületése után már a szomszéd országnak, Szíriának távoli fővárosában, Damaszkuszban is olyan virágzó közösség élt, hogy híre eljutott Jeruzsálembe. Felfigyeltek rá azok is, akik az egyház kiirtását tűzték ki célul, köztük Saul. Úgy gondolta, hogy tevékenysége akkor lesz teljes, ha ott is végbeviszi, amit itt Jeruzsálemben művel.

A szórványban él ő zsidók mindenütt zárt közösséget alkottak. E közösségek vezet ő i szoros kapcsolatot tartottak az ősi központtal, Jeruzsálemmel, az ott székelő főtanáccsal és ennek vezetőjével, a főpappal. Ezért kért Saul a főpaptól ajánlólevelet, amellyel a damaszkuszi zsidó közösség vezetői előtt igazolhatja majd magát. Hiszen akik ellen föl akart lépni, azok valamennyien a zsidó közösséghez tartoztak, mivel akkor az egyház tagjai még csak a zsidók közül kerültek ki.

Hosszú volt az út Damaszkuszig. A farizeusok nem tartoztak a gazdagok közé, biztos, hogy lóra nem tellett nekik: a közfelfogással ellentétben bizony gyalog kellett ezt a hosszú utat megtennie. Bőségesen volt ideje az út folyamán gondolkoznia. Nyilván megpróbálta összerakni a tudatában azokat a foszlányokat, amelyek a jézusi tanítással kapcsolatban eljutottak hozzá. Valószínűnek tartom, hogy éles elméjében a hosszú út során átrendeződtek a fogalmak, talán el is bizonytalanodott jelen hozzáállásának helyes voltát illetően, és így érte őt Damaszkusz kapui előtt a jézusi szó, amely rátette a pecsétet erre a gondolatsorra.

Kísérőinek az eredeti terv szerint az lett volna a dolguk, hogy segítsenek összefogdosni és bilincsbe verni a Jézus-követőket. E helyett most az a feladat várt rájuk, hogy megvakult vezetőjüket kézen fogják, bekísérik a városba, és szállást szerezzenek neki. Ezt a feladatot végre is hajtották, aztán bizonyára szélnek eresztette őket Saul. Feltehetően visszafordultak, és vitték a hírt Jeruzsálembe.

Saul damaszkuszi szállásadójának csak a nevét és a címét ismerjük: Júdásnak hívták, és az Egyenes-utcában lakott. Az ő házában töltött el három napot étlen-szomjan, imádságban és teljes sötétségben, hogy utána kívül-belül világosság köszöntson rá.

Jézus és a Saul megkeresztelésére felszólított Ananiás közti beszélgetésből kiderül, hogy Saul megelőzte a híre. A hívők bizonyára magától értetődő szorongással, de Isten segítségével bízva várták ő t, és készültek a vértanúságra. De biztosan voltak a városban élő zsidók között bőségesen Saulnak elvbarátai is, akik kezüket dörzsölve készültek arra, hogy fölirradjon az ő napjuk. Szomjas lélekkel várták a szombatot, amikor majd meghallhatják a zsinagógában a Jeruzsálemből érkezett küldöttnek a buzdítását, hogyan fogjanak hozzá az ő vezetésével a Jézus-tanítványok összefogdosásához. Elképzelhető ezek után a megdöbbenésük, amit a Jézusról prédikáló Saul váltott ki belőlük.

Hosszabb időbe telt, míg fölcsubdtek. Mivel hétről-hétre a Messiás-Jézusról szóló tanítást hallották tőle, természetes, hogy árulóként kezelték, és vesztére törtek. Tervüknek megnyerték a hatóságokat, sőt a szír király Damaszkuszban székelő helytartóját is, és segítségükkel elzárták Saul menekülésének útját: őrizték a város kapuit. Éjnek idején kosárban bocsátották őt le a hívő k a városfalon: így menekült meg, így ért véget damaszkuszi küldetése.

A galata-levélből tudjuk, hogy Arábia felé vette az útját. Itteni tartózkodásáról azonban semmi biztosat nem tudunk, még a pontosabb helyét sem ezen az óriási területen. Csak sejtjük, hogy remeteként magányban élt, és rendszerezte önmagában mindazt, ami a jézusi tanításból eljutott hozzá. Nincs kizárva, hogy kapott közvetlen kinyilatkoztatásokat is, hiszen nehéz elképzelni, hogy az addig szerzett - bizonyára meglehetősen hiányos - információi alapján összeállt volna benne az a hatalmas tudásanyag, amit a későbbiekben szóban és írásban továbbadott. Talán erre az időre esik az az elragadtatása „a harmadik édig”, amiről a 2. korintusi levél 12. fejezetében számol be.

Ezek azonban mind csak feltételezések. Biztosan még azt se tudjuk, hogy mennyi ideig tartózkodott itt. A köztudatban úgy él, hogy három évig, de igazából a galata-levélnek az adata, amire ezzel kapcsolatban hivatkoznak, nem az itteni tartózkodás időtartamát jelöli, hanem azt, hogy megtérése után ennyi idővel ment Jeruzsálembe. Hiszen Arábiából még Damaszkuszba tért előbb vissza, ahol hosszabb időt is tölthetett: ez az idő is beleszámít a három évbe. Ha csak nagyon rövid időt töltött másodszor Damaszkuszban, akkor mondhatjuk valóban három évesnek az arabiai tartózkodást.

Jeruzsálembe nem megláncolt foglyokat cipelve tért vissza, ahogyan eredetileg tervezte: őt magát láncolta önmagához örökre Jézus. A jeruzsálemi hívők azonban mit sem tudtak arról, hogy ez a Saul már nem az a Saul. Szomorú emlékeik alapján az egyházüldözött látták benne, nem akartak szóba állni vele: bizonyára valami csapdát sejtettek a közeledésében.

Nagy nehezen talált végre valakit, aki elhitte, hogy mi történt vele. Többször illeti a szentírás nagy dicséretekkel azt József nevű jámbor, „Szentlélekkel és hittel eltelt” levitát, aki még a kezdet kezdetén komolyan és szó szerint vette, hogy a szeretet a mindentadásban mutatkozik meg igazán: mindenét eladta akkor, hogy a szegényeknek minél több jusson. Nagylelkűségéért új nevet is kapott: „Vigasztalás fia”, arámul „Barnabás” lett a neve a hívők közösségében; sőt, annak ellenére, hogy nem tartozott a tizenkettő közé, mégis apostolként tartjuk őt számon. Nos, ez a széplelkű ember volt az, akinek ajtaján nem hiába kopogtatott Saul. Ő meghallgatta a történetét, elhitte, de az is elképzelhető, hogy hallott már híreket Saul damaszkuszi tanúságtételeiről is. Mindenesetre ő lett a közvetítő Saul és az apostolok között, és neki köszönhető, hogy a jeruzsálemi közösség befogadta őt. Nem csoda, hogy ettől kezdve szoros barátság fűzte össze kettőjüket.

Az apostolok közül ezidőtájt csak Péter és a fiatalabb Jakab tartózkodott Jeruzsálemben, a többiek már szétszéledtek a világ minden tájára. Előbbi nyilván úgy gondolta, hogy ha egyszer Jézus az ő vállára tette a központi szolgálat terhét, akkor a birodalom fő városában a helye, és várta a kedvező alkalmat, hogy a nagyon is távoli Rómába utazzék. Utóbbi pedig a jeruzsálemi közösség vezetőjeként maradt itt egész életére. Saul így csak ővelük találkozhatott, a többi apostol nem is ismerte még meg őt.

Annak a tanításnak lett most tehát lelkes terjesztője Jeruzsálemben, amelynek vallóit ugyanebben a városban nemrég még dúlva-fúlva fogdosta össze. Ezt nyilván nem tehetette büntetlenül. Régi barátai, akárcsak három évvel ezelőtt Damaszkuszban, itt is sokkal jobban zokon vették ezt őtőle, mint másoktól, hiszen az ő szemükben ő áruló volt. Itt sem maradt ezek után más megoldás, mint elhagyni a várost. Hívó barátai legokosabbnak vélték, hogy vonuljon vissza szülővárosába. Majd szólnak neki, ha valahol szükség lesz igehirdető munkájára. El is kísérték őt tizenöt napi jeruzsálemi működés után a tengerparti Cezarea városba, ahonnan hajóval hazajuthatott.

Tarszuszi éveiről megint csak nem tudunk semmit, még sejtéseink sincsenek arról, hogy mivel tölthette a várakozás idejét. Talán ahogyan Jézus rejtett élete az ácsmesterséggel telt Názáretben, úgy művelhette ő itt a maga sátorszövő mesterségét, türelmesen várva, hogy mikor fogják hívni.

Aztán elérkezett ez a nap is, nem is nagyon sokára, valószínűleg 2-3 éven belül. A negyvenes évek első felében kopogtatott be hozzá a régi jóbarát, Barnabás. Elmondta, hogy a nem túl távoli nagyvárosból, az Orontesz folyó partján fekvő szíriai Antiochiából érkezett. Jeruzsálemben ugyanis híret vették annak, hogy ebben a Zsidóországtól ugyancsak távol eső nem-zsidó nagyvárosban a Palesztinából ide vetődött tanítványok buzgólkodása nyomán milyen virágzó hívő közösség alakult, amelynek vezetőre lenne szüksége. Az jeruzsálemi közösség vezetői őt küldték ide, és személyesen megtapasztalhatta, hogy itt valóban nagyon ígéretes a helyzet: annyi munkára van lehetőség, hogy egyedül nem bírja, ezért kereste fel most őt, Saul.

Nem kellett ezt kétszer elmondania: Saul alig várta már ezt a napot. A hír hallatára azonnal bezárta műhelyét, és útnak indult Antiochiába, ahol nem ismerték sem őt, sem a múltját, és így nem kellett attól tartania, hogy úgy jár, mint Damaszkuszban vagy Jeruzsálemben. Ettől kezdve ez a város lett az otthona, és itt önthette ki szívéből az itteni hálás hallgatóságnak mindazt, ami Jézusról benne élt.

Rövidesen híre jött, hogy Jeruzsálemet éhínség sújtja. Természetes, hogy az antiochiai egyház első dolga volt gyűjtést rendezni jeruzsálemi testvéreik javára. A gyűjtés eredményét a Jeruzsálemben ismerős Barnabással és Saullal küldték el, így jutott Saul rövid időre újból Jeruzsálembe.

Ott tartózkodásuk idején találkoztak Barnabásnak János nevű unokaöccsével, aki gyerekkorában ismerte Jézust. Mi ezt a Jánost inkább másik, római nevén ismerjük: Márknak hívjuk. Valószínűleg az ő édesanyjának házában volt az utolsó vacsora, majd a Szentlélek pünkösdi kiáradása, és alighanem ez a ház volt azóta is fő találkozó helye a jeruzsálemi híveknek. Ő lehetett az a gyerek, aki nagycsütörtök éjszaka az olajfák mögül kukucskálva tanúja volt Jézus letartóztatásának, amely leskelődésről és szomorúan humoros következményéről az általa később írt evangéliumban saját maga számol be. Azóta több mint tíz év telt el, ő felserdült, és Barnabás úgy gondolta, hogy jó hasznát vehetnék, ezért hazatértükben magukkal vitték.

Közben egyre erősödött az antiochiai keresztények öntudata és felelősségérzete. Tisztában voltak vele, hogy amit kaptak, azt meg kell osztaniuk másokkal, ezért elhatározták, hogy - mai szóval élve - misszionáriusokat küldenek a nagyvilágba: így tesznek eleget ők is a jézusi parancsnak: „Menjetek, tegyetek tanítványommá minden népet!” Úgy gondolták, hogy erre a feladatra nem találnak alkalmasabb személyeket, mint Barnabás és Saul. Hiszen eddigre már kineveltek őmelléjük a maguk számára más tanítókat is, őket tehát a nemesebb cél érdekében átmenetileg nélkülözni tudják.

Így hát az antiochiai közösség küldötteiként a közösség áldásával Kr. u. 45-ben hajóra szálltak Antiochia kikötőjében, Szeleukiában, és elindultak hármasban, János-Márkkal, vinni az örömhírt a nagyvilágba. Saul ettől kezdve használta római nevét, a Pál nevet.

Elsőnek Barnabás és Márk szülőhazáját, a közeli Ciprus szigetét célozták meg. Végigjárták a 150 km hosszú szigetet. Beszámol a szentírás arról, hogy a sziget római helytartóját megtérítették, arról viszont nem szól, hogy sikerült-e itt közösségeket alapítani vagy sem.

Innen észak felé vették útjukat, és áthajóztak a manapság KisÁzsiának nevezett félszigetre. Márk azonban állhatatlannak bizonyult: Cipruson még bizonyára otthon érezte magát, és ott szívesen segített nagybátyjának és társának, de az idegen vidék már nem tetszett neki, valószínűleg a Pál diktálta iramot is sokallotta, és otthagyta őket. Így kettesben indultak neki észak felé az előttük tornyosuló, fáradsággal megmászható nagy hegyeken át, és tettek meg vagy 160 km-t a félsziget belsejébe, majd keletnek fordultak. Négy városban végzett tevékenységükről számol be a szentírás. A piszidiai Antiochia, Ikónium, Lisztra és Derbe ez a négy állomás.

Itteni kalandjaikat nem részletezem. Módszerük mindenütt ugyanaz volt. Először a zsinagógát keresték fel, hogy a zsidóknak prédikáljanak. Sikerük láttán a zsidókat általában féltékenység fogta el, és ellenük fordultak, ők pedig ezek után a pogányokkal foglalkoztak. A féltékeny zsidók áskálódásaikkal sok borsot törtek orruk alá, felbujtásukra Lisztrában még meg is kövezték Pált, amit ő csodával határos módon túlélte. E kellemetlenségek ellenére sikeres volt a missziójuk: a szentírás szavaival „az Úr igéje az egész vidéken elterjedt”.

Derbéből visszafordultak. Ugyanazon az úton, amelyiken jöttek, lementek a tengerpartra, hazahajóztak Antiochiába, és elbeszélték megbízóiknak, hogy nem volt hiábavaló a fáradozásuk. Így végződött az első missziós út. Kb. 4 esztendeig tartott.

Mivel azonban az út folyamán megtérítetteknek javarésze pogány volt, sőt az antiochiai közösség zöme is, egyre sürgetőbben merült fel a kérdés, vezethet-e út a jézusi közösséghez az ószövetségi választott népnek, a zsidóságnak megkerülésével. Főleg a farizeusok közül megtértek hangoztatták, hogy csakis úgy lehet valaki keresztény, ha előbb zsidóvá lesz. Ennek a felfogásnak legharcosabb ellenzője éppen az ugyancsak farizeus Pál volt, aki mellé természetesen Barnabás is felsorakozott.

A két vélemény képviselői nem tudták meggyőzni egymást, azért úgy határoztak, hogy a jeruzsálemi közösség vezetőire bizzák a döntést. Őket tartották legilletékesebbnek. Nekiindultak tehát a hosszú útnak Pál, Barnabás és még néhányan az antiochiai egyházból, közöttük egy Titusz nevű derék fiatalember, akit Pál mintegy reklámnak szánt: „lám, nincs körülmetélve, mégis milyen jó keresztény!”

Tudjuk, hogy az ún. apostoli zsinat a Pál féle felfogásnak adott igazat, amit csak néhány jelentéktelen megszorítással toldott meg. A határozatot írásba foglalták, és a nyomaték kedvéért az Antiochiából érkezett küldöttséget a visszaútra kiegészítették két jeruzsálemi kereszténnyel, Júdással és Szilással. Ők vitték az írást, és ők hirdették ki az egybegyűlt híveknek, azoknak nem kis öröme. Sőt Szilás ott is maradt velük, Júdás egyedül tért vissza Jeruzsálembe. Mindez 49-ben történt.

Pált egyre jobban izgatta, hogyan alakult vajon a sorsuk azoknak, akiket útjuk során megtérítettek. Megemlítette Barnabásnak, hogy jó lenne meglátogatni őket. Barnabás igazat adott neki, és készen állt, hogy hozzáfogjon az út előkészületeihez. Mindenekelőtt előkeríti útítársukat, Márkot, aki ezek szerint azóta visszatért Jeruzsálemből. Ez azonban Pálnak nem tetszett: attól tartott, hogy újból cserbenhagyja majd őket. Ezen összekülönböztek, és elváltak útjaik: Barnabás, unokaöccse kíséretében, újból arra indult, amerre öt évvel annakelőtte: szülőhazájuk, Ciprus felé. Pál pedig ezúttal szárazföldi utat választott: szülővárosán, Tarszuszon keresztül kelet felől közelítette meg múltkori útjuk legkeletibb állomását, Derbét, és onnan folytatta útját a többi város felé, amelyekben első útjuk során jártak. De ő sem ment egyedül: Szilás készségesen vállalkozott, hogy társul hozzá. Sőt Lisztrában talált

még egy útitársat: egy Timóteus nevű félzsidó fiatalembert, aki örömmel csatlakozott hozzájuk, és később Pál apostol legkedvesebb tanítványa lett. (Zárójelben jegyzem meg, hogy amikor leveleiben Pál útitársát, Szilást említi, olykor Szilvánusznak nevezi őt.)

Az ismerős városok meglátogatása után sehogy sem sikerült Pálnak és útitársainak arrafelé továbbmenniük, amerre szerettek volna. Nem világos, hogy miben nyilvánult meg az a titokzatos kényszerítés, amelyről a szentírás beszámol. Csak az látszik, hogy az Isten akarata egyre nyugatabbra hajtotta őket, míg végül is a nyugati tengerparton, Troász városában találták magukat. Itt kellemes meglepetés érte őket: jó ismerőssel futottak össze, Lukács nevű antiochiai orvos-barátjukkal, aki - igaz, hogy csak rövid időre - negyedikül csatlakozott hozzájuk.

Éjszaka aztán kiderült, hogy miért kényszerítette őket a Szentlélek ebbe az irányba. Pál híres látomása, amelyben a makedon férfi hívja őt, világossá tette, hogy mi az Isten szándéka velük. Ők szót fogadtak. Jelen időszámításunk szerint alighanem éppen az 50. esztendő őt írták volna, amelyeknek egyik szép napján kikötött a Troászból kifutott hajó a Balkán félsziget Neápolis nevű makedóniai városának kikötőjében, fedélzetén az örömhír négy lelkes hirdetőjével. Történelmi pillanat: az Evangélium megérkezett Európába.

Az első város, amelyet igehirdetés céljából fölkerestek, Makedónia legjelentősebb városa, a Neápolisztól nem messze fekvő Filippi volt. Egy kellemetlen incidens után hamarosan kiutasították őket innen, de ez a néhány nap is elég volt, hogy eredményesként könyvelhessék el itteni munkájukat.

Lukács, úgy látszik, itt maradt Filippiben, mert jó ideig nem találjuk őt az apostol társaságában. A többiek számára pedig a két következő állomás Tesszalonika és Berea volt. Megisméltódott, amit a kisázsiai városokban megtapasztaltak: kevés zsidó és sok pogány tért meg, ezt követte a zsidók féltékenysége és áskálódása, ami miatt mindenünnen időnek előtte kellett távozniuk. Mivel a támadás éle Pál ellen irányult, végülis úgy döntöttek, hogy csak ő hagyja el Bereát néhány testvér kíséretében, Szilás és Timóteus ottmarad folytatni és befejezni a munkát. Megegyeztek, hogy Athénben fogja őket megvárni, oda jöjjenek majd utána.

Athénből azzal az utasítással küldte vissza Pál a kísérőit, hogy sürgessék Szilást és Timóteust, akiket türelmetlenül várt. Mert bármily furcsán hangzik is, de unatkozott Athénben. Tisztában volt vele, hogy ennek a bálványokkal és sztoikus és epikureus bölcselőkkel teli materialista városnak a lakói nem vevők az ő mondanivalójára, falra hányt borsó lenne minden szava, azért egy ideig nem is próbálkozott az igehirdetéssel. De a várakozás hosszúra nyúlt, nem tudott kibújni a bőréből, nem bírta a hallgatást, és csak fölállt egy hordóra a főtéren, ahol a szájtáti emberek folyamatosan lesték a különféle szónokok érdekesnek ígérkező mondanivalóit. Sejtése beigazolódott: kinevették őt, bár egy nagyon kis csoportot mégis csak sikerült megnyernie.

E kudarc után elhatározta, hogy nem fecsérli itt tovább az idejét: ígéretesebb halászterületet keres, majdcsak megtalálják őt a munkatársai ott is. A város, amelyet megcélzott, a Balkán-félsziget déli, különálló részének Achájának fővárosa, Korintus volt. Okulva az athéni eseten, a semmittevés helyett itt a kenyérkereső munkát választotta. Iparostársakra lelt: egy nagyon rokonszenves zsidó házaspárra. Aquila és Priscilla ugyanazt a mesterséget űzték, velük szövetkezett tehát, és csak szombatokként prédikált a zsinagógában, mindaddig, amíg Szilás és Timóteus meg nem érkeztek. Föl nem foghatom,

hogy egy ilyen nagyvárosban hogyan lehetett valakit az akkori viszonyok között csak úgy megtalálni, de tény, hogy megtalálták egymást.

Pál első kérdése természetesen az volt, hogy mi újság a városokban, ahol nem fejezhette be a munkáját, mert olyan hirtelen el kellett jönnie. Megörült a kapott jó híreknek, örült, hogy az ő személyére is olyan szeretettel és tisztelettel emlékeznek, ugyanakkor aggodalommal töltötte el, hogy bizonyos kérdésekben nem látnak tisztán, ezért elhatározta, hogy levelet ír nekik. Ez az 51-ben kelt levél a tesszalonikaiakhoz az újszövetségi szentírás legrégebbi darabja.

Teljes másfél évig maradt Pál Korintusban, ahol nagyon eredményesen működött. Görögország egyik legvirágzóbb és legjelentősebb közösségét alapította meg ebben az egyébként nagyon is elvilágiasodott és romlott erkölcsű nagyvárosban. Majd hajóra szállt, és a mai KisÁzsia nyugati részén fekvő, Ázsia nevű római provinciának a fővárosába, Efezusba ment. (Ez az „Ázsia” provincia természetesen nem tévesztendő össze a ma Ázsiának nevezett földrésszel!) Itt egyetlen beszéd erejéig meglátogatta a zsinagógát, de sietett tovább, megígérve, hogy vissza fog majd térni. Továbbhajózott Cezareába, fölment Jeruzsálembe, és onnan haza Antiochiába.

De nem sokáig maradt otthon: hajtotta az apostoli tűz. Újból elindult ugyanarra, amerre második útján. Ezúttal nem említi a szentírás, hogy kiknek a társaságában. A jelek arra utalnak, hogy Timóteus vele volt, és talán a jeruzsálemi zsinattal kapcsolatban említett, pogány származású Titusz is. Most a nyugati parton nem Troászt célozták meg, hanem Efezust, hogy Pál beváltsa ígéretét. Nem panaszkodhattak az efezusiak: csaknem három esztendőt töltött most itt.

Itt kapta a híreket Korintusból, hogy különféle problémák merültek fel az ottani egyházközségben. Ezek tisztázása céljából írta meg legterjedelmesebb levelét, amelyet első korintusi levél címen ismerünk, és Timóteussal elküldte hozzájuk.

De érkeztek rossz hírek kelet felől is, KisÁzsia belsejéből, ahol a galaták laktak. Talán az első úton végigjárt városok egyházközségeiből, talán az északabbra fekvő Galácia tartományból, ahol szintén járhatott előzőleg az apostol, ha a szentírás arról külön nem számolt is be. A probléma az volt, hogy az apostol távozása után jöttek olyan tanítók, akik nem vették tudomásul az apostoli zsinat határozatát: körülmetélkedésre és a mózesi törvény megtartására akarták kényszeríteni a keresztényeket, és le akarták járatni Pál apostol tekintélyét. Írt hát nekik is egy fölöttébb szenvedélyes hangú levelet ebben a témában, amelyet szintén őriz szentírásunk.

Úgy látszik, hogy a Korintusból visszatérő postás, Timóteus, rossz hírekkel érkezett: Pál levelének nem volt foganatja. A korintusi levelek némely kitétele alapján egyesek föltételezik, hogy erre az apostol rövid időre saját maga is odautazott, de ez a látogatás - ha valóban megtörtént is - szintén nem hozott eredményt: egyesek szembeszálltak vele, valaki nyilvánosan meg is sértette. Visszatért hát Efezusba, és egy szigorú hangú levelet írt, amelyre a 2. korintusi levél 2. és 7. fejezetében céloz, de amely levél nem maradt fenn. A postás ezúttal Titusz volt.

Efezusból Makedóniába hajózott Pál: a szentírás nem részletezi, hogy itt mely városokat látogatott meg. Itt találkozhatott a Korintusból visszatérő Titusszal, aki most vigasztalóbb hírekkel érkezett, és ezek a hírek ihlethették azt a levelet, amely most második korintusi levél címen szerepel a szentírásban.

A levél elküldése után csakhamar maga is elutazott Korintusba. Három hónapig tartózkodott most Görögországban, és egyre jobban érlelődött benne a terv, hogy Rómába is elutazzék, ahol ekkor tőle függetlenül már létezett és virágzott egy eleven egyházközség. Megfogalmazott tehát egy levelet a római közösségnek, amellyel ezt az útját szándékozott előkészíteni, és amelyben azt tisztázta, hogy egymástól függetlenül ugyanegy hitet vallanak. A levél fő témája ugyanaz, mint a galatákhoz írotté. Itt azonban persze nyugodtan és szenvedélymentesen fejti ki a témát: a megigazulásról szóló tanítását. Érdekes, hogy noha eddig még sohasem járt Rómában, mégis feltűnően sok ismerősnek küld névszerinti üdvözlést: az utolsó, 16. fejezet elejétől végéig ezzel van tele. Ez a levél 58-ban kelt.

Ezek után még egyszer visszatért Makedóniába, ahol Filippiben most újból csatlakozott hozzá Lukács. Innen keltek át KisÁzsiába, Troászba, majd a partok mentén dél felé hajózva indultak hazafelé. Útközben megálltak Milétoszban, amely Efezus kikötővárosa. Pál el akart búcsúzni az efezusiaktól, de nem akart időt vesztegetni azzal, hogy bemegy hozzájuk, azért a kikötőbe kérte a közösség vezetőit. Meleg hangú, szívből fakadó búcsúbeszéde teljes egészében olvasható az Apostolok Cselekedeteiben. Azt hitte ugyanis, hogy nem fognak többé találkozni.

Jeruzsálembé értek, itt akarták eltölteni a pünkösti ünnepeket (zsidó nevén a „hetek ünnepét”). Egyik alkalommal, amikor Pál a templomban járt, ellenfelei közül néhányan rárohantak: ráfogták, hogy egy pogány munkatársát bevitte magával a templom belső udvarába, ahová szigorúan csak körmetélt emberek léphettek be. Ez főbenjáró bűnnek számított, és meg akarták őt lincselni. A római helyőrség katonái szabadították őt ki a kezükből, mivel azonban láthatóan az ő személye volt a zavargás oka, őt tartóztatták le. Ezzel kezdődött évekig tartó fogsága, Kr. u. 59-ben.

A római helytartó székhelyén, a tengerparti Cezareában tartották őt börtönben, minden ítélet nélkül. Emberségesen bántak ugyan vele, de mégiscsak rab volt. A római állampolgárok kiváltságai közé tartozott, hogy kérhették: büntető ügyükben a császár ítélkezze személyesen. Pál két éves rabság után megunta a huzavonát, és élt ezzel a jogával: fellebbezett a császárhoz. Ezek után a helytartónak kötelessége volt őt Rómába küldeni, amit az első adandó alkalommal meg is tett. Így teljesülhetett Pálnak régi vágya: eljuthatott Rómába, még hozzá államköltségen. Még azt is megengedték, hogy a hajóútra elkísérje őt Lukács, meg egy Arisztarkosz nevű barátja.

Az út nagyon kalandos volt: Málta közelében hajótörést is szenvedtek, de ezt a hajó teljes személyzete és minden utasa túlélte. 61 tavaszán érkeztek Rómába, ahol természetesen ki kellett várnia a sorát, míg ügye a császár elé kerül, ez pedig még újabb két esztendő jelentett. Ez az idő azonban mai fogalmak szerint inkább házi őrizetnek nevezhető. Ő ugyan nem léphetett ki a szállásáról, de fogadhatott bárkit, és kedvére apostolkodhatott.

Kellemes meglepetést okozott neki, amikor beállított hozzá Epafroditusz, a filippi közösség vezetője. Köztudott, hogy az összes közül ez a közösség állt legközelebb Pál szívéhez, adományokat is csak tőlük fogadott el. Most is adományokat küldtek neki, ami őszintén jóleső érzéssel töltötte el. Köszönetképpen megírta és Epafroditusszal elküldte nekik azt a levelet, amely a szentírásban található összes levele közül a legszemélyesebb, legbensőségesebb.

Még egy fontos esemény esik erre az időre. Azok között, akiket e két év folyamán megtérített, volt egy Onezimusz nevezetű, akiről nemcsak az derült ki, hogy szökött rabszolga, hanem, az is, hogy gazdája,

akitől megszökött, jó ismerőse az apostolnak: őt is Pál térítette és keresztelte meg. KisÁzsiában, az Efezushoz közel fekvő Kolosszéban élt, Filemonnak hívták. Pál megmagyarázta Onezimusznak: az igazságosság azt kívánja, hogy térjen vissza gazdájához. Ő érthető módon félt ezt megtenni, ezért Pál adott neki egy ajánlólevelet, ami szintén bekerült a szentírásba: iskolapéldája ez a csodálatos magánlevélke annak, hogyan lehet egészen hétköznapi dolgokról úgy írni, hogy az az Istenhez emelje az olvasó lelkét.

A Filemonhoz írt levélben fejezi ki Pál apostol azt a reményét is, hogy nemsokára szabadul. Igaza lett: a császári bíróság 63-ban fölmentette, és ő szabadon folytathatta apostoli munkáját. De ezt már nem a szentírásból tudjuk, csak a hagyomány őrizte meg, mint ahogy azt is, hogy szabadulása után az eddigieknél is nagyobb utakat tett meg. Eljutott a birodalomnak, és ezzel Európának is legnyugatibb részére, Hispániába. Valószínűleg járt Pannóniában is: a mai Nagy-Magyarország déli részein, a Dráva-Száva vagy Duna- Száva közén. Aztán tett még egy óriási körutat kelet felé. Közben Kréta szigetén hagyta Tituszt, hogy viselje gondját az ottani közösségnek, Efezusban pedig ugyanilyen céllal Timóteust. Ott találjuk bizalmasai és kísérői között újból Márkot is, akivel ezek szerint megbékélt.

Mire 67-ben visszaért Rómába, ott már javában dúlt a Néró féle keresztényüldözés. Őt is letartóztatták, és halálra ítélték. De római polgárt nem volt szabad rabszolgákkal szemben alkalmazott módszerekkel kivégezni, azért lefejezték. Lehulló feje a hagyomány szerint labda módjára hármat pattant a földön, és mindhárom helyen forrás fakadt. Mind a mai napig mutogatják a kivégzés helyét és a három forrást: olaszul „tre fontane”-nak hívják a helyet.

Amiket itt Pál apostol életével kapcsolatban elmondtam, annak java része az Apostolok Cselekedetinek könyvéből való. Részletekre nem tértem ki, azokat bárki elolvashatja a szentírásból. Meg kell mondani, hogy nagyon élvezetes olvasmány! Amikkel a szentírás történeteit itt-ott kiegészítettem, és amiket a levelek megírásának körülményeiről mondtam, az egy vélemény a sok közül. Tudni kell, hogy vannak, akik bizonyos részletekről másképpen vélekednek.

Ami a leveleket illeti: Az újszövetségi szentírás 21 levele közül ezeknek pontosan kétharmada, 14 fűződik Pál nevéhez. Ha számoltátok az eddig felsorolt leveleket, akkor csak 7-ig jutottatok, ami a 14-nek csak a fele. De hát ez a 7 levél az, amelynek biztosan ő a szerzője: a római, a két korintusi és a galata levél (ez az ún. 4 nagy levél), továbbá a filippi, az első tesszalonikai és a Filemon levél. A sorban a 14., a zsidó levél egészen biztosan nem tőle származik, ezt ma már mindenki elismeri. A többi hattal kapcsolatban pedig megoszlanak a vélemények a szerzőségről. Ez természetesen nem akadályozza annak, hogy szentírási iratoknak tekintsük őket.

Pál apostol tanítása, teológiája másik dolgot igényelne. Ennek megírására azonban nincs szükség: Gyurka bácsi már belefektette sok éves munkáját, és megírta a Szent Pál teológiája c. nyolckötetes művét, amelyben részletesen analizálja a szentpáli leveleket. Ha ennek tartalmát summázni akarnám, talán az lenne az eredmény (feltéve, hogy jól értettem), hogy - ha leszámítjuk harcos kifakadását a törvény ellen - igazából nem is volt Pálnak abszolút érvényű mondanivalója. Sokszor ellentmond önmagának, hol így beszél, hol úgy: mindig úgy fejt ki a véleményét, ahogyan az adott helyzetben célravezetőnek véli. Talán még azzal is megvádolhatjuk, hogy nem volt rend a fejében.

Az a közvélemény róla, hogy szerinte elég az üdvösséghez, ha hiszünk Jézus megváltói halálában. Igaz, hogy egyes megnyilatkozásaiból ilyesmit is ki lehet olvasni. De legalább ugyanennyi szöveg található a leveleiben, amelyekben arról ír, hogy jónak kell lenni, szeretni kell. Csúcsa ennek a híres szeretethimnusz.

Szenzációs megoldása volt a könyvében Gyurka bácsinak, hogy felállította a „három lépcsőt”, mondván, hogy ebben lehet rendezni és összefoglalni a páli gondolatmenetet.

Az első lépcső 3 tétele:

- 1) A törvényt lehetetlen teljesíteni, ezért nem is tehet minket Istenektetszövé;
- 2) Jézus kereszthalála megszüntette a mózesi törvény érvényességét;
- 3) Azzal, hogy Jézus ezt vállalta, *potenciálisan* valamennyiünket Istenektetszövé tett.

Második lépcső: Hogy *ténylegesen* Istenektetszövé legyünk ahhoz ezt a 3 tételt el kell hinnünk.

Harmadik lépcső: Ha elhisszük, abból következik, hogy meg is tesszük, amit Jézus parancsol: szeretünk.

Ebben a három lépcsőben minden benne van, és feloldja a látszólagos ellentmondást Jézus és Pál tanítása között.

Nem szándékom értékelni Pál apostol szerepét. Kétségtelenül oroszlánrésze van abban, hogy az egyház olyanná lett, amilyenné, és hogy a dogmatikája az, ami. Mondják, hogy „történelmietlen” feltenni ilyen kérdést: „Mi lett volna Jézus művéből, ha nem lett volna Pál?”. Azt hiszem, ez így is van. (Mármint hogy történelmietlen.) Egyáltalán nem vagyok benne biztos, hogy nem volt-e belekalkulálva a Gondviselés terveibe az ő személye.

Azt valóban nem tartom szerencsésnek, hogy az egyházi megnyilatkozásokban az evangéliumok igen sokszor gyakorlatilag hangsúlyárnyékba kerülnek a páli levelek mellett. Mégsem tudok azonosulni azzal a felfogással, amely szerint Pál tönkretette és ellenkező irányba fordította volna mindazt, amit Jézus akart. Ha Pál sokszor önmagának is ellentmondó kijelentéseit az evangélium fényében nézzük, akkor minden a helyére kerül. Márpedig most már nem csak a KIO véleménye szerint, hanem a Dei Verbum véleménye szerint is az evangéliumok azok a szentírási könyvek, amelyek „elsősorban tanúskodnak a megtestesült Igének életéről és tanításáról”, és a szentírás könyvei „teljes értelmüket bennük kapják és mutatják meg”.

Izsák, 2009. július

TARNAI IMRE

ERÉNY-E AZ IGAZSÁGOSSÁG?

„Hogy' lehet ilyet kérdezni?!” - kiálthatnak fel a cím hallatán azok, akik számára evidens, hogy az igazságosság erény. Miért evidens? - kérdezek vissza. Azért, mert így programozták az agyunkat? Megkérdezni mindent lehet, csak megfelelő választ kell adni a kérdésre. A válasz akkor megfelelő, ha megalapozott érvekre épül. S ha a dolgozat fejtegetései igenlő válaszhoz vezetnek, akkor megnyugodhatnak az előbbieket szerint méltatlankodók, sőt megerősödhetnek álláspontjukban. De ha nemleges lesz a válasz, akkor - ha becsületesek - két választásuk marad: vagy megváltoztatják a véleményüket, vagy megfelelő ellenérvekkel megcáfolják a nemleges válaszhoz vezető argumentumokat.

Induljunk hát előítéletek nélkül, tiszta lappal!

Hogy világos legyen, miről is van szó, a fogalmak tisztázása előtt nézzünk utána az „igazságosság” szó etimológiájának!

I. (Etimológia)

Nyelvünkben aránylag ritka hosszúságú, 5 tagú, sokszorososan toldalékozott szó. Miből lett? Két betűs picinyke melléknévből, amely az etimológiai szótár tanúsága szerint az ugor korból ránk maradt ősi örökségünk: „jó”. Ennek a szónak eredeti jelentése: derék, becsületes, kedvező, hasznos, megfelelő. Magam így fogalmaznám - azt hiszem, hogy kifejezem vele a lényegét -: olyan, amilyennek lennie kell.

Hogy nőtt ki ebből a szóból az, hogy „igazságosság”? Kövessük nyomon!

14-15. századbeli nyelvemlékek bizonyítják, hogy már akkoriban használták ennek a melléknévecskének a középfokát annak a végtagnak a megjelölésére, amelyik az ügyesebb: „jobb kéz”. Innen általános értelmet kapott ez a középfokú melléknév: irányt jelölő határozószó lett belőle, aztán főnévként is önállósodott, jelentve önmagában is a jobb kezet. A hosszú „bb” „g”-vé alakult és lett belőle „jog”. (Talán ismeretes, hogy azt az erdélyi apátságot, ahol Szent István király jobb kezét hosszú ideig őrizték, mindmáig „Szentjogi apátság”-nak hívják.)

Az „i” és a „j” betű közötti rokonság nyilvánvaló, semmi csodáltnivaló nincs hát azon, hogy régen a „jog” szót adott esetben vagy adott tájakon „ig”-nak is mondták. (Vö. juhar ~ ihar; juhász ~ ihász; jonkább ~ inkább.)

Ehhez jöttek azután a toldalékok. Lássuk őket sorban, hogyan születtek meg általuk az új értelemmel rendelkező szavak!

1. Gyakori névszóképzőnk az „sz” betű, amely zöngésen „z”-vé lesz. Így született az „ig”-ből az „ig-oz”, mai alakjában „igaz”. (Már az Ómagyar Mária-siralom emlegeti. Jelentése: becsületes, valóságnak megfelelő, valódi, tehát ugyanaz, mint az alapszóé, a „jó”-é.)

Az Értelmező Szótár, amely a szavak mai értelmezését igyekszik meghatározni, az „igaz” szónak a következő melléknévi jelentéseit sorolja fel:

- ami a tények összefüggéseit, a valóságot híven tükrözi;
- valóságosan átélte, őszinte;
- becsületes, feddhetetlen.

2. A következő toldalék a „-ság”. „Igaz-ság”, az „igaz” melléknév főnévi alakja.

Erről a következőket olvassuk az Értelmező Szótárban:

- valaminek igaz volta;
- a valóságot híven tükröző, neki teljesen megfelelő, igazi tényállás;
- valamely közösségben kialakult erkölcsi eszmény, követelmény, ill. ennek érvényesülése;
- a törvényeknek, jogszabályoknak való megfelelés, ill. nekik megfelelő döntés, ítélet.

Látható, hogy mindkét esetben - a melléknévi alak és a belőle képzett főnév esetében is - elsősorban logikai kategóriáról van szó: arról, hogy megfelel-e egy állítás, egy kimutatott érzés a valóságnak. Visszautalva a kiindulásra, az alapszóra: jó-e, helyes-e az állítás, az érzés, olyan-e, amilyennek lennie kell. Aztán átcsúszik ez az értelmezés az erkölcsi kategóriába, amikor is az erkölcsi eszményeknek, ill. a törvényeknek való megfelelés jelölésére használjuk a szót.

3. Jön a harmadik toldalék, az „-os”, amely a főnévvé alakított melléknévből ismét melléknevet csinál: „igazság-os”.

Az Értelmező Szótár szerint igazságos az, aki az igazságot követi, érvényesíti.

Ez már hozzáállás, cselekedet: véglegesen megérkeztünk az erkölcsi kategóriához.

4. Mit sem változtat már ezen a tényen a negyedik toldalék, amely ismét a főnevesítő „-ság”. Az „igazságos” melléknévből képzett főnév: „igazságos-ság”.

Jelentése:

- valakinek, valaminek igazságos volta;
- az igazság érvényesülésének v. érvényesítésének erkölcsi követelménye, eszménye.

Nem csoda ezek után, hogy amikor a nyelvújítók alkalmas magyar szót kerestek a latin „ius” fogalom jelölésére, és hozzá azt is felfedezték, hogy a nyugati nyelvekben ugyanaz a szó jelöli a jobb kezét és az általuk magyarítani akart fogalmat (németül „Recht”, angolul „right”, franciául „droit”), ezen felbuzdulva felelevenítették az addigra elavult „jog” szót, és adták neki mai értelmét. „Igazságosság” és „jog” tehát etimológiailag is egy töről fakadnak.

A mindennapi szóhasználatban a felsorolt formulák keverednek. Sokszor használják az „igaz” szót főnévként, „igaz ember”-t jelölve vele, vagy az „igazság” szinonimájaként. Az „igazság” szót pedig „igazságosság” értelemben is szokták használni, holott - amint rövidesen látni fogjuk - más nyelvekben egymástól merőben különböző, egymással még csak rokonságban sem levő szavak jelölik ezeket a különböző fogalmakat.

Házunk táján még tovább bonyolítja a dolgot, hogy Szent Pál óta a szócsalád újabb, harmadik - ha úgy tetszik: teológiai - jelentéstartalmat is kapott, amit úgy szoktunk fordítani, hogy „Istennek tetsző”.

Nyomon követhettük a szó kialakulása során a jelentés változását. Összefoglalom:

A szó fejlődése:

jó ~ jobb(középfok) ~ jobb(kéz) = jog = ig ~ igaz ~ igazság ~ igazságos ~ igazságosság.

(Ebben a felsorolásban a „~ jobb(kéz) = jog = ig ~” állomásoknak csak etimológiai szempontból van jelentőségük, azért a következőkben ezeket kihagyom.)

A jelentés fejlődése:

~ jó: olyan, amilyennek lennie kell (közelebbi konkretizálás nélkül: akár erkölcsi, akár logikai téma);

~ igaz: olyan állítás, ami megfelel a valóságnak (elsősorban a tények szintjén: logikai kategória);

~ igazság: ennek az állításnak a tartalma (előző fogalom főnévi alakja);

~ igazságos: aki ennek megfelelően viselkedik, cselekszik (erkölcsi kategória);

~ igazságosság: az ilyen viselkedésmód (előző fogalom főnévi alakja).

Érdemes odafigyelni arra, hogy ezek a magyarul egymással etimológiailag rokonságban lévő, de tartalmilag egészen mást jelentő szavak más nyelvekben hogy hangzanak.

Magyarul: igaz ~ igazság ~ igazságos ~ igazságosság

Görögül: el nem rejtett, nyilvánvaló, érvényes, ~ ami érvényben van)

Latinul: verus ~ veritas (iustus ~ iustitia.

Németül: wahr ~ Wahrheit (gerecht ~ Gerechtigkeit.

II. (Fogalomtisztázás)

Az imént az etimológiai fejtegetés során már előkerült a szó értelmezése is, szabatos meghatározását mégis szakkönyvből kellene meríteni. ... Ezt pótolom most a Révai nagylexikon meglehetősen kimerítő szócikkéből vett idézettel, amelyikben természetesen lesznek a meghatározás tekintetében átfedések az eddig hallottakkal:

„IGAZSÁGOSSÁG (igazság a szó erkölcsi jelentésében) az emberi cselekvésnek a jog és erkölcs normáival való megegyezését jelenti; minden embernek megvan a maga jogköre; ezt kölcsönösen tisztelnünk kell, ez az I. nem egyéb, mint az e tiszteletnek megfelelő cselekvés - [jól értsük! Nem az ember iránti tiszteletről van szó, hanem a jogkör iránti tiszteletről!! (- beszúrás tőlem)] -, illetve az a lelki állapot, melyből ily cselekvés fakad. Az erkölcsi jogrend tételes törvényekben nyer kifejezést; így megkülönböztethetünk jogi értelemben vett, törvényes, formai I.-ot és erkölcsi értelemben vett I.-ot, amely természetesen nem mindig megegyező. Ezért mondja a latin szólás: Summum ius, summa iniuria, azaz a törvény betűje szerint vett I. a legnagyobb igazságtalansággá válhatik.

Teológiai értelemben I. (lat. justitia): sarkalatos erény, amely másokra vonatkozik és képessé tesz, hogy mindenkinek megadjuk azt, ami őt megilleti. Az embert megillető jogok mineműsége szerint van törvényes (justitialegalis), kiegyenlítő, (iustitiacommutativa) és osztó I. (iustitiadistributiva)."

Mivel a meghatározás „jog és erkölcs” normáival való megegyezésről beszél, és szóba kerül az „erkölcsi jogrend” is, tisztázni kell még hogy mi a „jog”, mi az „erkölcs”, és mi a „jogrend”. A teológiai meghatározás szerint azt kell megadni a másoknak, ami őt megilleti. A közfelfogás szerint a bűnöst büntetés illeti meg, azért a „büntetés” fogalmát is tisztázzuk.

A JOGról a következőket írja a lexikon:

„Népünk észjárása szerint „jogos” az a cselekmény, magatartás, állapot, amely etikai érzésünk szerint „jó” van, azaz amit helyeslünk; nem „jogos”, amit etikai érzésünk nem helyesel. E legszélesebb értelemben jogon azoknak az etikai parancsoknak s tilalmaknak összességét értjük, amelyeket az emberi cselekedetekre nézve kötelezőknek elismerünk. De nem minden parancs vagy tilalom, amelyet valamely emberi közösség ily értelemben kötelezőnek ismer el, jogszabály a szó szűkebb, műszaki értelmében. Jogszabállyá e szűkebb értelemben csak azáltal lesz, ha az állam magáévá teszi és követésüket a rendelkezésére álló kényszereszközökkel biztosítja. E két ismertető által különbözik a voltaképpeni jogszabály a vallás, az erkölcs, az illem szabályaitól.

A most jelölt szűkebb, vagyis az állami jog határain belül is háromféle értelemben használtatik a jog szó. Jelenti: 1. A jogrendet, vagyis amaz erők képzelt megtestesítőjét, melyek a jogszabályokat létrehozzák. Ily értelemben mondjuk, hogy „a jog rendeli”, „a jognak feladatai” stb. 2. A jogszabályt, vagyis azon közkötelező parancsokat és tilalmakat, melyeket a jogrend létrehoz. E kétféle jelentésben beszélünk a jogról a szó tárgyi értelmében. 3. A jogot a szó alanyi értelmében, azaz azt a hatalmat, amelyet a tárgyi jog annak számára biztosít, akinek érdekében a maga parancsát vagy tilalmát kibocsátja (jogalany). Minden jogszabály e szerint két oldal felé fordul: ahhoz, akit jogosít, és ahhoz, akit amannak érdekében kötelez. A viszonyt, melyet ilyképpen a jog minden egyes szabálya által a jogosított és a kötelezett (egy vagy több) személy között létesít, jogviszonynak mondjuk. Ily jogviszony áll fenn a hitelező és az adós között: a hitelező jogosítva van követelni, hogy az adós teljesítsen, az adós köteles teljesíteni. Ily jogviszony áll fenn a tulajdonos és minden más ember között: a tulajdonos jogosítva van követelni, hogy rajta kívül más az ő dolgához hozzá ne nyúljon, minden más ember köteles a tulajdonos dolgától tartózkodni. Íme, kétféle jogviszony: a hitelező egy emberrel (az adóssal) szemben van jogosítva, a tulajdonos mindenkivel szemben: az előbbi esetben abszolút, az utóbbiban relatív jogokról és jogviszonyról beszélünk.”

Az ERKÖLCSről ezt olvashatjuk:

„Eredetileg a cselekvés és magatartás módja általában, mely közelebbi meghatározását a hozzá függesztett jelzőtől kapja; pl. ... jó E.-ű, hitvány E.-ű ... Mai nap, habár a szó jelentéséből az eredeti határozatlanság nem vész ki egészen, mégis inkább a jó E.-öt, a cselekvés és magatartás dicséretes és megállapodott jellegét értik rajta. Azonkívül pedig egyértelmű az E.-iséggel, az E.-i törvények összességével. Amit az E. parancsol, az föltétlenül kötelező.”

A JOGREND meghatározása tulajdonképpen szerepelt már a „jog” szó kifejtése során. Ott azt olvastuk róla, hogy a „jog” szó első értelme: „amaz erők képzelt megtestesítője, melyek a jogszabályokat létrehozzák”. Az önálló szócikk a következőket írja róla:

„a jognak megfelelő állapot. A J. megsértése a J. helyreállítását kívánja. A jogállamnak főfeladata a J. fenntartása, törvényeivel és államszervezetével a J.-et szolgálja. J.-nek nevezik azoknak a törvényes rendelkezéseknek és intézményeknek összességét is, amelyek a jogok sértetlenségét biztosítják, és megsértésüket megtorolják.”

Végül a BÜNTETÉS:

„A pozitív jog értelmében B. az a külső rossz, amelyet a törvény ... a büntetendő cselekmény elkövetőjére, annak igazságos megtorlása végett, s az állami jogrend érdekében megállapít. A B. előfeltétele eszerint a büntetendő cselekmény, alapja a törvény ... s az ennek folytán keletkezett bírói ítélet, rendeltetése az igazságos megtorlás és a jogrend biztosítása. ...”

III. (Érvelés)

E fogalomtisztázás után feltesszük a kérdést: Erény-e az igazságosság? Ez a kérdés a háromféle - logikai, erkölcsi és teológiai - jelentéstartalom közül a másodikra vonatkozik. - Az elsőnek, a logikai jelentéssel bíró fogalomnak eleve nem lehet önmagában erkölcsi vonatkozása. Legfeljebb az a kérdés tehető fel, hogy az igazmondás erény-e. Ez azonban más, önálló téma, amelyet egyébként is részletesen taglal a Merre menjek? - Ami a harmadikat illeti: hogy valaki-valami Istennek tetsző, az nem erény, hanem ténykérdés. Legfeljebb eredménye lehet az erények gyakorlásának. - Marad tehát a kérdés: az a fogalom, amelyet az „igazságosság” szó jelöl, amely erkölcsi tartalmat hordoz, erénynek minősül-e? Más szóval: akarja-e Isten, hogy az ember igazságos legyen?

Aquinoi Szent Tamás módszerével közelítve azt kell mondanunk: Úgy látszik, hogy az igazságosság erény.

Ezt látszanak bizonyítani a következő érvek:

Erénynek minősül az, aminek az ellentéte bűn. Márpedig az igazságtalanság, ami az igazságosságnak ellentéte, bűn, tehát az igazságosság erény.

A közvélemény általában nem szokott tévedni. Márpedig az anarchistákon kívül mindenki úgy gondolja, hogy „jól nézne ki ez a világ, ha nem az igazságra (értsd: igazságosságra) épülne!”, „jól nézne ki ez a világ, ha a 'bűnözők' szabadon mászkálhatnának, és nem büntetné meg őket az igazságszolgáltatás!”

Arisztotelész, a nagy gondolkodó a négy sarkalatos erény közé sorolja, és ezt a minősítést a hivatalos keresztény erkölcsstan is magáévá tette.

Hogy ne akarná az Isten, hogy minden olyan legyen ezen a világon, amilyenek ő megálmodta?! Márpedig az eddigiekből úgy látszik, hogy az az igazságos, aki azon van, hogy minden megfeleljen a valóságnak, megfeleljen az Isten elképzelésének, rend legyen a világban.

Ezek az érvek azonban nem állják meg a helyüket:

ad (d) Valóban minden tekintetben olyan az Isten elképzelte világrend, amilyenek azt az emberiség közmeggyőződése hiszi? Amelyik csak úgy valósulhat az Isten szándéka szerint, ha „mindenki azt adja a másiknak, ami jár neki”? (Maga az Isten is, mert ha az igazságosság erény, akkor benne is meg kell lennie!) Ennek a közmeggyőződésnek kialakulását definitív módon befolyásolta az emberi társadalom struktúrája. Azé a társadalomé, amelynek tagjai figyelmen kívül hagyták, hogy az Isten szeretetre teremtette az embert; fontosabb volt nekik a saját felemelkedésük és gyarapodásuk, mint a másiké, és ennek következtében egyenlőtlenségek alakultak ki: fölé- és alárendeltségi viszonyok hatalmi és vagyoni tekintetben. Azok, akik ennek az egyenlőtlenségnek haszonélvezői, kénytelenek voltak kitalálni a jogrendet, amely szentesíti ezt az állapotot. Ezek után pedig az a bizonyos „törvényeknek való megfelelés”, amit az „igazság” szó jelentése takar, az emberi jogrendnek való megfeleléssé torzult.

Ezt az egész koncepciót vetítették aztán vissza az Istenre: jogrend nélkül nem létezhet a világ, tehát az Isten világában is kell lennie valamiféle jogrendnek. Nem is akármilyenek, hiszen az Istennél minden tökéletes, az Ő világának jogrendje is abszolút tökéletes. Nem engedheti meg az Isten, hogy a bűn ne nyerje el a büntetését, mert akkor felborul a Rend! Legfeljebb azt teheti meg, hogy a büntetést ne maga a bűnös szenvedje el, de VALAKINEK KELL bűnhődnie! Íme: megérkeztünk a klasszikus megváltás-elmélethez. Aki azonban így érvel, az fölébe helyezi a Rendet az Istennek. Azt állítja: amint nem tud nem-szeretni, ugyanúgy nem tudja a jogosan járó büntetést nem-kiszabni.

Csak hogy nem-szeretni azért nem tud az Isten, mert ő maga a Szeretet. Ha azt mondanám: ugyanígy állítható róla, hogy ő maga az Igazságosság, és ezért nem tud nem-büntetni, akkor ellentmondásba keverednék. Mert szeretet és igazságosság nagyon sokszor kizárják egymást.

ad (c) Arisztotelész a létező társadalmi struktúrát tartotta szem előtt, amely szükségképpen erre az emberi jogrendre épül. Ebben a struktúrában pedig, amelyikben a szeretet nem készíti az embert a számolatlan adásra, valóban szükséges sarkalatos erénynek minősíteni azt a készséget, hogy legalább annyit adjon az ember, amennyit ez a bizonyos jogrend meghatároz. Mi azonban most azt vizsgáljuk, hogy abban az Isten elgondolta rendben, amelyet Jézus helyre akart állítani, tehát az Isten Országában minek minősül, ha valaki azt méricskéli, hogy kinek mi jár.

Amikor az előbb a meghatározásokat kifejtettem, nem egy fogalom emlegetése kapcsán szisszenhetett fel joggal mindenki, akinek a tudatát az evangélium határozza meg. Néhányat kiemelek közülük:

Akkor lesz vmely parancs vagy tilalom jogszabállyá, ha az állam magáévá teszi. Magyarul: emberek kényétől-kedvétől függ, hogy vmi jogos-e vagy sem, eltérni tőle igazságtalanság-e vagy sem. Elméletileg természetesen nincs kizárva, hogy adott esetben felelősségük tudatában lévő törvényhozók lelkiismeretük szerint Istennek tetsző jogszabályt állapítsanak meg. De hát nyilvánvaló: semmi garancia nincs arra, hogy olyan emberek legyenek törvényhozókká vagy törvényhozó testületek tagjaivá, akik valóban minden körülmények között lelkiismeretesek.

Csak az nevezhető jogszabálynak, aminek a megtartása kényszereszközökkel kikényszeríthető. Nos: legelsősorban ezért összeegyeztethetetlen a jog világa a szeretet világával!

A jog hatalmat biztosít valakik számára parancsok és tilalmak kibocsátásra. Túlnőne ezen előadás keretein annak bizonyítása, hogy az Isten Országában az életodaadás hatalmán kívül semmiféle hatalomnak nincs helye, eléggé bizonyítottnak ismeri ezt köreinkben mindenki. - Emberi hatalmat megszerezni általában erőszakkal szoktak, megtartani a gyakorlatban csak erőszakkal lehet: ez nem a mi világunk!

A felhozott példában szó volt arról, hogy a tulajdonos jogosítva van követelni, hogy rajta kívül más az ő dolgához hozzá ne nyúljon. Nos, az is közhely, hogy ez valóban így van a tisztesség-etika világában, de nem a jézusi etika világában.

A jogrend megsértése a jogrend. helyreállítását kívánja. Axiómának minősíti ez a koncepció, hogy a „jogrend” valami abszolútum, mindennél (Istennél is) előbbre való.

A büntetés alapja a bírói ítélet. Tudjuk valamennyien, hogy a jézusi parancs - „ne ítéljetek!” - pontosan a bírói ítéletet tiltja, ill. tartja fenn az ítélő Istennek. Annak az Istennek, akit ugyan előszeretettel neveznek egyes szentírási könyvek „Örök Bíró”-nak, de akiről Jézus tanításából eléggé világosan tudjuk, hogy emberi fogalmak szerinti ítélkezéssel soha nem ítél, mert az Örök Szeretet nem tud büntetni. Mindig szívesen idézem ezzel kapcsolatban az 1Kor 4,5-öt: „Ne ítélkezzetek hát időnap előtt, míg el nem jön az Úr. Ő majd megvilágítja a sötétség titkait, és földéri a szívek szándékait. Akkor majd mindenki megkapja az elismerést az Istentől.”

Egyáltalán hogyan lesz valakiből bíró? Az uralkodók vindikálták maguknak a bíraskodás jogát. Már az ő esetükben is problematikus volt, hogy adott esetben az Isten szemszögéből nézve igazságosan ítéltek-e. Mennyi gonosz, mindenki által igazságtalannak minősített ítélet született despoták részéről, amelyeket a definíció alapján mégis igazságosoknak kell mondani! Most meg egyszerűen kineveznek valakik egyeseket bírónak. Megint azt kérdezem, mint az előbb a törvényhozókkal kapcsolatban: Mi a garancia arra, hogy olyan emberek lesznek bírónak, akik valóban minden körülmények között lelkiismeretesek és akár csak emberi fogalmak szerint is mindig igazságosan ítélnék?

Eszembe jut Sánta Ötödik pecsét c. regényének egyik jelenete. A nyilas tisztcskének a felettese felteszi a kérdést: „Mondja, egyáltalán miért ver maga?” A válasz: „A megszerzett hatalom jogán!”.

ad (b) Az a közvélemény, amelyik a b) pontban idézett szlogenekkel érvel, szintén a tisztesség-etika szintjén gondolkodik és a létező társadalmi struktúrát veszi alapul.

Azt mondja: „jól nézne ki ez a világ...!” Hát mit mondjunk? Valóban „jól néz ki” ez a világ minden „igazságosságával” együtt! Az „igazságos” ítéleteket mindig csak a pernyertesek tartják igazságosnak, az „igazságos” békeszerződéseket a győzők diktálják, és minden ilyen „igazságos” ítélet és békeszerződés csírájában hordja a békétlenséget, bosszúvágyat, magyarul a szeretetlenség melegágya. Lehet ilyesmikhez közünk?

Ami pedig a „bűnözők” ügyét illeti: Milyen címen ítélkezik egyik ember a másik fölött? Előbb már szó volt róla, hogy hogyan lesz valaki bírónak. Mi garantálja az abszolút alkalmasságát? Egyáltalán lehet-e valaki abszolút alkalmas erre a feladatra, még ha eltekintünk is a bírói ítélet jézusi tilalmától?

Ki az, aki saját magát feddhetetlennek meri mondani?! Hogy annak a „bírónak” csak „kisebb gyarlóságai” vannak? Akkor ez csak mennyiségi különbség! Ki mondja meg, hogy hol a határ, ami után már „jogos”, hogy a „kisebb vétke” megbüntesse a „nagyobb vétke”? Milyen sok ítéletről derül ki utólag, hogy téves vagy igazságtalan! Aztán: kinek-minek használ, ha rács mögé kerülnek a „bűnözők”? Összezárják őket, egymástól tanulnak, és gonoszabbként kerülnek ki, mint amilyenek voltak, amikor bementek! Mert akit nem életfogytiglanra ítélnék, az előbb-utóbb kiszabadul! És akkor nem „mászkal szabadon”, ahogyan a fiktív kérdés fogalmazta? Csupa megválaszolhatatlan kérdés, amelyeket már százszor feltettünk, amikor ez a téma előkerült. Az „igazságszolgáltatásnak” nevezett gépezetben minden büntetés igazában megtorlás, ami azon a téves nézeten alapszik, hogy ezzel „helyreáll a Rend”. Ez a nézet elfeledkezik arról, hogy nem az ember van a rendért, hanem a rend van az emberért. Ha egyáltalán lehet valamiféle haszna a büntetésnek, az csak az lehet, hogy megjavítja a bűnöst és megelőzi az újabb bűnöket. Ami ezt a célt nem szolgálja, az nem lehet jó! De, ami szolgálná ezt a célt, az is csak akkor jöhetne szóba, ha önmagában nem lenne rossz. Márpedig a másik bántása (a „bűnöző” is!) önmagában rossz!

ad (a) Az igazságosság definíciójából következik, hogy az nem igazságos, aki nem adja meg a másinak azt, ami jár neki. Hát akkor micsoda? Igazságtalan? Nem feltétlenül!

Az igazságos, aki annyit ad a másinak, amennyi jár neki. Ha nem annyit ad, akkor nem igazságos. Aki kevesebbet ad (vagy semmit sem), az igazságtalan. De aki többet ad, az sem annyit ad, amennyi jár, tehát az előbbiek szerint az sem igazságos, mégsem minősítjük bűnösnek, nem mondjuk igazságtalannak! Vagyis az igazságtalanság nem azért bűn, mert az igazságossággal ellentétes!

Továbbá: az nem igazságos, hanem „igazságtalan”, aki a jog szerint járó juttatást nem adja meg; aki a jog szerint járó büntetést nem adja meg, az sem igazságos, hanem „irgalmas”. Tehát mindkét fogalom szemben áll az igazságosság fogalmával, mégis a kettő közül csak az első minősül bűnnek. Azért bűn, mert ellentétes a szeretettel. Ha azért lenne bűn, mert az igazságossággal ellentétes, akkor az irgalom is bűn lenne!

Szokták emlegetni, hogy „milyen csodálatosan össze tudja egyeztetni az Isten az igazságosságot és az irgalmat”! Pedig ez a mondat - ha tetszik, ha nem - fából vaskarika. Abban a pillanatban, amikor irgalmaz, máris nem igazságos, mert nem adja meg a bűnösnek az őt megillető büntetést, amint azt az igazságosság megkövetelné! Ha igazságos lenne, nem irgalmazhatna.

Mindezek után tehát azt kell mondani, hogy AZ ISTEN ORSZÁGÁBAN AZ IGAZSÁGOSSÁG NEM MINŐSÜLHET ERÉNYNEK, sokkal inkább a szeretet gátjának. Ez nem azt jelenti, hogy szabad igazságtalannak lenni, de igenis szabad, sőt kell nem-igazságosnak lenni. Mert az Isten Országában a csúcserő a szeretet; ami ezzel ellentétes, az ott nem lehet jó, nem lehet erény. A szeretettel bizony sokszor ellentétes a szigorúan vett igazságosság, ill. a szeretet az igazságossággal, persze nem az igazságtalanság irányában. Mert az igazságosság azt vizsgálja, hogy kinek mi jár, és nem törődik azzal, hogy mire van szüksége - a szeretet viszont azt nézi, hogy kin mivel lehet segíteni, kinek mire van szüksége, nem pedig azt, hogy mi jár neki.

IV. (Biblia)

Eddig ésszel érveltünk, vegyük most elő a Bibliát, annak is először a magyar fordítását!

Megdöbrentő felfedezésre jutottam: A SzIT féle hivatalos magyar Szentírásban az evangéliumokban összesen egy alkalommal fordul elő az „igazságosság” szó, amikor Jézus a Mt 23-ban a farizeusokat korholja, és szemükre veti, hogy elhanyagolják az „igazságosságot”. Az „igazságos” szó előfordulásainak száma öt: Egyszer Lk adja Jézus szájába, amikor a 12. fejezetben azt hányja hallgatói szemére, hogy miért nem következtetnek az idők jeleiből úgy, ahogyan az időjárásra tudnak következtetni: „Miért nem ítéletek meg magatok, hogy mi az igazságos?” A másik négy előfordulás Jánosnál található: „Ne látszatra ítéljetek, hanem igazságosan ítéljetek!” - figyelmeztet a 7. fejezetben. „Ítéletem igazságos”, ill. „Ha ítélek is, igazságos az ítéletem” - mondja önmagáról az 5., ill. 8. fejezetben. Ezek tehát mind az ítéletek igazságára vonatkoznak, semmi közük a témánkhoz. Ahogy az utolsó előfordulásnak sem, amit - eléggé helytelenül - „igazságos” szóval ad vissza a magyar fordítás, amikor is a „főpapi ima” végén (17,25) Jézus az Atyát szólítja meg: „Én igazságos Atyám!”

A többi esetben gyakran jelentenek igazmondást mindkét szónak akár főnévi akár melléknévi alakjai. Olykor a mondandók nyomatékozáására szolgálnak („bizony mondom...”), egy ízben pedig a mammonnak a jelzője az igazi mammon). Egyébként az „igazság”-ot jelentik a vizsgálandó szavak, aminek - a szövegkörnyezetet figyelembe véve - az „Istennek tetszés” kifejezés bárhol behelyettesíthető, de egy hely kivételével sehol nem igazolható, hogy „iustitia” értelemben lenne értendő.

Ez az egyetlen hely a Mt 20,4, amikor a szőlőmunkásokról szóló példabeszédben a „harmadik” órában felfogadott munkásoknak mondja a gazda, hogy azt fogja nekik adni, „ami jár”. De hát ez sem olyan értelemben tanító jellegű, ami arra vonatkozólag tartalmazna tanítást, hogy „igazságosnak” kell lennünk. Sőt ellenkezőleg: az egész történet borzolja a kedélyeit annak, aki az igazságosságot erénynek tartja, és igazságtalannak minősíti a szőlősgazdát, holott nyilvánvalóan nem az, hanem irgalmas. Legalább is jézusi mércével mérve!

Idevág a következő történet is: Valaki megkérte Jézust: „Mester, mondd meg testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget.” Jézus válasza: „Ember, ki hatalmazott fel rá, hogy bírótok legyek és eloszam örökségeket?” (Lk 12,13-14)

Nyilvánvaló tehát, hogy Jézusra hivatkozva nem lehet állítani az igazságosságnak erény-voltát. Annyira nyilvánvaló, hogy a Léon-Dufour féle Biblikus Teológiai Szótár is kénytelen a következőket megállapítani: „A jogi értelemben vett igazságosságra való buzdítás nem foglal el központi helyet Jézus igehirdetésében. Nem találjuk meg az Evangéliumban sem az igazságosság kötelezettségeinek szabályozását, sem az elnyomottak valamelyik osztályára való állandó hivatkozást, sem a Messiásnak mint feddhetetlen bírónak ábrázolását. (...) Mindamellet Jézus bizonyára buzdította kortársait, hogy tegyenek eleget a „közönséges” igazságoságnak, de a szövegekben ennek nincs nyoma.” (!)

Végző következtetés: bármennyire erénynek tartja a közvélemény az igazságosságot, bármennyire sarkalatosnak minősíti Arisztotelész és nyomában a keresztény morális, bármennyire forradalmi állításnak tűnik is ennek az ellenkezője, ész érvek és evangélium érvek alapján egyaránt azt kell állítanunk, hogy az igazságosság nem erény! Akik erénynek tartják, azért teszik, hogy hangsúlyozzák: az igazságtalanság bűn! Ez igaz is, de ennek alátámasztására elég azt hangsúlyozni, hogy

a legfőbb erény a szeretet. **Mert aki szeret, az biztosan nem lesz igazságtalan.** De, aki ahhoz tartja magát, hogy az igazságosság erény, az ennek következtében igazságtalan ugyan nem lesz, de sokszor kénytelen lesz véteni a szeretet ellen. Aki igazságos, az nem lehet irgalmas, az nem bocsáthat meg!

Az irgalmas Isten mentsen meg bennünket egy igazságos Istentől!!!

Nagyoroszi, 1999. szeptember

TARNAI IMRE

LITURGIKUS MORZSÁK....

Észrevételek, megfigyelések

Utazom az autómmal az országúton. Az út szélén tábla: piros karikában 70-es szám. Nem látom ugyan még, hogy mi az oka a sebességkorlátozásnak, mégis lassítok, mert feltételezem, hogy akik azt a táblát odatették, azoknak erre jó okuk volt. Aztán egymás után száguldanak el mellettem az autók. Vagy nem vették észre a táblát, vagy úgy gondolták, hogy nekik ugyan ne dirigáljon senki. Mindennapos tapasztalatuk ez a közlekedőknek. Hasonló tapasztalatokra lehet szert tenni azon a sztrádán, amelyet liturgiának nevezünk. Ezekről a tapasztalataimról szeretnék a következőkben beszámolni. Bár nagy hiba lenne azt állítani, hogy a liturgia, amelyről a zsinati konstitúció azt mondja, hogy „egyszerre látható és láthatatlan” (SC 2), csupán előírások halmaza, mégis a szabályok alkotják a „testét”, teszik kézzelfoghatóvá, „láthatóvá”. Ezért gondolom, hogy igenis a liturgiát szolgálom, amikor szóvá teszem liturgikus gyakorlatunk egyes megnyilvánulásait. Felhívom a figyelmet az „észre nem vett táblákra”, vagy megpróbálom megláttatni, hogy egyik vagy másik negligált szabálynak mi lehet az értelme. Nyugodtan tekintheti ezt bárki vitaindítónak: megfelelő érvek súlya alatt készséggel módosítom adott esetben a véleményemet. A legelső, amit szóvá tennék: sokan úgy vélik, a liturgia reformja azt jelenti, hogy bizonyos szabályok helyét újabb szabályok foglalják el – „eddig így csináltuk, ezentúl úgy kell csinálni”. Ameddig így gondolkodunk, addig nem történik semmi! A liturgia reformja azt jelenti, hogy szemléletváltásra van szükség! Hadd idézzem itt a Sacrosanctum Concilium konstitúció 14. pontját: „Az egész népnek [...] teljes cselekvő részvétele a szent liturgia megújításában és ápolásában a minden eszközzel és fáradsággal elérendő cél. [...] De addig ennek a követelésnek megvalósulására nincs semmi remény, amíg előbb magukat a lelkipásztorokat teljes mélységben nem járta át a liturgia szelleme és ereje...” Azért a sok félresikerült megoldás, mert hiába tesznek egyesek csupa jószándékkal magukévá kiragadott szempontokat, hogy azokat tűzzel-vassal megvalósítsák, ha az egésznek az értelmét nem látják át. Ezen a problémán pedig csak komoly önképzéssel lehet segíteni. (Nagyon tudom ajánlani

Parsch Piusznak Az üdvösség éve c. háromkötetes munkáját. Igaz, hogy még a zsinat előtt íródott, de azt a szemléletet lehet belőle elsajátítani, amit aztán a zsinati reform magáévá tett. Jómagam ennek a könyvnek köszönhetem, hogy otthonosan mozgok a liturgia világában.) És most lássunk néhány gyakorlati példát, néhány „típushibát”, a teljesség igénye nélkül: a) „A Római Misekönyv Általános Rendelkezései” 8. pontjának¹ utolsó mondata: „Bizonyos szertartások pedig megnyitják, illetve befejezik az ünneplést”. A 271. és 272. pontok pedig világosan megkülönböztetik az ülőhelyet és az ambó. Helytelennek tartom, hogy legtöbb helyen az ambó – az ige liturgiájának helyét – használják a bevezető szertartásokhoz. Az ambó nem könyvállvány, hanem a Szentírás felolvasásának szent helye. Oda – véleményem szerint – csak a kollektá után illik menni (Vö. 89. pont!). b) Sokakban él a régi tridenti beidegződés, hogy a communio-verset áldoztatás után elrecitálni, holott az „Általános Rendelkezések” 56. i) pontjának utolsó bekezdése úgy szól, hogy „[...] a Misekönyvben közölt antifónát [...] a pap olvassa fel a saját áldozása után, a hívek áldoztatása előtt.” – Ez így kétségtelenül logikusabb is, mert elmékedési anyagot szolgáltat az áldoztatás idejére, míg a régi módszer csak arra jó, hogy megnyugtassa a jogász lelkiismeretét: „ez is el van mondva”. (Kétségtelen, nagyon el van rejtve ez a mondat: nem csoda, hogy nemigen fedezték fel.) c) A 270. pont előírja, hogy: „Vagy az oltáron, vagy az oltár közelében legyen kereszt”. Liturgikus érzékemet nagyon bántja az a – sajnos, nagyon is általános – gyakorlat, hogy hiába van a szentélyben kimagasló helyen, vagy a régi főoltáron jól láthatóan szép feszület, tesznek egy kis keresztet még a szembenéző oltárra is. Olykor még székesegyházban, sőt szemináriumi kápolnában(!) is, rossz példát adva ezzel. Különösen akkor bántó ez, amikor az oltár felé nézve egyetlen tekintet fogja be a két keresztet. – Bizonyára e tekintetben is még a régi, tridenti előírások kísértének. A legújabb kiadású misekönyv a 122. pontban már kifejezetten tartalmazza is a rubrikát, hogy „crux [...] una tantum esse debet” (csak egynek szabad lennie). Nyilván a keresztre is vonatkoztatni kellene a 269. pont figyelmeztetéseit, hogy „minden művészi összhangban legyen”, és hogy „ne akadályozzák a híveket annak látásában, ami az oltárnál történik, vagy amit az oltárra helyeznek”. – Egyébként, sajnos, ez utóbbi körülményre sem nagyon szoktak ügyelni, pl. sokszor az oltár kellős közepén ágaskodik a mikrofon, kelyhet és minden egyebet eltakarva. d) Az olvasmányokra vonatkozólag a 319. pont a köznapi lecionáriumot preferálja, „hacsak közbe nem jön fő ünnep vagy ünnep”. Ezzel szemben a gyakorlat rendszerint az emléknapokon is megszakítja a lectio continuat, a rendszeresen misére járók nem kis kárára! Egyelőre ennyit, ízelítőül. Ha igény lesz rá, és ha Isten éltet, a jövőben is szívesen megosztom ilyen természetű gondjaimat a kedves Olvasókkal.

A liturgia

A Szent István Társulat kiadásában jelent meg a Nyolc nyelvű misefüzet. Ehhez az apostoli nuncius írt előszót, amelyben idéz néhány szentszéki dokumentumot, és ezek nyomán olyan megállapítást tesz, amely elgondolkodtat minket. „A szentmise liturgiájának egyformának kell lennie az egész világon. Különösen is hangsúlyozza ezt a megállapítást XVI. Benedek pápa a Sacramentum Caritatis kezdetű szinódus utáni apostoli buzdításában (...). A dokumentum 37. pontjában a pápa kiemeli: »Mivel az eucharisztikus liturgia lényege szerint actio Dei [Isten cselekménye], amely a Szentlélek által bevon bennünket Jézusba, alapja nem a mi önkényes intézkedésunktől függ, és nem követheti a pillanatnyi divat változásait.« A dokumentum ezután aláhúzza, hogy az ars celebrandi a liturgikus előírások teljes egésze iránti hívő engedelmességből fakad (38. pont), és hangsúlyozza, hogy a liturgikus ünneplés

harmonikus egységét egyházmegyéjében a püspöknek kell biztosítania.... A liturgikus előírások e betartásának és alkalmazásának a Római Misekönyv Általános Rendelkezései¹ és a Szentmise Olvasmányrendje által előírt hatályos szabályok megtartásán kell alapulnia. Remélem – folytatja a nuncius –, hogy az idézett Sacramentum Caritatis méltó és gyors elfogadásra talál Magyarországon. Meg kell ugyanis állapítanom, miután az ország oly sok közösségében és székesegyházában celebráltam szentmisét, hogy az említett liturgikus dokumentumokat Magyarországon még mindig nem ismerik, főként pedig nem tartják meg egységes módon.” Liturgikus gyakorlatunkat sajnos valóban nem annyira a hivatkozott rendelkezésekben foglalt előírások alakítják, hanem sokkal inkább a szokások, amelyek a rendelkezések hiányos vagy felületes ismerete alapján alakultak ki és terjedtek el. „Aki sokat markol, keveset fog.” Ezért egy-egy „morzsa” célja nem más, mint az, hogy felhívja a figyelmet a liturgia bizonyos részeire, előírásaira. Ezek mögött természetesen az értelmet és a lelket keressük, amelynek révén azok valóban az Isten dicsőségét szolgálják. Az oltár a templom legfontosabb berendezési tárgya. Úgy vélem, hogy jelen szemléletünkben – és ebből folyó gyakorlatunkban – nem tölti be azt a szerepet, amelyet az Egyház szán neki. Mert az oltárnak – azon túl, hogy az utolsó vacsora lakomájának asztalául és az áldozatbemutató helyéül szolgál – ősidők óta Ld. Római Misekönyv Általános Rendelkezései (Kivonat a harmadik hivatalos kiadásból), SzIT Bp., 2009. sokféle szimbolikus jelentése is van. Ezek közül a legfontosabb: az oltár magát Krisztust jelképezi. Szent Ambrus mondja: „Mi egyéb az oltár, mint Krisztus testének formája?” Egybecseng ezzel a régi Pontificale előírása, miszerint a szubdiákonust szentelő püspöknek a szentelendőhöz intézendő buzdítása során többek között ezeket a szavakat kellett mondania: „A szent Egyház oltára ugyanis maga Krisztus”. Ennek megfelelően kell megadnunk neki a tiszteletet, és ilyenképpen kell a híveinkkel is láttatnunk. Hogy az oltár megkapja az őt megillető tiszteletet, azért hangsúlyozza a misekönyv: „Olyan helyet foglaljon el, hogy valóban központ legyen, amelyre önként ráirányul a hívők egész közösségének figyelme.”⁴ Akkor valósul ez meg igazán, akkor vonzza a tekintetet, ha centrális helyen van, azaz a templom középponti helyén, kiemelkedik, és semmi sem vonja el róla a figyelmet. Ha a terítőn kívül semmi más nincs rajta. Nagyon helytelen az a gyakorlat, ha már a mise előtt odakészítjük rá mindazt, amire majd ott később szükség lesz. Mert így nem az oltárra irányul a figyelem: helyette egy zsúfolt „lerakódóhelyet” mutatunk a híveknek. Így érthető, miért írja elő a rubrika egészen pontosan, hogy mikor mi lehet az oltáron: 1. Amikor a mise kezdődik, a terítőn kívül lehetőleg semmi se legyen rajta (korporále se). 1. Kivételek: 1. a) Ha a virágdíszítés nem oldható meg az oltár körül, szabad kevés virágot rajta is elhelyezni. De nem mindegy, hogy az oltár tűnik-e fontosnak, vagy a virág. Nem mindegy, hogy a virág szolgál-e az oltár díszítésére, vagy az oltár szolgál-e arra, hogy tartója legyen a virágnak. Erre tekintettel kell lenni! És természetesen tekintetbe kell venni az egyházi év időszakaira vonatkozó előírásokat is. (Ádventben „visszafogottabban” díszítünk, nagyböjtben pedig a közbeeső ünnepek és a IV. vasárnap kivételével egyáltalában nem.) 1. b) Ha szükség van mikrofonra, és nem oldható meg, hogy csak akkor helyezték az oltárra, amikor az áldozat liturgiája kezdődik, akkor elhelyezhető állandóra is, de a rubrika hangsúlyozza, hogy ennek „modo discreto” kell történnie. Nem nevezhetők diszkrétnek a sok helyütt látható, fekete állványon, áttekert kábel végén éktelenkedő hatalmas „durung”, és az sem, ha az oltár közepére teszik (hacsak nem lapos, tartó nélküli ún. pontmikrofon). A lényeg itt is az, hogy ne menjen az oltár „látványának” rovására. Ha az evangéliumos könyvet nem a bevonulási menetben hozzák, az elhelyezhető az oltár közepén már a szentmise előtt. Az evangéliumos könyv helyes használatának kérdése egyébként később külön is témánk lesz. 1. d) A keresztről és a gyertyákról is külön lesz majd szó a későbbiekben. A mise elejétől az evangéliumig az evangéliumos könyv lehet (sőt:

lehetőleg legyen) az oltár közepén. A „felajánlástól” a purifikálásig természetesen ott lehet minden, amire ilyenkor szükség van: a korporáleé, a kehely, a paténa (pixis), a purifikatórium, a palla és a misekönyv. Fentiekből következik, hogy feltétlenül szükséges az oltár közelében félreeső helyen egy előkészítő asztalka („abacus”, „credentia”), amelyen elhelyezzük a szükséges felszereléseket mindaddig, amíg az oltárra nem kerülnek. A feszület A templom legfontosabb berendezési tárgya az oltár. Fontossági sorrendben alighanem a feszület következik, mert ez tárja elénk Jézus véres áldozatát, amely áldozat vérontás nélkül az oltáron megjelenik. Éppen ezért ősi előírás, hogy tartozzék az oltár felszereléséhez a kereszt, amelyről a trienti misekönyv rubrikája még úgy rendelkezett, hogy az oltáron kell lennie. A mostani előírások viszont kifejezetten azt írják, hogy „az oltáron vagy az oltár közelében, amelyet jól láthasson az egész egybegyűlt közösség”. Külön kiemeli a RMÁR idézett pontja, hogy „feszület” legyen, vagyis legyen rajta a keresztre feszített Krisztus képmása. Ugyancsak ez az új misekönyv hangsúlyozza, hogy „crux ... una tantum esse debet”, (csak egynek szabad lennie), ami érthető is, hiszen csak ez esetben tudja magára vonni a figyelmet. Megszűnt az a régi előírás is, amely szerint a keresztnak a miséző pap látóterében kellett lennie. XVI. Benedek pápa szándéka viszont az, hogy a pap is és a hívek is felnézzenek az oltár közepén álló keresztre. A nagy pápai oltárokon ezért állították vissza középre a feszületet (ha csak nem függ az oltár felett). Ha megmaradt a „régifőoltár”, amelyen jól látható, kiemelkedő feszület van, és szembenéző oltárt építettek eléje, akkor azon – az elmondottak alapján – nem kell egy másik feszületet elhelyezni. Már csak azért sem, mert ezt nem „másik” oltárnak, hanem az egyetlen oltár miséző menzájának kell tekinteni. Ha pedig nincsen „régifőoltár”, vagy nincs rajta megfelelő kereszt, és az oltártérben máshol sincs vagy nem helyezhető el méltóságához illő, megfelelően kiemelkedő feszület, akkor lehet az oltárra tenni, de ez esetben is ügyelni kell rá, hogy minél nagyobb legyen, és az oltár közepén foglaljon helyet. Az oltáron folyó cselekmény láthatását ez alig zavarja, viszont kihangsúlyozódik központi jelentősége. Az Oltár sarkára helyezni két gyertyatartó között azt a benyomást kelti, mintha csak dekoráció lenne. Főként, ha a gyertyák magasabbak, és közöttük eltölpül a feszület. Megszívlelendők XIVIV. Benedek pápa szavai: „Úgy kell kiemelkednie a Keresztre feszítettnek a gyertyatartók között, hogy a nép könnyen és kényelmesen szemlélhesse; ne legyen olyan kicsi és jelentéktelen, hogy a nép tekintetét szinte elkerülje” („Accepimus” kezdetű apostoli konstitúció). A liturgia szellemének legjobban az felel meg, ha a mise előtt még nincsen ott a kereszt, hanem a körmenetileg bevonuló papság élén hozzák, mint körmeneti keresztet, és ezt állítják fel megfelelő, jól látható módon az oltár közelében.

A bevonulás

Ha minden jól elő van készítve (de csak akkor), kezdődhet a szentmise. Bár a liturgiához közvetlenül nincs köze ennek, mégis nagyon fontos, hogy ügyeljünk a pontos kezdésre! Szeretlenség megvárakoztatni a híveket! Az előkészületeket időben el kell kezdeni, és akkor a meghirdetett időben pontosan lehet kezdeni a szentmisét. Annak nincs akadálya, hogy a szentmise kezdetét jelző harangozáskor ún. „gyülekező éneket” énekeljenek, akár több versszakot is, és ezt a miséző még a sekrestyében várja végig, főként olyankor, amikor a bevonulást „hivatalos” introitus-ének kíséri majd, csak az a fontos, hogy kezdődjek a meghirdetett időpontban.

A bevonulás „eszményi” rendje ez:

1) turifer füstölgő turibulummal;

2) kereszt vivő, két gyertya vivő között;

3) akolitusok és a többi segédkező (ministránsok); 4) diakónus, vagy hiányában lektor az evangéliumos könyvvel, amit „kissé felemelve” visz és 5) a miséző. Nyilvánvalóan csak akkor megy elől turifer, ha a szentmise tömjénezés van. De ez esetben már az indulás előtt a sekrestyében kell a misézőnek tömjént tennie a füstölőbe (és megáldania azt. Az új liturgia a tömjén megáldásához szöveget nem ír elő, csak néma keresztvetést). A jelenleg használatos misekönyvünk se a kereszt, se a gyertyák vitelét nem írja elő kötelezően.

Az új misekönyv rubrikáiból azonban kimaradtak azok a megjegyzések, amelyek eddig arra utaltak, hogy itt csak fakultatív teendőkről van szó! Ha visznek keresztet, ill. gyertyákat, akkor az ideális megoldás az, ha ezeket megfelelő módon az oltár közelében (a gyertyákat esetleg az oltáron) helyezik el. Ez esetben ez a kereszt szolgál a szentmise alatt oltárkereszt gyanánt, ill. ezek a gyertyák szolgálhatnak oltárgyertyák gyanánt. Ám ha van állandó oltárkereszt, akkor a körmeneti keresztet „méltó helyre” félre kell tenni. Gyertyák viszont lehetnek a bevonuláskor a hozottakon kívül is. Ha nincs diakónus vagy felavatott lektor, akkor viheti egy ministráns is az evangéliumos könyvet. Nem kötelező vinni. Ha nem viszik, akkor már előre feltehető az oltárra, amint arról már szó volt. Ha viszik, akkor a megérkezéskor teszik rá az oltárra, bár az új misekönyv hozzáteszi, hogy „dicséretes”, ha így történik. E könyvnek „a többi olvasmány könyvétől különböző evangéliumos könyvnek” kell lennie. (Kilátásban van, hogy lesz ilyen magyar kiadvány is.) Ha a szentmise énekelnek, akkor a bevonulás alatt a szentmise introitusát éneklük a hozzá tartozó zsoltárral. Ideális esetben a misekönyvben jelzett kezdő éneket. Jól használhatók e célra az Éneklő Egyház minden időszakra közölt szövegei, vagy a Graduale Hungaricum. Szükség esetén az introitus népénekkel is helyettesíthető, csak „feleljen meg a szent cselekménynek és az ünnep, ill. a liturgikus időszak jellegének” (pontosítja az előírás).

A bevezetés

Bevonulás után következik az oltár köszöntése. Két (olykor három) aktust foglal ez magában:

1) mély meghajlást,

2) oltárcsókot,

3) (opcionális) kereszt- és oltártömjénezést. Ha az oltáron tabernákulum és abban Oltáriszentség van, akkor a meghajlás helyett térdet hajtunk. Ez a térdhajtás azonban csak abban az esetben váltja ki az oltárt köszöntő meghajlást, ha közben a miséző oltár nincs a hátunk mögött. Gyakori eset, hogy a tabernákulum a régi főoltáron van, és a miséző a segédkezőkkel először ide vonul térdet hajtani. Ez helyes, de utána, amikor odafordul a szembenéző oltárhoz, meg kell hajolnia, mielőtt odalép az oltárhoz! – Ha viszont a bevonuláskor a szembenéző oltárnak a hívek felé eső oldalához érkezik, és ott hajt térdet, úgy, hogy közben a miséző oltár is előttét van, akkor elmarad ez a meghajlás.

Az oltárcsók (és az esetleges tömjénezés) után „a pap ülőhelyéhez megy” (ez szó szerinti előírás). Tehát – amint arról már szó volt – nem az ambóhoz, ahogyan az nálunk megfelelő tájékoztatás híján szokásba jött. Az ambó kizárólagosan az igehirdetés helye.

Keresztvetés és a hívek köszöntése következik. Ha a bevonulást nem kísérte ének, akkor a hívek köszöntése után kell elimádkozni a szentmisének misekönyvben közölt kezdő éneket. Mondhatja a miséző, vagy bárki más. Szabad elimádkozni oly esetben is, ha volt ugyan ének, de a hivatalos kezdő énektől különböző. Ezután megtehetjük (nagyon ajánlott), hogy röviden bevezetjük a híveket a napi szentmisébe. (Ezt is végezheti a misézőn kívül más szolgálattevő is.) Érdemes ezt az énekelt vagy felolvasott kezdőének szövegéből kiindulva megtenni. Nagyon hasznosan alkalmazható ez a lehetőség arra, hogy ráhangoljuk a résztvevőket a napi szentmisére. (Igazán hatékony akkor lesz, ha készülünk rá és nem ott rögtönözzük!) Sajnos, a legtöbb helyen az a szokás, hogy e helyett a szentmise intencióját olvassuk itt be, holott ez a lehetőség nem erre való, sőt éppen ellenkezőleg: kizökkenti a résztvevőket a szentmise hangulatából (hacsak nem az egész közösséget érintő szándékról van szó). Nem illeszkedik a bejelentés szervesen a megelőző és következő részekhez, és a közös akciót individualizálja. – Imádságosan be lehet illeszteni a kánon megfelelő, e célra kijelölt helyén a halottak nevét, akikért a szentmisét felajánljuk. Használjuk ki inkább ezt a lehetőséget! Ha pedig nem halottért imádkozunk, akkor az egyetemes könyörgéseket használjuk erre a célra!

A bűnbánati cselekmény

A keresztvetés és köszönés (ill. a kezdőének felolvasása és/vagy a misébe történő rövid bevezető kommentár) után a pap bűnbánatra szólítja fel a híveket.

Ehhez a misekönyvünk ötféle szöveget kínál fel, de az előtte lévő rubrikából kitűnik, hogy ezeket mintának szánja. Vagyis szabadon fogalmazható meg ez a felszólítás, vagy alkalmasan összeköthető az előtte elmondott, misét bevezető kommentárral. (Érdekes, hogy a latin misekönyv e helyütt csak egy formulát közöl, amelynek pontosan megfelelő fordítása a nálunk felsorolt öt között nincs is: az első fele a nálunk második helyen szereplő felszólításba került bele, a második fele pedig a nálunk első helyen található.)

A felszólítás után rövid csendnek kellene következnie, amit sajnos nagyon sok helyen mellőznek. Az igaz, hogy komolyabb lelkiismeret-vizsgálatot ilyen rövid idő alatt nem lehet tartani, ennek ellenére fontos szerepe van a csendnek az összeszedettség növelése tekintetében. Ne hanyagoljuk el se itt, se más alkalommal!

A bűnbánat közös kifejezésére három lehetőséget kínál a misekönyv (ebben a vonatkozásban megegyezik a latinnal). Ez a három egyenrangú. Azért vannak a liturgiában választható részek, hogy színesebbé tegyék. Érthetetlen, hogy sokan nem élnek ezzel a lehetőséggel, és szinte mindig csak az első formulát használják. Pedig olykor még a liturgikus időszakokat is figyelembe lehetne venni, pl. a második milyen szépen illik az ádventi időszakhoz.

Ami pedig a harmadik formulát illeti: a mi misekönyvünkben nem derül ki, de a latin világosan írja, hogy az ebben szereplő fohászokat szabad egyéb szövegekkel felcserélni, és ezeket a fohászokat nem is kell

feltétlenül a misézőnek mondania („sacerdos, vel diaconus vel alius minister sequentes vel alias invocationes cum Kyrie eleison profert”). Roppant tág tere nyílik itt a változatosságnak, amivel a mise gondolatkörének egységét szolgálhatjuk. A virtuális plébánián rendszeresen olvashatók idevonatkozó ötletek. Sőt azok a „tropizált” Kyriék, amelyek az Éneklő Egyházban egyes időszakokhoz találhatók (413–420), megfelelnek a szükséges kritériumoknak, tehát használhatók bűnbánati formulaként. Ha az időszaknak megfelelő tropizált Kyriét éneklik, akkor csak ezután mondja el a pap a „feloldozást” („Irgalmazzon nekünk...”), és mivel a harmadik formula használata esetén a Kyrie elmarad, rögtön következik a Gloria, ill. a Collecta.

A Kyrie eleisonnal kapcsolatban megjegyzem: az „Amen”, „Alleluia”, „Hosanna” kifejezéseket nem fordítottuk le. Ahogy a latin imádságokban is eredeti nyelven hangzanak el, latinból lefordított imádságainkban mi is így használjuk őket. A „Kyrie elison”-t se fordították le latinra! Akkor ez miért nem maradhatott meg a latinból lefordított szövegeinkben és a mise Ordináriumban eredeti görög nyelven? – Ne feledjük: semmi akadálya annak, hogy görögül mondjuk vagy énekeljük a szentmisében ezt a jellegzetesen ősi keresztény felkiáltást.

A „Dicsőség” himnuszánál szigorúan ragaszkodni kell a szövegéhez: semmiféle más szöveggel, népénnel vagy más szövegű gitáros énekkel semmi szín alatt soha nem helyettesíthető (ld. új misekönyv 53: „textus cum alio commutari nequit”), akárcsak az Ordinárium többi része. A Collectát ne imádkozzuk az ambótól, hanem a papi széktől! Ha pedig nincs, aki a könyvet tartsa, akkor inkább a kitárt kézzel történő imádkozásról kell lemondanunk. De szükség esetén végezhető az egész bevezető rész a Collectával együtt az oltártól is (szűk helyen, ahol ambó sincsen). A bevezető „Könyörögjünk!” és a záradék: „A mi Urunk...” összetett kézzel mondandó. Ezzel véget ér a szentmise bevezető része, és következik az első főrész: az ige liturgiája. Ne felejtjük el, hogy a szentmisében a „bűnbánati cselekmény” és a Kyrie egy egységet alkot. Ezt bizonyítja, hogy – bár alaphelyzetben egymásután következnek – egymásba is épülhetnek, és ha bizonyos esetekben elmarad az egyik, akkor a másik is elmarad (pl. hamvazószerdán vagy virágvasárnap).

Az ambó

A zsinat utáni liturgikus reform felébresztette csipkerózsika-álmából az oltár párját, a templom másik – nem kevésbé jelentős – berendezési tárgyát, az ambót, amely a szentmise másik fő részének, az ige liturgiájának helye. Az oltár az Eucharisziának, az ambó az Isten igéjének terített asztala. Tudni kell, hogy neve nem a latin „ambo” azaz „kettő” szóból származik, hanem a görög „anabainein”, azaz „felmenni” igéből. Bár voltak az ősegyházban templomok, ahol kettőt építettek belőle (az evangélium felolvasásához egy díszesebbet), de ez nem volt jellemző. Az viszont igen, amit a neve is mutat, hogy kimagasló, kiemelkedő építmény, ahová fel lehet lépni, ám ne legyen a régi, a szentélytől messze elhelyezett, magasan lévő szószék. Jelentőségé megköveteli, hogy ne elmozdítható olvasóállvány (legile), vagy pláne egyszerű kottaállvány legyen, hanem feladatának megfelelően méltóságteljes, díszes, szilárd építmény, lehetőleg néhány lépcsővel kiemelve. Úgy kell elhelyezni, hogy a hívek jól láthassák és hallhassák azokat, akik az igeliturgiában szolgálatot teljesítenek. Használatbavétel előtt illik a Rituale Romanumban található formában megáldani. Isten igéjének felolvasásával kapcsolatban is szemléletváltoztatásra van tehát szükség. Az ambó nem a székénél tartózkodó misézőnek

olvasóállványa, ahogyan sok helyen használják. Éppen ezért nagy hiba közvetlenül a papi szék előtt felállítani, már csak azért is, mert így a felolvasó hátat fordít az ott tartózkodó papnak, és el is takarja őt. A Misekönyv Általános Rendelkezései taxatív felsorolják, hogy mire használható: itt kell felolvasni a szentírási olvasmányokat, és itt kell énekelni vagy recitálni a válaszos zsoltárt, amely szintén szentírási szöveg. A nálunk szokásos gyakorlat, hogy a zsoltárt a kántor énekli az orgonakísérettel a karzaton, szükségmegoldás. Ahol megoldható, törekedni kell rá, hogy bevezessék a helyes gyakorlatot. (A „graduale” szó, amellyel a korábbi olvasmányközi éneket jelölték, onnan kapta a nevét, hogy a diakónus az ambó lépcsőjén, grádusán állva énekelte.) Húsvét éjszakáján az ambó a helye az Exsultet, a Húsvéti örömeinek éneklésének is. – A homília mondásának elsődleges helye a papi szék („katedra”, a tanítás helye), de szabad az ambón is mondani, főleg, ha nem a főcelebráns a szónok, vagy ha ő prédikál ugyan, de az evangéliumot is ő olvasta fel, vagy ha egyszerűen nem alkalmas erre a célra a szédesz. Ezen kívül azt is megengedi a rubrika, hogy itt olvassák az egyetemes könyörgések invokációit, amelyek mintegy válasz az Istennek innen elhangzott ígéjére. De ezzel a kör bezárult. Semmi egyéb nem használható az ambó. Helytelen a mise vezető részeit ott végezni vagy a könyörgést is ott imádkozni. Ezeknek helye a papi szék. A szédesz (papi szék) Ambó és oltár: a szentmise két főrészének, az ige liturgiájának, illetőleg az áldozat liturgiájának két helyszíne. Az a személy, akinek a szentmise liturgiájának egy adott fázisában aktív feladata van, az ennek megfelelő helyszínen tartózkodik. De ez a személy nem minden esetben a miséző pap. A misekönyv rubrikái kétféle feladatot ismernek: előljárói és szolgálattevői feladatokat. Értelemszerűen csak az előbbieket tartoznak órá, utóbbiak (pl. a szentírási olvasmányok felolvasása) csak szükség esetén, más szolgálattevő hiányában. Azon idő alatt, amíg a liturgia helyszínén más szolgálattevő végez feladatot, a miséző pap a részére kialakított ülőhelynél tartózkodik. Ugyanitt tartózkodik a szentmise bevezető és befejező részei alatt is, mert ezek egyik főrésznek sem alkotóelemei. Ilyen ülőhely létezett már a liturgikus reform előtt is, csak nagyon ritkán volt rá szükség, alig használták. Mivel ekkor az oltárok általában a szentély legvégében voltak, a széket a falnak támasztva helyezték el, máskülönben a rajta ülő vagy az oltárnak vagy a híveknek hátat fordított volna. Most, hogy az oltárok menzáját szinte mindenütt előbbre hozták, rendszerint semmi sem indokolja ezt a falhoz támasztást. A misekönyv a következőket írja róla: „Az ünneplést vezető pap ülőhelyének jeleznie kell, hogy ő a közösség előljárója, és feladata az imádság irányítása. A papi szék legalkalmasabb helye a néppel szemben a presbitérium tengelyében van, hacsak az épület szerkezete vagy más körülmény ezt nem akadályozza, például, ha túl nagy távolság nehezítené meg a kapcsolatot a pap és az összegyűlt közösség között, vagy ha a tabernákulum az oltár mögött középen van elhelyezve. A trónszéknek azonban még a látszatát is kerülni kell. Úgy illik, hogy a papi széket – a Római Szertartáskönyv szerint – megáldják, mielőtt liturgikus használatra igénybe veszik.”³ Hozzátehetjük: stílusában és kialakításban illeszkedjék a templom liturgikus terébe, ne legyen csak egy alkalmilag odahelyezett szék. Továbbá nagyon ízléstelen, amikor kottaállvány szerű legile magasodik a szék előtt. Ha könyvre van szükség, azt tartsa valamelyik segédkező. Ha pedig történetesen senki sincs ott, akkor inkább a pap maga vegye a kezébe. Igaz, hogy ez esetben a kollektát nem tudja kitárt kezekkel imádkozni, de ez szükségmegoldás, hiszen a segédkezők nélkül végzett szentmise maga is az. Ez kisebb probléma, mint az olvasóállvánnyal elcsúfított ülőhely. Ha szükség van mikrofon-állványra, az se legyen középen, hanem kissé oldalt. De e tekintetben is helyesebb, ha valaki kézzel tartja a pap elé a mikrofont, amikor az szükséges. Megoldás lehet – ha kivitelezhető – a miseruhára csíptetett vezeték nélküli, rádiós mikrofon. Már sok helyen használják (csak vigyázni kell, hiszen minden kimondott szót felerősít). Ahol helyszűke miatt nem alakítható ki ülőhely, ott tartózkodják a miséző végig az oltárnál,

kivéve azokat a miserészeket, amelyeket az ambón kell végeznie! (A kollektát is az oltárnál imádkozza!) Ha pedig esetleg valahol ambó felállítására sincs lehetőség, ott értelemszerűen az oltár szolgál ambó gyanánt is. Annak nincs értelme, hogy az olvasmányok felolvasására a pap oldalra álljon az oltár mellé. Más eset, ha a híveknek háttal miséznek: ez esetben természetesen az igeliturgia során a hívek felé fordul. A tabernákulum Azok a berendezési tárgyak, amelyekről eddig szó esett (oltár, keresztszék, ambó, papi szék) a szentmise bemutatásának szertartásához szükségesek. Nem így a tabernákulum. Ez az Eucharisztia őrzésének a helye, ahová a szentmise után fennmaradt partikulákat elteszük: a szentmise szertartásai során nem használjuk. Sőt, mivel az Eucharisztia a szentmise során jön létre, tulajdonképpen zavaró, hogy már a mise kezdetétől ott is van a tabernákulumban. Ennek az ellentmondásos helyzetnek még kirívóbb fokozása volt régen az ún. „szentséges mise”, amikor a monstranciát a mise elején kihelyezték a tabernákulum tetejére. Ezt éppen ezért meg is tiltotta a II. Vatikánum utáni liturgikus rendteremtés, és emiatt került bele a Misekönyv Általános rendelkezéseibe a figyelmeztetés, „hogy azon az oltáron, amelyen a szentmisét bemutatják, ne legyen tabernákulum az Oltáriszentség őrzésére”. Indoklás: „a jel szerűségnek jobban megfelel.” Ez a felfogás egyébként csírájában élt már a Zsinat előtt is, hiszen a székesegyházakban már akkor sem mindig őrizték a főoltáron az Oltáriszentséget. Hol legyen akkor a tabernákulum? Az Általános rendelkezések fent említett pontja így rendelkezik erről:

„a) vagy a presbitériumban, a miséző oltáron kívül, megfelelő formában és helyen; nem kizárva a régi oltárt, amelynél már nem miséznek,

b) vagy egy kápolnában, amely alkalmas a szentségimádásra és a magánáhitatra, és szorosan kapcsolódik a templomhoz, és a hívek számára könnyen észrevehető.”

Egy ponttal előbb pedig: „a legméltóságosabb Oltáriszentséget a tabernákulumban, a templom kiemelt, díszes, jól látható és imára alkalmas helyén kell őrizni.” Mindezekből az következik, hogy nagyon is fontos szerepe van a tabernákulumnak, csak éppen a szentmiséhez nincsen közvetlenül köze: nem az áldozatbemutatás eszközei közé tartozik, hanem az áldozat gyümölcseivel van kapcsolatban, és mint ilyen a szentmisétől független imádság helye. Napjainkban szorgalmazzuk a régi főoltárok „újrahasznosítását” erre, amennyiben korábban „detronizálták”, és egy jelentéktelen mellékoltárra helyezték, középpont pedig betették a papi széket. Ha tehát van is a „régifőoltáron” tabernákulum, a szentmise alatt nem az a központ, hanem a miséző oltár. Megérkezéskor és távozáskor természetesen térdhajtással köszöntjük az Oltáriszentséget, de közben nem hajtunk újra meg újra térdet előtte. Indokolatlan az a szokás, hogy mise közben a mozgások során a tabernákulum felé „biccentenek”. Az evangélium előtti „Tisztítsd meg...” kezdetű imádságot sem a tabernákulum felé, hanem az oltár felé (ill. – ha előtte már az ambónál van a pap – az ambó felé) fordulva kell imádkozni. A térdhajtásokkal kapcsolatban pedig világosan rendelkezik az előírás: „Ha ... a szentségház az Oltáriszentséggel a presbitériumban van, a pap, a diakónus és a többi szolgálattevő térdet hajt, amikor az oltár elé ér vagy az oltártól távozik, a mise alatt azonban nincs térdhajtás.” Ez természetesen nem vonatkozik a szertartásokba beépített három térdhajtásra, de ezek nem a tabernákulumban, hanem az oltáron lévő Eucharisziának szólnak. Ebből következik, hogy ha áldoztatáshoz a tabernákulumból kell kivenni a Szentséget, akkor sem kell a kinyitás után vagy a bezárás előtt térdet hajtani: hiszen a kötelező üdvözlés megtörtént már a mise elején, és meglesz a szentmise végén is. (Ha látogatóba megyünk valakihez, akkor is csak érkezéskor és búcsúzáskor köszönünk, nem pedig minden esetben, amikor ottlétünk

során találkozunk vele.) A tabernákulummal kapcsolatban fontos még megemlíteni a 314. pontnak a következő figyelmeztetését: „csak egyetlen tabernákulum legyen. Szilárd, biztonságos és át nem látszó anyagból készüljön, és úgy kell bezárni, hogy a megszenteltetés veszélye a legnagyobb biztonsággal elkerülhető legyen. Úgy illik, hogy – a Római Szertartáskönyv szerint – megáldják, mielőtt liturgikus használatra igénybe veszik.” Értelemszerűen elektromos áramot sem vezetünk bele, és nem világítjuk ki. A tetejére ne állítsunk Mária-szobrot, se egyéb olyan szimbólumot, amelynek nincsen közvetlen kapcsolata az Eucharisziával. Feszület lehet a tetején, de ha a tabernákulum az oltártérben van (pl. a „régí főoltáron”), akkor csak abban az esetben, ha ez az oltárkereszt, vagyis másutt az oltártérben vagy az oltáron nincsen egy jól látható, kiemelkedő feszület. Az 1614-ben kiadott V. Pál-féle Római Rituále előírta, hogy a tabernákulumot fedjék be a napi liturgikus színnek megfelelő vagy fehér ún. conopaeummal. Ez nem egyéb, mint egy selyemből, pamutból, gyapjúból vagy lenvászonból készült nagyobb fajta cibóriumköpeny, amely körülöleli a tabernákulumot. Még 1957-ben is sürgeti egy rítuskongregációi rendelet ennek a használatát, ennek ellenére nem terjedt el, és az új rendelkezések már egyáltalában nem is tesznek róla említést. Teljesen fölösleges tehát függönyt akasztani a tabernákulum elé (amely szokás feltehetően az említett rendelkezés kapcsán született), annál is inkább, mert az ilyen függönnyel sok esetben értékes, szép vagy akár művészien kivitelezett tabernákulumajtót takarnánk el.

Az igeliturgia

Egy informatív megjegyzés: a magyar liturgikus nyelvben az ószövetségi olvasmány neve „olvasmány”, az újszövetségié „szentlecke”. Ez a különbségtétel más nyelvben nincsen: latinul mindkettő „lectio” („Lectio ex Antiquo Testamento” vagy „prima lectio”, ill. „Lectio ex Novo Testamento” vagy „secunda lectio”). — Tehát jelentheti az „olvasmány” szó a kettő közül bármelyiket, sőt esetenként az evangéliumot is. Főünnepeken és ünnepeken kötelező a szentmiséhez előírt olvasmányokat olvasni. Az emléknappal kapcsolatban a hivatalos Olvasmányos könyv (De ordine lectionum Missae) bevezető instrukciója a 8/e alpontjának második bekezdésében ezt írja: „In memoriis vero Lectionarium feriale de more adhibeatur,” magyarul: Emléknapokon viszont rendes körülmények között a hétköznapi olvasmányos könyvet kell használni. Hozzáfűzi, hogy az emléknapi miséjének olvasmányait csak olyan esetben olvassák, amikor azt valami rendkívüli ok, főleg lelkipásztori megfontolás javasolja (pl. különleges módon alkalmazható a mondanivalója a napi szent). Ez a rendelkezés sajnos szinte teljesen ismeretlen, a celebráns azért nem olvassa, olvastatja fel a köznapi olvasmányokat, mert azok hosszúak... Az Egyház szándéka, hogy híveink a Szentírást minél jobban megismerjék. Az egyes szentírási könyvek folyamatos olvasása ezt a célt szolgálja. Sőt éppen az említett okból arra is lehetőséget adnak az előírások, hogy ha közbejött ünnep vagy egyéb ok miatt valamelyik napon a kurrens olvasmány elmaradt, amely esetleg nagyobb jelentőséggel bírt volna, mint az előző vagy a következő napi rész, akkor szabad az utóbbi helyett az elmaradtat olvasni, vagy akár vele egybefűzni (8/d pont). A fenti rendelkezés nem vonatkozik azokra az emléknapokra, amelyeknek valamelyik olvasmányában előfordul a szóban forgó szentnek a neve. Összesen nyolc ilyen emléknapi van. Két esetben a szentlecke minősül sajátjának: Szent Timóteus és Titusz (jan. 26.) és Szent Barnabás (jún. 11.) napján. Hatszor pedig az evangélium: a Boldogságos Szűz Mária Szeplőtelen Szívének (pünkösdi utáni harmadik szombat), Szent Mária Magdolnának (júl. 22.), Szent Mártának (júl. 29.),

Keresztelő Szent János vértanúságának (aug. 28.), a Fájdalmas Szűzanyának (szept. 15.) és a Szent Őrőangyaloknak (okt. 2.) emléknapján. Ezek a napokon a saját olvasmányt kötelező olvasni, de a másik olvasmány (szentlecke vagy evangélium) ilyenkor is vehető a hétköznapról (bár a két könyv használata valóban nem praktikus). Ha valaki lelkipásztori megfontolásból (!) adott esetben valamelyik emléknapon (persze az előbb felsoroltakon kívül) úgy dönt, hogy az emléknap olvasmányait olvassa, Zsolozsma.hu – Liturgikus morzsák (5.) 128 nem kötelező az Olvasmányos könyvben a szóban forgó naphoz kijelölteket vennie: szabadon választhat a megfelelő Közös Részből olvasmányt vagy/és evangéliumot. A zsoltárok Az ige liturgiájának „mostohagyermeké” a zsoltár. Pedig éppúgy a Szentírásból való, Isten szava, mint a többi olvasmány: szerves része az igeliturgiának. Ezért különbözik a misekönyvben kijelölt kezdőénektől és az áldozási énektől: utóbbiak helyettesíthetők népénekekkel, de az olvasmányközi zsoltárok sohasem, azoknak szentírási szövegeknek kell lenniük. Graduálával vagy responzóriummal („válaszos énekkel”) helyettesíthetők, vagy használhatók a „Graduale simplex” szövegei is, mivel azonban az olvasmányos könyvben kijelölt zsoltárok az őket megelőző olvasmány gondolatához igazodnak, célszerűbbnek látszik ezekhez ragaszkodni. Ugyanezen okból bánjunk csínjában a Hozsannában, ill. az Éneklő Egyházban adott „könnyített” zsoltárokkal is, amelyek nálunk a „Graduale simplex” szerepét töltik be: csak szükség esetén használjuk őket! (Vö. Ált. Rend. 36.; új misekönyv: 61.) Ha a zsoltárt nem éneklik, akkor fel kell olvasni. Ilyenkor nem kötelező a választ ismételgetni: szabad a zsoltár szövegét egyvégtében végigolvasni, persze lehetőleg az ambóról. Ha éneklik, akkor is úgy illik, hogy egy vagy két előénekes az ambóról énekelje, de ez sem kötelező: énekelheti a kántor a szokott helyén. (U. o.) Az Alleluja-vers teljesen más jellegű: nem önálló része az ige liturgiájának, mint a zsoltár, hanem az evangélium ünnepélyes bevezetője: az Evangéliumhoz történő felvonulást kísérő ének. Ha van tömjénezés, akkor a miséző az Alleluja éneklése alatt a széknél állva tesz tömjént a füstölőbe. Az evangéliumot olvasó pap (maga a miséző vagy a nem püspöki misén koncebráló) várja meg az Alleluja első ismétlését, a „vers” éneklése alatt menjen az oltár elé, és a miséző-oltár felé (nem pedig a tabernákulum felé!) meghajolva mondja el a „Tisztítsd meg...” imádságot. Ha diakónus vagy nem koncebráló pap olvassa, ő is a „vers” éneklése alatt kérjen áldást. (Ugyanígy a püspöki misében koncebráló pap, vö. 93., ill. 132.) Amint arról régebben már szó esett: úgy helyes, ha az evangéliumos könyv a mise elejétől kezdve az oltáron fekszik. A felolvasó az imádság elmondása, ill. az áldás elnyerése után innen veszi el, és magasba emelve – gyertyavivők (és esetleg tömjénezők) kíséretében – az Alleluja második ismétlése alatt helyezi az ambóra (ld. 94., ill. 133.). Előfordul, hogy lektor hiányában az evangéliumot megelőző olvasmányt is a miséző papnak kell felolvasnia. Ez esetben, ha a könyvet nem az oltárról hozza, nem kell az oltár elé mennie: a tömjént az ambónál teszi a füstölőbe és az imádságot is itt mondja el. Ilyenkor nem fordul az oltár felé. (Ugyanez vonatkozik adott esetben – a tömjénbetételt leszámítva – a koncebránsra is, vö. 96., ill. 135.) Az Alleluja és a hozzá tartozó vers két esetben hagyható el: ha vannak zsoltárok, amelyekhez válasz helyett opcionálisan Alleluja énekelhető. Amikor valahol ezzel a lehetőséggel élnek, és utána az evangélium előtt másik olvasmány már nincs, akkor ott külön Allelujás verset már nem kell énekelni (ld. 38/a, ill. 63/a). Vagy akkor, ha Alleluját tartalmazó éneket vesznek. Ezért, ha a misén nem énekelnek, akkor nem kötelező elmondani (elégé sután hangzanék is, vö. 39., ill. 63/c). (A jelenleg használatos misekönyv rubrikái a 38/b pontban még megengedik, hogy ha az evangélium előtt csak egy olvasmány van, akkor választani lehessen zsoltár vagy Alleluja-vers között, Liturgikus élet 129 de az új misekönyvből már kimaradt ez az engedmény: a zsoltár ezek szerint már nem maradhat el.) Nagyböjti időszakban köztudottan nincsen Alleluja, csak „evangélium előtti vers”, ami tractussal helyettesíthető (37/b, ill. 62/b). „Vers” éneklése

esetén van ugyan lehetőség arra, hogy valamilyen akklamációval helyettesítsük az Alleluját („pro opportunitate” vö. Lectionarium ált. bev. 9.), de sokkal „beszédesebb” ilyenkor a „vers” előtt és után a csend: jobban érződik, hogy itt valami hiányzik! Ha az evangélium előtt csak egy olvasmány van és csendes misét tartanak, akkor csak az „evangélium előtti verset” kell felolvasni (39., ill. 63/c). Húsvét és Pünkösd ünnepén az Alleluja-vers előtt kötelező a Szekvencia éneklése, vagy felolvasása (vö. 64). A kommentár „Amikor a Szentírást felolvassák az Egyházban, Isten maga szól népéhez” – olvasható a Miskolc Általános Rendelkezéseinek 9. pontjában (új miskolc 29.). Úgy illik, hogy a felolvasás körülményei is tükrözzék ezt. Méltatlan az Isten szavához, hogy az ambót alig felérő kicsiny gyerekek közvetítsék, bármilyen szépen tudnak is esetleg olvasni (de legtöbbször nem értik a komoly bibliai szövegeket). Csak olyanra bízunk a szentmisében az olvasmányokat, akinek a fellépése is tekintélyt hordoz! Sőt ez sem elég: meg kell győződnünk előtte arról, hogy a kijelölt felolvasó érthetően és folyamatosan olvas. Kínosan bántó, amit itt-ott tapasztalni lehet, hogy dadogva, akadozva olvasnak, ami nemcsak a szöveg tekintélyének árt, hanem az érthetőségének is rovására van. Persze, hogy az az ideális, ha felavatott lektor vagy azt helyettesítő laikus olvas, de ennél fontosabb a szép, érthető felolvasás. Ezért, ha nem találunk ilyen szempontból is megfelelő lektort, akkor inkább maga a miséző olvassa fel az olvasmányokat! Kevés az, ha híveink magát a szöveget megértik: ha azt akarjuk, hogy valóban hatékony legyen számukra az Isten szava, akkor a tartalmat is lehetőség szerint minél jobban érteniük kell. Ezért nagyon fontos, hogy éljünk a lehetőséggel, amelyet az ÁR 11. (ill. 31.) pontja biztosít: „Szabad ... a papnak ... bevezetnie a híveket ... az olvasmányok előtt az ige liturgiájába.” Két dologról érdemes ilyenkor szólni: elsősorban indokolni, hogy miért éppen ezt a szakaszt olvassuk fel, másodsorban pedig megmagyarázni a szövegben előforduló és nehezen érthető kifejezéseket, neveket, esetleg földrajzi vagy egyéb körülményeket, amelyek a szöveg megértését elősegítik. Ez persze nem oldható meg, ha csak közvetlenül a felolvasás előtt vesszük kézbe a könyvet: előtte el kell olvasni és készülni erre a kommentárra. De, aki átérzi a felelősséget, amellyel az Isten szavának tartozik, az bizonyára szívesen vállalja ezt az áldozatot. Ezek a bevezető kommentárok akkor igazán hatékonyak, ha szabadon adjuk elő őket. Ha egyszerűen felolvassuk az olvasmányos könyvben található bevezetőt, az egyrészt sokkal kevésbé hatékony, másrészt egybeolvad a szent szöveggel. Különösen óvakodjunk attól a több helyen dívó helytelen gyakorlattól, hogy az olvasmány címének beolvasása után felolvassuk az ott található rövid dőlt betűs mondatot! Ilyenkor a hallgatók fel sem fogják, hogy igazából hol kezdődik a szentírási szöveg. Ezek a mondatocskák nem felolvasásra valók: a kommentátor számára íródtak, hogy legyen miből kiindulnia a magyarázatának. A magyarázat közvetlenül a szóban forgó olvasmány előtt hangozzék el: ha két olvasmány van, akkor külön-külön mindegyik előtt. Sőt érdemes ugyanezt a zsoltár előtt is megtenni, hiszen az is része az ige liturgiájának: rá lehet mutatni, hogy milyen gondolati kapcsolat áll fenn a hallott olvasmány és az éneklendő (vagy recitálendő) zsoltár között. Az evangéliumhoz tartozó magyarázatot viszont érdemes az alleluja éneklése előtt elmondani, hogy ne zavarja az evangéliumhoz felvonulás ünnepélyességét: az igéjével közénk jövő Jézust fogadjuk az ujjongó allelujával, kövesse ezt a fogadást azonnal a felhangzó jézusi szó! Az is előnye ennek a gyakorlatnak, hogy amikor csak egy olvasmány van az evangélium előtt, akkor a zsoltárt és az alleluját szétválasztja egymástól: nem olvadnak egybe, és így jobban kidomborodik az eltérő funkciójuk. Az evangélium az ige liturgiájának csúcspontja az evangélium. Ezt a tényt a kísérelő szertartások is jelzik. A MÁR-ben a következők olvashatók erről: „Az evangélium olvasását övezze a legnagyobb tisztelet. Maga a liturgia tanít erre, amikor az evangéliumot a többi olvasmánnyal szemben sajátos tisztelettel tünteti ki: az, akit az evangélium hirdetésére kijelöltek, szolgálatára áldáskéréssel és imádsággal készül elő; a

hívek felkiáltásukkal elismerik és megvallják, hogy Krisztus jelen van, és ő szól hozzájuk, és a felolvasást állva hallgatják; az evangéliumos könyv pedig külön tiszteletben részesül” (35., ill. 60). Ebből a szövegből kitűnik, hogy a „Dicsőség neked, Istenünk!” felkiáltás a tanításával közénk jövő Krisztust köszönti: ezt érdemes lenne tudatosítani híveinkben is! Az eredeti latin szövegből ez jobban kiviláglik: ott nem „Istenünk” szerepel, hanem „Urunk” – „Gloria tibi, Domine!” Természetesen nem helytelen az „Istenünk” megszólítás sem, hiszen ez is megilleti Krisztust, csak az egyértelműség szenved csorbát a magyar fordításban. Ami pedig az „evangéliumos könyv külön tiszteletét” illeti, ebben a következők foglaltatnak: a bevonuláskor a lektor, ill. – ha van, akkor – a diakónus a miséző pap előtt viheti – az új misekönyv rubrikája szerint „kissé felemelve” – (ÁR 82. és 128., ill. 120. és 172.), és az oltárhoz érve ráteheti (84., ill. 122.). Az új misekönyv hangsúlyozza, hogy az evangéliumos könyvről van itt szó, nem pedig az olvasmányos könyvről (ld. 120.). „Ha az evangéliumos könyvet nem viszik a bevonulási körmenetben, előre rátehető az oltárra” (79., ill. 172). Előbbiekből következően: a mise kezdetétől evangéliumig az oltár közepén lehet, jelezve, hogy a tanítás attól a Krisztustól ered, akit az oltár jelképez. Szépen jelzi ez a mozzanat az ige liturgiája és az áldozat liturgiája közötti kapcsolatot is. Ha az oltáron van, az evangélium olvasója innen veszi a kezébe, és – kissé felemelve – viszi az ambóhoz, gyertyavivők és – adott esetben – tömjénezők kíséretében (94., ill. 133.). Az evangélium felolvasása előtt megtömjénezheti, a felolvasás végén pedig megcsókolja a könyvet (95., ill. 134.). Ha püspöki misén diakónus olvassa az evangéliumot, megteheti, hogy a végén a könyvet megcsókolásra a püspökhöz viszi, aki ünnepélyes alkalmakkor áldást is adhat az evangéliumos könyvvel (ld. Új misekönyv 175.). Mindezek – a könyv megcsókolását leszámítva – lehetőségek, nem kötelezőek. Sajnos nem nagyon szoktak élni velük: kevesen használják ki ezeket a lehetőségeket, hogy megadják általuk az Egyház által az evangéliumos könyv számára jogosan elvárt tiszteletet. Annál különösebb, hogy ezek helyett viszont sokan beiktatnak egy olyan Liturgikus élet 131 mozzanatot, amit a római liturgia nem ismer: az „ezek az evangélium igéi” szavaknál magasra emelik a könyvet. Valaki valahol kitalálta, és futótűzként terjed a szokás. Kétségtelenül különös gesztus, de ha mindenki ötletszerűen beiktatná a liturgiába az általa szépnek tartottat, az káoszt eredményezne. Egyébként logikátlan is a szóban forgó szokás, hiszen az „ezek” névmás nem a könyvre, hanem a felolvasott igékre vonatkozik. Ha nem így lenne, akkor a többi olvasmány után is fel kellene emelni a könyvet. A latin szövegben nincs is különbség az olvasmányokat záró mondatok között: evangélium után is, a többi olvasmány után is egyszerűen: „Verbum Domini.” Találkozni lehet néhol egy másik abúzzsal is: egyes helyeken arra tanították meg a híveket, hogy az „Áldunk Téged, Krisztus!” felkiáltáshoz hangosan fűzzék hozzá azt a fohászt, amit a könyv megcsókolásakor a papnak csendben kell elimádkoznia. Erre is az vonatkozik, hogy nagyon szép imádság, de ezen kívül lehet rengeteg egyéb szép imádságot találni. A liturgia bölcsen kiértelmezett formáihoz önkényesen ne tegyünk hozzá új elemeket, a rubrikákat viszont tartsuk meg!

A homíliáról

Az ige liturgiája során az evangélium felolvasását a homília követi, amely a rubrikák megfogalmazása szerint „a liturgia szerves része” (ÁR 41. – új: 65.), és „vásárnapokon és parancsolt ünnepeken minden olyan misében, amelyet a hívek részvételével mutatnak be, kötelező (...), a többi napokon pedig ajánlott” (42., ill. 66.). Ne függetlenítsük a homíliát a liturgia szövegeitől! Vagy a felolvasott olvasmányok szövegét fejtjük ki, vagy a misének egyéb szövegét (41., ill. 68.)! Az új misekönyv a 66.

pontban még azt is felsorolja, hogy kiknek a feladata: elsősorban a miséző papé, aki rábízhatja egy koncelebráns paptársára vagy egy diakónusra, különleges esetben a misén résztvevő, de nem koncelebráló püspökre vagy papra. A homília elmondásának helye a papi szék vagy az ambó. (A szék természetesen csak abban az esetben, ha maga a (fő)miséző mondja. Szükség esetén egyéb alkalmas hely is szóba jöhet, pl. gyermekmisén a padok előtt.) Amennyire fontos, hogy kellő magyarázattal előkészítve jusson híveinkhez az Isten szava, annyira fontos az is, hogy kellőképpen feldolgozzák azt magukban. Sajnos nagyon kevés helyen veszik figyelembe az ÁR. 23. (ill. 45.) pontjának azt a rendelkezését, hogy „szent csendet kell tartani a maga idejében a szertartás részeként, (...) az olvasmány vagy a homília befejeztével [ki-ki] röviden elmélkedik az elhangzottakról”. Ha pedig a szertartás része, akkor azzal, hogy nem tartjuk meg, a misének egyik részét hagyjuk el. Az olvasmányok, ill. a homília befejeztével beiktatandó csend funkcióját az új misekönyv 56. rubrikája úgy fogalmazza meg, hogy az egybegyűlt közösség „a Szentlélek segítségével szívébe fogadja az Isten igéjét, és felkészüljön az imádságban adandó válaszolásra”. Ugyanez a pont felveti, hogy akár az ige liturgiájának megkezdése előtt és külön-külön az egyes olvasmányok után is tartható csend. Lehet, hogy sokan vannak, akik nem tudnak a csennel mit kezdeni, de bizonyára akadnak a résztvevők soraiban olyanok is, akik számára nagyon gyümölcsöző: az ő kedvükért pedig megéri, hogy ne hagyjuk el a misének ezt a részét. A többieket pedig próbáljuk meg ránevelni arra, hogyan használják fel, és megértetni velük, milyen jó eszköze a csend az Istennel való kapcsolat elmélyítésének. A Hívek könyörgéseiről A zsinat utáni reform során új részként került vissza a szentmisébe a régi „egyetemes könyörgés,” azaz a „hívek könyörgése,” amire előtte évszázadokon keresztül csak egy üres, folytatás nélküli „Oremus” felszólítás emlékeztetett. (Ez utóbbi – „hívek könyörgése” – nevét onnan kapta, hogy annak idején a hívek, vagyis a megkereszteltek imádkozták, miután a katekumenek eltávoztak.) Az evangéliumot, ill. homíliát követő csend, ill. – ha van – a hitvallás után következhet ez a fohászsorozat. Az ÁR 69. pontjában megfogalmazottakból az következik, hogy nem kötelező: „tanácsolt, hogy ezek a könyörgések kapjanak helyet minden közösségi misében”. Fontos az „egyetemes könyörgés” funkciója, de értelme csak akkor van – akárcsak a mise többi részének –, ha betölti a szerepét. Márpedig azzal, hogy kényszerűségből elővesszük szinte nap mint nap ugyanazt a szöveget, csak azért, hogy valamit mondjunk, mert hogy „beiktatták a misébe ezt az új részt”, annak nagyon „izzadságszaga” van, sok értelme nincs. Éppen ezért, mivel a fentiek szerint csupán „tanácsolt”, ilyen esetben jobb elhagyni. A helyes hozzáállás persze az, ha az „elhagyás” helyett inkább arról gondoskodunk, hogy értelmessé tegyük. Értelme pedig annak van, ha ez a fohászsorozat mintegy válasz az elhangzott isteni üzenetre, tehát a tartalma valamilyen módon kapcsolatban van annak tartalmával. Amiket a vasárnapi és a többi olvasmányoskönyv és egyes „magánkiadású” gyűjtemények tartalmaznak, azok általában megfelelnek ennek a kíváncsúnak. Mégis azt kell mondani, hogy ezek inkább csak amolyan „gyorssegély” azoknak, akiknek valamilyen oknál fogva nem volt módjuk a konkrét alkalomhoz illőt összeállítani, olyat, amelyekben a homília gondolatai is visszaköszönnének. Ez az összeállítás kétségkívül többletmunkát jelent, de megéri! Hozzá kellene szoknunk, hogy amint a homíliára készülünk, ugyanúgy kell készülnünk az azt követő imádságra is. A könyörgések szertartását illetően az a helyes, ha a miséző a papi széknél mondja el a bevezető felszólítást (összetett kézzel), és ugyanitt imádkozza – kitárt karra! – a záró könyörgést, a közbülső fohászokat pedig bárki(k) bárhol mondhatja/mondhatják (talán megfelelőbb, ha az ambónál mikrofonba). Mivel ez nem az Isten igéje, sőt kifejezetten az ember szava az Istenhez, azért a fohászok előimádkozóira, akik az imádkozó közösség képviselői, nem vonatkozik az, amit az olvasmányok felolvasóival kapcsolatban jeleztem: adott esetben gyerekek is mondhatják. Nagy kár,

hogy a fohászokra adott válaszok tekintetében nem élünk a változatosság lehetőségével: unos-untalan a „Kérünk téged, hallgass meg minket!”-et ismételtetjük, holott sok egyéb alkalmasat is találhatnánk. Biztosan szívesen fogadnák a híveink, hogy az elején mindig megmondjuk, mi lesz a válasz, és így tehetjük színesebbé ezt az imádságot. Az ősegyház gyakorlatának legjobban az felel meg, ami keleti testvéreinknél maradt fenn: a veretes „Kyrie eleison” válasz. Használjuk bátran! Sok helyen szokás, hogy az egyetemes könyörgések imádkozása alatt a segédkezők már az oltárt készítik elő. Ez két szempontból is helytelen: először is az imádságba mindenkinek bele kell kapcsolódnia, márpedig alig hihető, hogy akik ott ilyenkor sűrögnek-forognak, azok közben az imádságra is odafigyelnek. Másrészt az oltár előkészítése az Eucharisztia liturgiájához tartozik. Ne kezdődjék az el addig, amíg az ige liturgiája teljesen be nem fejeződött! (Ld. ÁR 69-71., 138. és 177.) A felajánlásról A szentmiseének második főrésze, az Eucharisztia, vagyis az áldozati rész azzal a szertartással kezdődik, amelyet a zsinat előtt felajánlásnak hívtunk. Most ez a neve: „az adományok előkészítése”. Az áldozat bemutatásának helye az oltár. Ez a mondat meg is fordítható: az oltár az áldozat bemutatásának helye, és ezért az ige liturgiájának idején – amint már szó volt róla – teljesen üres: csak a terítők vannak rajta (de nem a korporále), és az evangélium olvasásának megkezdéséig lehetőség szerint az evangéliumos könyv, amely Jézus szavait tartalmazván az ő személyét jelképezi, és mint ilyen összekötő kapocs a két főrész között. Liturgikus morzsák (6.) 135 Könyvtartó se legyen az áldozati rész megkezdése előtt az oltáron! Kivétel, ha olyan kis templomról van szó, ahol gondot jelent a papi székek alkalmas elhelyezése, és a szentmise bevezető része alatt (ambó hiányában esetleg az ige liturgiája alatt is) az oltárnál kell a misézőnek tartózkodnia, és a kollektát itt imádkozza. Az adományok előkészítése azzal kezdődik, hogy a segédkezők az oltárra viszik mindazt, amire az áldozathoz szükség van, és ami addig az asztalkán várakozott: oltármisekönyvet, korporálét, kehelykendőt, kelyhet, pallát. A könyv alá természetesen szabad könyvtartót tenni, ha szükséges. Szembenező oltárok esetében azonban ügyelni kell a jó ízlésre: a hagyományos könyvtartók ilyen esetben nem igazán alkalmasak. Ízlésesek a plexiből készült „láthatatlan” könyvtartók, de megfelelőbb, ha csak valami diszkrét támasztékkal emeljük meg a könyv felső részét (kis párna). Lefektethető a könyv minden tartó nélkül is az oltár lapjára, amennyiben a miséző így is képes olvasni, de segédkező is tarthatja bal karjára fektetve. A korporále kiterítése ne lobogtatva, forgatva történjék! Szépen megoldható, hogy végig vízszintes helyzetben maradjon, akkor is, amikor kézben viszik: így kell letenni összehajtott állapotban az oltár közepére, és ott felemelés nélkül széjjelhajtogatni (mintha csak egy könyvet nyitnánk ki). Nem kötelező ugyan a kehelyvélum használata, esztétikai szempontból mégis (főleg, ha a hívek látóterében helyezkedik el az asztalka) javasolt, hogy a kehely, amíg nem viszik az oltárhoz, legyen letakarva. A vélum színe egyezzen a mise liturgikus színével, vagy legyen mindig fehér! Vegyük le a kehelyről, mielőtt a kelyhet az oltárhoz viszik! Az oltáron már semmi funkciója nincs a kehelyvélumnak, az oltár pedig nem „lerakodóhely”, hogy azon tároljuk azt, amire nincs szükség. Palla használata nem kötelező, de ha használják, akkor az tényleg palla legyen! Ezt azért kell hangsúlyozni, mert sok helyen használják palla gyanánt a zsinat előtt a miseruhához tartozott burzát. Ez helytelen gyakorlat: a burza a színes paramentum része volt, és a funkciója is egészen más volt: a korporále befogadására szolgált. A palla ezzel szemben, mint a miséhez használatos többi fehérnemű, kenderből vagy lenvászonból készül. Még a keményítő karton sem kötelező hozzá. (Eredetileg az oltárterítő felső részét terítették rá az adományokra, hogy óvják a rovaroktól: ebből önállósodott a palla. A karton a könnyebb kezelhetőség miatt került bele.) Annak nincs akadálya, hogy a pallát liturgikus színű hímzéssel díszítsük, vagy a liturgikus színnek megfelelő kemény lapot erősítsünk föléje, de alul a vászonnak kell lennie. Miután az oltárt az áldozathoz

szükséges eszközök elhelyezésével előkészítették, a miséző odamegy az oltárhoz, és odaviszik neki az adományokat, vagyis az ostyát meg a bort és vizet tartalmazó kancsókat. Ez kétféleképpen történhet. Egyszerű formája az, amikor a segédkezők viszik oda az előkészítő asztalkáról. A paténát vagy pixist az ostyával (ostyákkal) átadják a misézőnek, aki azt az előírt imádság elmondása után az oltárra helyezi. Ha kisostyákat is konszekrál majd, akkor ne használjon külön paténát, hanem tegyék a nagyostyát a kisostyák fölé a pixisbe! Ezután a bort és a vizet betölti a kehelybe, és az imádság után ezt is a korporáléra helyezi. Adott esetben (pl. ha nincs ministráns) a bor és víz betöltését az asztalkánál is végezheti. Erre utal az ÁR-nek az eszközök oltárra viteléről szóló 73. pontjában a kehellyel kapcsolatos azon kitétel, hogy „hacsak ezt nem az asztalkánál készítik elő”, és alátámasztja, amit a 178. pont a diakónusról ír: „A kehelynek ... előkészítését az asztalkánál is végezheti”. (Nincs már érvényben a trienti misekönyvnek azon előírása, amely szerint az ostyát és a kelyhet a korporále köA homíliáról, a hívek könyörgéseiről és a felajánlásról 136 zépső harmadában egymás mögött kellett elhelyezni: megfelelőbbnek látszik, ha egymás mellé tesszük őket.) Az adományok oltárhoz vitelének ünnepélyesebb formája a felajánlási körmenet, amely főleg vasárnapokon és ünnepi alkalmakkor javasolt (ÁR 73). Ilyenkor még a mise kezdete előtt elhelyezzük az adományokat a templomban erre alkalmas helyen, és a hívek innen hozzák fel, miután a szükséges kellékeket az oltáron a segédkezők elhelyezték. A pap az oltár előtt állva átveszi, a bort és vizet tartalmazó kancsókat átadja a mellé álló ministránsnak, ő maga az ostyákat tartalmazó pixissel a kezében megy az oltárhoz. Helytelen az a gyakorlat, ami itt-ott tapasztalható, hogy a felajánlási körmenetben viszik oda és adják át a papnak a kelyhet és a többi rekvizitumot: ezek ugyanis nem adományok. Dicsérendő viszont, ha egyéb adományokkal sorakoznak fel az ostyát és bort vivők elé. Ilyen lehet pl. amit a szegényeknek szánnak (pl. egy országos gyűjtés alkalmával), vagy vendég misézőnek szánt ajándékok, vagy egyéb szimbolikus adományok. De ezeket, miután a pap átvette őket, nem szabad az oltárra tenni, hanem a segédkezőknek más alkalmas helyre (pl. az asztalkára) kell elvinniük (ÁR 73). Kényes téma a perselypénz kérdése. Meg kell magyarázni a híveknek, hogy ez nem alamizsna, hanem az az adomány, amellyel ők a maguk lehetőségeiknek megfelelően hozzájárulnak Jézus áldozatához, amelyen most részt vesznek (áldozat = Istennek adott ajándék). A szimbolikáját is meg kell magyarázni: semmit sem ér a pénzadomány, ha nincsenek mögötte Istennek tetsző cselekedeteink, amelyeket most odaajándékozunk. Nagyon fontos, hogy a perselyezés a misének ehhez a részéhez kötődjék, és semmiképpen se nyúljon bele a szertartások további menetébe. Jó gyakorlatnak látszik pl. az, amikor két ministráns végigmegy a padok között, minden második pad szélére letesz egy kiskosarat, ezt a hívek kézzől kézre adják, az utolsó hátraadja a mögötte lévő sornak, ott ugyanígy kézzől kézre megy ellenkező irányban, és mire a ministránsok jönnek előre, már össze is szedhetik őket, sőt akár a felajánlási körmenetbe is beállhatnak velük. Ez pillanatok alatt lezajlik, megoldható azon idő alatt, amíg a többiek az oltárt felszerelik: a pap a székén ülve megvárhatja a végét, és nem zavarja a mise további menetét a perselyezés. Persze más módszerek is elképzelhetők a helyi adottságoknak megfelelően. A felajánlási szertartást lehetőség szerint kísérje ének (ÁR 37b, 74). A szertartást kísérő imádságokat a pap közben halkan imádkozza. De ha nincs ének, akkor is csak a két felajánlási imát („Áldott vagy, Urunk...”) mondja fennhangon, az összes többit halkan (ÁR 33). Ez a két ima egymással összhangban van: szépen kiemelik, hogy az Istentől kaptuk, amit most felajánlunk neki. Ha melléjük ömlesztjük hangosan a többi imádságot is, akkor abból az ima-egyvelegből sokkal kevésbé emelkedik ki ez a szép gondolat. Különösen zavaró, ha „A bor és víz titka által...” kezdetű csendesen mondandó ima ékelődik hangosan közéjük. Nem véletlenül kéri a rubrikák, hogy ezeket csendesén imádkozzuk.

A Kánonok

Az Eucharisztikus imádsággal kapcsolatban is történnek visszaélések, olykor tudatlanságból, olykor viszont a celebráns önhatalmú beavatkozásából (ami az érvényességet veszélyeztet), ezért a következőkre érdemes odafigyelni. A gyermekmisékhez való kánont nem számítva, összesen hét kánon található a misekönyvben, szebbnél-szebb szövegekkel. Válogassuk, használjuk mindegyiket! Aki unos-untalan mindig csak a II. kánont használja, annál felmerülhet a gyanú, hogy szeretné a szent ténykedést „minél olcsóbban,” minél kisebb időráfordítással „megúszni.” Az érthető, hogy az esetek többségében, főleg hétköznapiokon ezt használjuk. Az iménti megjegyzés azoknak szól, akik soha, vagy csak alig használják a többi misekánont. Ne idegenkedjünk a római kánontól se! Ha nem is sűrűn, de olykor-olykor vegyük elő! Főleg olyan ünnepeken, amelyeknek saját betétjük van, és azoknak a szenteknek ünnepén, emléknapján, akik név szerint szerepelnek benne. Másfél évezredes tiszteletreméltó, megszentelt hagyományt ápolunk ezzel. (Ha nászmisén olyan gyakorló katolikusokból álló közösség vesz részt, akik számára nem teher a kánon terjedelme, akkor érdemes a szép, önálló betétje miatt ilyenkor is használni.) A II. kánon prefációja használható az I. és a III. kánonhoz is olyan misékben, amelyekben közös prefációt kell mondani. És megfordítva: a II. kánont bármikor mondhatjuk a saját prefációjával, akkor is, ha az aktuális miséhez másik volna előírva. Azonban tetszés szerint helyettesíthetjük bármelyik másikat, az aktuális misében esedékes prefációval is a II. kánonban a kánon saját prefációját. A többi kánon prefációja szerves része az adott kánonnak, nem választható el tőle. Vagyis ezeket a prefációkat nem cserélgethetjük, nem fűzhetjük másik kánon elé, és ezek előtt a kánonok előtt nem mondhatunk más prefációt, mint a sajátjukat. Ez vonatkozik a IV. kánonra, a gyermekmise kánonjára, a kiengesztelődési misekánonra és a VII. A-D kánonokra, ill. ezek prefációira abban az értelemben is, hogy az I., II. és III. kánonhoz sem csatolhatjuk őket. A „Szent vagy...” is része a kánonnak. Az előírt szöveggel kell mondani vagy énekelni. Nem engedhető meg, hogy helyette miseének ideillő versszakát vagy bármi más olyan éneket énekeljenek, amelynek a szövege eltér a jóváhagyottól. Szigorúan tilos a kánon imádkozása alatt a híveknek énekelniük! „A papra tartozó részek között első helyen áll az Eucharisztikus ima. Az egész ünneplésnek ez a csúcspontja...” (ÁR 30). „A pap előjárói tisztségére tartozó részek jellege megkívánja a világos és jól hallható előadást, és mindenki részéről a figyelmes hallgatást. Amíg a pap ezeket a részeket mondja, más imák és énekek nem végezhetők, és hallgasson az orgona vagy más egyéb hangszer” (ÁR 32., vö. SC 7., 33., 52., Musicam Sacram 14). – Ahol nagyon hiányolnák az ilyenkor megszokott éneklést, ott az Úrfelmutatást követően énekeljék az Íme, hitünk szent titkára szóló akklamációt (magyarul a Téged, Isten... dallamán, igen közkedvelté vált)! A misekönyv függelékében a kánonok egyes részeihez kották találhatók. Javasolt, hogy ünnepélyes alkalmakkor használjuk ezeket, énekeljük a megfelelő szövegeket Liturgikus morzsák (7.) 110 vagy legalább egy részüket, főleg a konszekráció szavait. – Dicsérendő szokás énekelni a kánont záró doxológiát még azokban a szentmisékben is, amelyekben a többi miserészt nem énekeljük, hiszen ez a szentmise csúcspontját kísérő imádság. És még néhány megjegyzés az Eucharisztikus imádságok szövegére vonatkozólag: az I., II. és III. kánonban lehetőség van halottak nevének a beszúráására. Bármely misében élhetünk ezzel a lehetőséggel, nemcsak gyászmisékben. Használjuk is ki, és ehelyütt említsük meg, hogy kikért, mely halottakért ajánljuk fel a szentmisét, ne pedig a mise elején, ahová csak erőltetetten, a mise organikus menetét megzavarva lehet beszúrni ezeket a neveket. Természetesen több halottnak a neve is megemlíthető egyszerre. – Ha élőkért ajánljuk fel a szentmisét,

az I. kánonban az ő nevük megemlézésére is van lehetőség. (A többi kánon esetében az élőkért az egyetemes könyörgésekben imádkozhatunk.) A III. kánonban – alternatív módon – vagy az általában a halottakért mondott „Elhunyt testvéreinket...” kezdetű imát mondjuk, vagy megnevezett halottért az „Emlékezzél meg...” kezdetűt. Utóbbi esetben az első ima azért marad el, mert a másodikba is be van építve az összes halottakról szóló megemlékezés. – Sajnos, vannak, akik ennek analógiájára a II. kánonból is kihagyják az összes megholtakért könyörgő, „Emlékezzél meg a feltámadás reményében...” kezdetű imát olyankor, amikor elimádkozták valakiért név szerint az „Emlékezzél meg, Urunk...” kezdetűt. Ez helytelen! Nem szabad elhagyni, nemcsak azért nem, mert erre a kihagyásra a rubrikában semmi utalás nincs, hanem azért sem, mert így az összes megholtakért való imádság elmaradna. Amikor a kánonban a pápa nevét említjük, felesleges a neve előtt a „sorszámot” (pl. „XVI. Benedek”) mondani. Jelenleg Ferenc pápa neve előtt nincs is szám! Az egyházmegye püspökének, ill. annak, aki vele jogilag egyenrangú, kötelező a nevét megemléteni, az egyházmegyében szolgáló koadjutorét és segédpüspököt szabad, de nem kötelező, más püspökét nem szabad, akkor sem, ha jelen van, vagy akár (koncelebráció esetén) a misének ő a főcelebránsa (ÁR 149). Ha a megyéspüspökén kívül csak egy nevet említünk, akkor (az I. kánon kivételével) egyszerűen „és” kötőszóval kapcsoljuk össze a két nevet: „N. és N. püspökeink...”, mert a „segédpüspök” jogi, nem pedig liturgikus fogalom. Az I. kánonban így mondhatjuk: „N. főpásztorunkkal, N. püspökkel, és mindazokkal...” Ugyanígy jogi, nem pedig liturgikus fogalom az „érsek,” a „prímás” vagy a „bíboros.” Őket is az egyházmegye főpásztoraként foglaljuk az imádságba. Tehát így nevezzük meg őket: „N. püspökünk...” (kivéve az I. kánonban: „N. főpásztorunk...”). Ha viszont nem felszentelt püspök az egyházmegye vezetője (ordináriusa), akkor ennek megfelelően nevezzük meg: „kormányzó, helynök, apostoli prefektus, apát,” de az I. kánonban ez esetben is mondhatjuk: „N. főpásztorunk...”. Ha több segédpüspök van az egyházmegyének, és említeni szeretnénk őket, akkor csak a megyéspüspököt említjük név szerint, majd (a megkülönböztetés miatt ilyenkor mégiscsak használni kell a „segédpüspök” szót) így folytatjuk: az I. és II. kánonban „és segédpüspökeivel”, a III. kánonban „és segédpüspökeit” (itt ilyenkor elhagyjuk a megyéspüspök neve előtt az „és” kötőszót), a IV. kánonban „segédpüspökeiről” (vö. ÁR 149). A kánonokon belül nem cserélgethetők a szövegek, az elkezdett kánon szövegét kell végigimádkozni. Ez ellen főleg a II. és III. kánon vonatkozásában szoktak véteni: Liturgikus morzsák (7.) 111 elkezdik az egyikkel, és folytatják a másikkal. Van, hogy a konsekráció után váltanak (III-ból II-ba, hogy rövidítsenek), van, hogy a halottakért mondott betétnél (II-ból III-ba, mert ez utóbbi sokkal szebb). Utóbbi esetben súlyosbítja a helyzetet, hogy ilyenkor a szentekről való megemlékezés – amely pedig szerves része minden kánonnak (vö. ÁR 78/g) – teljesen kimarad, mert a II. kánonban ez csak a halottakról való megemlékezés után következne, a III-ban viszont ez előtt a „kölcsonvett” rész előtt lett volna, így se innen, se onnan nem hangzik el.

A szentáldozás és a mise befejező része, Fractio panis

A Miatyánk elimádkozásával és a békeköszöntéssel készültünk fel az áldozati lakomára. Ezután következik a lakoma „tálalása.” A miséző pap megtöri a szentostyát. Nem azért, hogy könnyebben tudja magához venni. Annyira nagy jelentőségű akció ez, hogy az első időkben erről a mozzanatról nevezték el az egész szentmisét: kenyértörésnek hívták. Azt akarja kifejezni, hogy ez a lakoma nemcsak Krisztussal, hanem egymással is egyesíti azokat, akik együtt vesznek részt rajta. „Mert egy a kenyér, s

egy test vagyunk sokan, hiszen mindnyájan egy kenyérből részesülünk” (1Kor 10,17). A misekönyv rubrikája így fogalmaz: „az egy kenyeret testvérek között osztják szét” (321.). Az ideális az lenne, ha egyetlen hatalmas ostyát lehetne konzekrálni, és azt annyi részre törni, ahányan jelen vannak, hogy így oszthassák meg egymással az egymást szerető testvérek a Kenyeret. Ez természetesen megvalósíthatatlan, de azt meg lehet tenni, hogy legalább abból a szentostyából, amelyikkel a pap áldozik, néhányan kapjanak. Sehol sincs előírva, hogy a misézőnek a kettétört szentostya mindkét felét magához kell vennie. (A kettétörés után az már két partikula.) Semmi akadály nincs annak, hogy csak az egyik felével áldozzék, a másik felét pedig még tovább törje, és legalább néhány áldozót ebből áldoztasson. Sőt azt is megteheti, hogy több nagyostyát konzekrál (vagy az újabban kapható egészen nagy ostyát), és ezeket széttörve belőlük áldozik meg maga, s áldoztat meg másokat. Ez nem előírás (többször volt már szó arról, hogy a liturgia nem előírások, szabályok halmaza), hanem a liturgia dogmatikájának szimbolikájába szépen belesimuló mozzanat. A fentebb leírt ideális, de gyakorlatban megvalósíthatatlan szimbolikának leegyszerűsített módon történő megvalósítása. (Ha úgy tetszik: „a szimbólum szimbóluma.”) Érdekes odafigyelni az ide vonatkozó rubrikákra: a 83. pont nem úgy fogalmaz, hogy „a pap kettétöri az eucharisztikus kenyeret,” hanem „megtöri,” nincsen meghatározva, hogy hány részre. (Jézus sem ketté törte a kenyeret az utolsó vacsorán, vö. Mt 26,26; Mk 14,22; Lk 22,19 vagy 1Kor 11,24). A 321. pont pedig kifejezetten tartalmazza: „kíváncsú, hogy az eucharisztikus kenyér oly módon készüljön, hogy a pap több részre törhesse, és a partikulákkal a híveknek legalább egy részét megáldoztathassa.” Hasznos persze csak úgy lesz mindez, ha híveinknek meg is magyarázzuk az értelmét. Mivel a fent előírtak szerint a kenyértörés a szentmise áldozati részének lényeges alkotóeleme, azért helytelen az a gyakorlat, hogy az ostyákat már a mise kezdete előtt széttörik, és úgy viszik oda konzekrálásra. A kenyértörés aktusának a mise e pontján kell megtörténnie. Közöl a misekönyv két imádságot, amelyek közül valamelyiket a miséző papnak halkan el kell imádkoznia a szentáldozás előtt. Volt már szó róla, hogy vannak a mise szövegének olyan részei, amelyeket a pap nem előljáróként, nem az Egyház, nem a közösség nevében imádkozik, hanem „csupán a maga nevében, hogy szolgálatát nagyobb lelki összeszedettséggel és bensőségebben láthassa el. Az ilyen imákat halkan mondja” (33.). Helytelen tehát az a gyakorlat, amelyet itt-ott bevezettek, hogy tudniillik ezeket az áldozás előtti imákat a közösséggel hangosan elimádkoztatják. Kétségtelen, hogy szép imádságok, amelyekből lehet profitálni, szabad őket kézbe adni a híveknek, hogy – ha akarják – imádkozzák magukban csendesen, de közös imádságként előírni nem szabad; hátha egyesek másképpen akarnak készülni a Jézussal való találkozásra. Van ezeken kívül sok egyéb szép imádság is, meg lehetnek olyanok, akik nem kötött szövegű imára vágnak ilyenkor. Nem véletlen az, hogy bizonyos imádságok esetében a halkan imádkozást írja elő a rubrika. Ez az előírás nem tartozik azok közé, amelyeket a pap önkényesen módosíthat. Az áldozás után viszont a 164. pont lehetőséget ad szabadon választott hálaadásra. Csend, ének, ima jöhet szóba vagy ezek kombinációja. Imádság esetén egyeseknek spontán imája törheti meg a csendet, vagy imádkozható olyan imádság, amit a hívek közösen mondanak. Közös ima esetén a papnak ügyelnie kell arra, hogy az ne tartalmazzon dogmatikailag kifogásolható elemeket (pl. hasznos és üdvös a Krisztus Lelke... imádság közös végzése ilyenkor). Még néhány szó a békeköszöntéssel kapcsolatban A köszöntésre történő felhívást egy szép imádság előzi meg, amelyet kitárt karokkal kell imádkozni. Néhány nagyobb ünnepre, ill. ünnepkörre, sőt az évközi vasárnapokra is közöl a misekönyv e helyett az imádság helyett alternatív szövegeket. Ezek használata nem kötelező, de szép tartalmuk és a változatosság miatt nagyon ajánlott. Mindegyikük elején van egy rövid (fél)mondat, amely az alkalomhoz kapcsolja őket. Ez a bevezető

(fél)mondat még nem imádság. A rubrika ugyan nem szól róla, de értelemszerűen úgy logikus, ha csak a bevezető (fél)mondat elmondása után tárjuk szét a kezünket, hiszen értelmetlennek tűnik az imádság gesztusával kísérni olyan szöveget, amelynek tartalma nem imádság. Van olyan közösség, ahol a hívek a pap áldozása közben hangosan mondják, hogy „A mi Urunk Jézus Krisztus Testének és Vérének vétele őrizzen meg az örök életre.” Bármennyire szép is ez a fohász, és bármennyire rímel is a tartalma a liturgiában egyébként használatos szövegre, vagyis bármennyire kifogástalan is dogmatikai szempontból, hangos mondatása mégiscsak sérti a SC 22. pontjának 3. §-át: „senki másnak, még a papnak sincs megengedve, hogy saját elgondolása szerint a liturgiához valamit hozzáadjon, abból valamit elvegyen, vagy abban valamit megváltoztasson.” A szentáldozás rítusával kapcsolatban még egy előírásra kell felhívni a figyelmet, amelyről nagyon sokan még nem is hallottak. A misekönyv egyes miséinek szövegénél található Áldozási énekről van szó. Rendes körülmények között ének kíséri a hívek áldoztatását. Ideális esetben ezt a misekönyvben jelzett „áldozási éneket” éneklik, vagy – ezt antifónának használva – valamilyen odaillő zsoltárt. Nálunk megengedett e helyett a népének. Ha énekelnek, akkor nem kötelező az „áldozási éneket” elrecitálni, de szabad. Ha nem énekelnek, akkor viszont kötelező. „Mondhatják vagy a hívek, vagy egyesek közülük, vagy a lektor. Egyébként maga a pap olvassa fel a saját áldozása után, a hívek áldoztatása előtt” (87.). Ez utóbbi mondat tartalma az, amely sajnos még nagyon sok paptestvérhez nem jutott el, és még mindig a hívek áldoztatása után recitálják az „áldozási éneket,” mint ahogyan azt a régi rítus szerint tettük. Logikus előírás ez, A szentáldozás és a mise befejező része 126 hiszen így ad lehetőséget az „áldozási ének” szövege arra, hogy az abban felkínált tartalmak az áldoztatás ideje alatt vagy az áldozás után – adott esetben – elmélkedés tárgyát szolgálhassák. A misekönyvben nem egyszer ezek a mondatok a napi evangéliumra utalnak vissza. Ha sok az áldozó, és a papnak nincs felszentelt vagy felavatott segítője, igénybe veheti a püspök által erre felhatalmazott laikusok szolgálatát. (A sok azt jelenti, ha minden áldozót maga áldoztatna meg, akkor akár fél órán át is áldoztatna...). „Szükség esetén – egy-egy alkalomra – megbízhat alkalmas híveket is” (152.), tehát olyanokat is, akik nem rendelkeznek ugyan püspöki engedéllyel, de megítélése szerint alkalmasak e szolgálatra. Az új misekönyv függeléke tartalmaz egy szép szertartást alkalmi áldoztató megáldására. A purifikálás Amikor a püspöki konferencia engedélyezte Magyarországon a kézbe áldozást, akkor megtanítottuk híveinket, hogyan tartsa a kezét az, aki ezzel az engedéllyel élni szeretne, és elsőáldozóinkat is folyamatosan tanítjuk erre. De vannak olyanok, akik akkor már túl voltak az első áldozáson, az akkori instrukció viszont nem jutott el hozzájuk: csak azt látják, hogy vannak, akik kezükbe kérik a szentostyát, így ők is kézzel nyúlnak érte, anélkül, hogy tudnák, hogyan kell. Ezért fontos, hogy a hirdetésekben időnként kitérjünk erre a témára. Hangsúlyozni kell, hogy az egymás fölé helyezett két kéz olyan, mintha trónust készítenénk Vendégünk számára. Figyelmeztetni kell őket, hogy – miután a szentostyát a tenyerükbe kapták – ne a tenyérrel emeljék azt a szájukhoz, hanem a jobb kezét – amelyikkel addig a másikat támasztották – vegyék ki a bal alól, ennek két ujjával vegyék ki a tenyerükből a szentostyát, és így vegyék magukhoz azt. A szentáldozás után következik az áldozathoz használt szent edények purifikálása. Nem tilos ugyan a purifikálást hagyományos módon az oltárnál végezni, mégis nagyon bölcs engedménye a 163. számú rubrikának, hogy az az asztalkánál is végezhető. Élünk ezzel a lehetőséggel: sokkal életszerűbb és illendőbb megoldás. Hiszen, ha otthon vendégséget adunk, olyankor sem az ünnepi asztalnál végezzük a használt edények mosogatását, hanem kivisszük a konyhába, és ott mosogatunk. Sőt, még ennél is tovább megy az idézett rubrika, amikor ezt írja: „szabad azonban a purifikálást a nép elbocsátása utánra hagyni. Ilyenkor az edények megfelelően letakarva és korporáléra téve vagy az oltáron

maradnak, vagy az asztalkára kerülnek a purifikálásig, amelyet rögtön a szentmise végeztével a nép elbocsátása után végeznek el.” (Folytatva az iménti hasonlatot: otthoni vendégség esetén is a vendégek távozása után szokott a mosogatásra sor kerülni.) Az idézetben említett két lehetőség közül a második látszik megfelelőbbnek (hogy ti. az edények az asztalkára kerülnek), hiszen az áldozat liturgiájának befejeztével az oltár funkciója megszűnt. Vigyenek el róla mindent, ne maradjon rajta a terítőn kívül egyéb, mint ami a mise elején is rajta volt: a kereszt (ha nem valahol másutt van az oltártérben), a gyertyatartók gyertyákkal (hacsak nem az oltár körül vannak), esetleg szolid virágdíszítés és diszkrétan elhelyezett mikrofon. A rubrikának az a két szava Liturgikus morzsák (9.) A szentáldozás és a mise befejező része 127 pedig, hogy „megfelelően letakarva” helyezzük el a purifikálásig a szent edényeket, rehabilitálja a kehelyvélumot, amelyet legtöbb helyen méltatlanul és indokolatlanul „száműztek,” használaton kívül helyeztek. Mintha bizony az új rítus megtiltotta, vagy legalább is megszüntette volna a használatát (mint a zsinat előtt használatos burzáét vagy manipulust), pedig a 118. számú rubrika kifejezetten „dicséretesnek” tartja a kehelyvélum használatát. Az Áldozás utáni könyörgés („Postcommunio”) még az áldozati cselekmény része, Ezért szabad az oltárnál is elmondani. A 165. számú rubrika választást enged a misézőnek, hogy „a széknél vagy az oltárnál” imádkozza el. Ha valaki az oltárt választja ezen imádság helyéül, akkor a misekönyv természetesen az oltáron marad. Alkalmas – a könyörgés szövegénél kinyitva – az oltár közepére helyezni: így nincs szükség az esztétikát eléggé romboló könyvtartó használatára. (Nagy kár, hogy a Szédeszkönyv csak az Oratókat tartalmazza, a Postcommuniókat nem: ez a körülmény megnehezíti, hogy ez utóbbinak helyéül a széket válasszuk.) Az imént idézett rubrika a „Könyörögjünk” felszólítással kapcsolatban megjegyzi, hogy annak a nép felé fordulva kell elhangoznia. Erre az előírásra (erre az egy szóra vonatkozólag) annak kell odafigyelnie, aki a Postcommunio elimádkozásának helyéül az oltárt választja, és a szentmisét „versus orientem” (a népnek háttal) mutatja be. Utána visszafordul, és a könyörgést az oltár felé fordulva imádkozza. Az áldozás utáni könyörgéssel befejeződik a szentmise második főrésze, az áldozat liturgiája, és következik a befejező rész. Ez igen rövid: három, esetleg négy eleme van. Mert az első – a hirdetések – opcionális, kötelező viszont (a lentebb jelzett kivételtől eltekintve) a másik három: az áldás, az elbocsátás és az oltárnak szóló tiszteletadás (RMÁR 90., ill. 166–170). Hirdetések általában a vasárnapi szentmisék végén hangzanak el, amikor is a következő hétre szóló tudnivalókat ismertetjük. Lehet persze hétköznapiakon is olyasmi, amit tudatni szeretnénk a híveinkkel. De ahogyan a szentmise elején elhangzó köszöntést követheti bevezető magyarázat, ennek párjaként befér ide, a hirdetések után vagy helyett néhány befejező mondat, buzdító szó is, amelyekben kötetlen szavakkal összefoglaljuk a most véget ért szentmise tanulságait. A hirdetések azonban ne legyenek hosszúak (két-három pontnál többet úgysem képes megjegyezni az ember. Inkább adjuk kézbe a kinyomtatott plébániai hírlevelet minden információval!) Az áldást minden esetben „Az Úr legyen veletek!” köszöntéssel kezdjük, ezután következik a kereszttel kísért áldás szövege. A kettő közé – nem kötelezően – beiktatható az ünnepélyes áldás vagy a zárókönyörgés. Az „ünnepélyes áldások” a misekönyv 515–526. lapjain találhatók. Bár használatuk nem kötelező, de adott alkalmakkor valóban ünnepélyesebbé tehető velük a szentmise befejezése. Az ilyen áldást megelőzi egy felszólító mondat, amelyre példákat találunk az 515. lapon leírt rubrikában. Ezek mintájára szabadon is megfogalmazhatjuk. Ugyanitt olvashatjuk, hogy ezek az áldásformulák nem csak a szentmiséknek a végén, hanem egyéb alkalmak, szertartások lezárására is használhatók. Az áldás szövegét a hívek fölé kiterjesztett kezekkel mondjuk (kivéve persze a befejező – és egyébként is kötelező –, kereszttel kísért mondatot). A tridenti rítus szerint a nagyböjt hétköznapijain az

áldozás utáni könyörgést követően el kellett imádkozni még egy könyörgést, amelynek a neve „Oratio super 128 populum” volt („Imádság a nép fölött”). (Ez az akkori liturgia szerint az aznapi vesperás orációja volt, amely különbözött a nap többi órájának orációjától.) Bevezető szavai a misében ezek voltak: „Humiliate capita vestra Deo!” („Alázattal hajtsátok meg fejeteiket Isten előtt!”), amely felszólítás erősen emlékeztet az előző bekezdésben említett, az ünnepélyes áldás előtt mondandó felszólításra. Ezek a nagybőjti zárókönyörgések az új (2008-ban megjelent latin misekönyvben) újra szerepelnek, bár nem kötelező módon. Összegyűjtve pedig az ünnepélyes áldásokat követő lapokon találhatóak, mint tetszés szerint használható „zárókönyörgések a népért.” Vagyis egyrészt most már nem kötelező imádkozni őket, másrészt nincsenek csak a nagybőjt napjaihoz kötve: bármikor használhatóak, bár legtöbbször a szövegén érződik, hogy eredetileg a nagybőjt időszakra készült. A bevezető rubrika szinte szóról-szóra megegyezik az ünnepélyes áldásokat bevezető rubrikával, vagyis ugyanúgy lehet (és – ha használjuk – ugyanolyan módon – vagyis bevezető felszólítással és a hívek fölé kitért kezekkel – kell) őket használni, mint azokat. Az elmondottak alapján nagyon alkalmasak a nagybőjti szentmisek befejezésére, ezzel is kiemelve az időszak sajátos voltát. Még a nagybőjt vasárnapokra is alkalmasak, hiszen az „ünnepélyes áldások” között nagybőjt időre szólót nem találunk. (Az 5. számú, „Urunk szenvedéséről” szóló áldás értelemszerűen nem az egész nagybőjtre, hanem a szenvedés idejére, vagyis a nagybőjt végére való.) De ha valaki alkalmasnak találja, az elmondottak értelmében bármikor máskor is (nagybőjt időn kívül is) használhatja ezeket a zárókönyörgéseket. A zárókönyörgések végén találunk a nagybőjt zárókönyörgések mintájára készült két könyörgést szentek ünnepeire. Ezek értelemszerűen a szentek ünnepein használhatók ünnepélyes áldás gyanánt. Áldás után következik az elbocsátás. Ehhez többféle szöveget is felkínál a misekönyv, amelyek közül szabadon választhatunk. Ám ezek között sehol sem szerepel az a mondat, hogy „Mondjunk áldást az Úrnak!” Ezt pedig meglehetősen gyakran lehet hallani, főleg olyan esetekben, amikor nincs helye annak, hogy elbocsássuk a híveket, mert a szentmise után még valamilyen liturgikus cselekmény következik. Tény, hogy a régi rítus szerint ilyen esetekben ezt a felszólítást kellett használni. De a mostani előírás az, hogy ilyen esetekben az egész befejező rész elmarad: se áldás, se elbocsátás nincs, illetőleg – ha megoldható – a szentmisét követő szertartás végére marad (RMÁR 170). Az oltárnak szóló tiszteletadásnak – ugyanúgy, mint a szentmise elején – két eleme van: oltárcsók és meghajlás. Figyeljünk arra, hogy a meghajlást nem váltja ki a „régifőoltáron” lévő tabernákulum előtti térdhajlás, ha közben a miséző oltárnak hátat fordítunk! Ha a szembenéző oltárnak a hívek felé eső oldalán hajtunk térdet a „régifőoltár” felé, akkor előttünk van a miséző oltár, tehát nem kell külön meghajolni. Ha azonban a „régifőoltár” elé vonulunk térdhajlás céljából, akkor előtte az oltárcsók után a szembenéző oltár felé mély meghajlást kell végezni.

TARNAI IMRE

A II. Vatikáni Zsinatot Követő Reformok - Ahogyan Egy Egyházmegyes Pap Átélté és Ma Látja

E cím némi nehézséget okoz: A cím második felének alanya, az „egyházmegyes pap” kifejezés előtt határozatlan névelő áll. Ami azt jelenti, hogy valami általánosan jellemző képre lenne kíváncsi, aki a témát kijelölte. Én viszont elsősorban arról tudok beszámolni, hogy én magam hogyan éltem át a reformfolyamatot, ami pedig — amint rövidesen ki fog derülni — minden bizonnyal nem mondható jellemzőnek. De kiindulópontnak talán meg fog felelni.

A XX. századi liturgikus megújulás „nagyöregje”, Parsch Pius, Volksliturgie c. könyvében foglalta össze és tárta az érdeklődők elé elgondolásait. Könyve első fejezetének ezt a címet adta: „Wie ich zür Volksliturgie kam”. Ebben a mondatban a lényeges az „ich” névmás. Nem hangsúlyos, de lényeges. Saját életének azon mozzanatait mutatja be e fejezetben, amelyek megérlelték benne életének nagy művét. Én is csak úgy tudom érthetővé tenni a magam hozzáállását a liturgikus reformokhoz, ha saját előéletemből felvillantok egyet s mást. Elnézést kérek ezért a magam-mutogatásért, de e nélkül nem tudom a témát megközelíteni.

Kezdem gyerekkorommal.

Nem tudom, mennyire közismert az a szó, hogy „smokk”. Mióta elkerültem otthonról, nem nagyon hallom. Az Értelmező szótár szerint sznobot vagy fontoskodó személyt jelent. Ez utóbbi jelentésébe illik az az értelmezés, amit gyerekkoromban ismertem meg: olyan személy, aki öncélúan és kínos pontossággal ragaszkodik az előírásokhoz, és a rajta kívül álló eseményekben is azt figyeli, hogy szabályosan történnek-e. Például partitúrával a hóna alatt megy az operába, és egész előadás alatt a kottát lesi. Nos, én ilyesmit nem műveltem, mert sajnos a zene világa meglehetősen távol áll tőlem, de tettem sok egyebet, ami miatt gyerekkoromban sokszor neveztek smokknak.

Egy példa: nagyon szerettem a társasjátékokat, mert azokat pontos szabályok szerint kellett játszani. Minél bonyolultabb szabályai voltak a játéknak, annál jobban szerettem. Mérgelődtem, amikor valamelyik játékos társam nem vette komolyan a szabályokat. Nem az volt fontos számomra, hogy nyerjek a játékban, hanem hogy a szabályok pontosan érvényesüljenek. Nem nehéz felismerni, hogy ebből az alapállásomból nőtt ki később a rubrikák iránti vonzódásom is.

Érdekes, hogy aránylag későn kezdtem el ministrálni, később, mint egyes osztálytársaim. De, amikor megtanítottak, akkor az nem tetszett, hogy az adott templomban egyes dolgokat másképpen kell csinálni, mint ahogyan az imakönyvben leírták.

Vasár- és ünnepnapokon becsületesen járt a családjunk szentmisére, de ezen túl nem buzgólkodott. Nagyszombaton elmentünk a „feltámadásra”, amely kifejezés köztudottan a körmenetet jelentette, de a nagyheti szertartásokról semmit sem tudtam. Nem csoda, hiszen ismeretes, hogy azokat annak idején kora reggel — vagy jó esetben délelőtt — végezték, többé-kevésbé üres templomokban, főleg

városhelyen. Már ministráns voltam, amikor egy alkalommal a szemembe ötlött templomunk hirdetőtábláján egy plakát, amelyik a nagyheti szertartások rendjét és időpontjait ismertette: ez felkeltette az érdeklődésemet, és minden egyes alkalomra elmentem. Ettől kezdve minden évben a csúcspontot jelentették számomra a nagyhét napjai. Az év többi szakában is főleg azok az istentiszteletek érdekeltek, amelyek valami rendkívüli szertartással voltak kapcsolatban. Ki nem hagytam volna például az áldozócsütörtöki nagymisét, mert akkor kellett evangélium után a húsvéti gyertyát eloltani.

Aztán hallottam a „Szunyogh-Misszáléről”, valakinél láttam is, és nem nyugodtam addig, amíg nem kaptam egyet magam is. Ennek segítségével ezután már alaposan megismerkedtem a szentmisével és az egyházi évvel, -s ministrálásaim alkalmával a szentmisék előtt már elő tudtam készíteni a miséző számára a misekönyvet, kikeresni belőle a napi szentmisét és komemorációkat.

Volt a közelünkben egy görög rítusú templom. Elég sokszor eljártam .de és próbáltam összevetni a miséjüket a mi szertartásunkkal. Tetszett liturgiájuk gazdagsága, örömmel áldoztam két szín alatt akkor, amikor ennek- a lehetőségnek nálunk még híre-hamva sem volt, irigyeltem a hívek tevékeny részvételét, de azért a magunk — látásmódom szerint — logikusabban felépített miséjét többre becsültem.

Érettségi után történt, hogy a Korda antikváriumában rábukkantam egy kis misekönyvre, a hivatalos misekönyv imakönyv nagyságú eredeti, Desclée kiadására. Azonnal megvettem, és a nyarat azzal töltöttem, hogy a bevezető rubrikákat az utolsó betűig áttanulmányoztam, beleértve a „De Anno et eius Partibus” és a „De Defectibus circa Missam occurrentibus” c. fejezeteket is, ami abban a kis könyvben bizony több száz oldalnyi latin szöveg volt. Ezt a könyvet azóta is ereklyeként őrzöm.

E rubrikák olvasása során tudtam meg azt is, hogy létezik versus populum oltár, és valahonnan tudomást szereztem arról, hogy van ilyen Magyarországon is két helyen: a pécsi székesegyházban és Kelenvölgyben a Szent Szabina kápolnában. Mondanom sem kell, hogy ezt a kápolnát sürgősen megkerestem.

Ezek után vonultam be a szemináriumba. Itt ismerkedtem meg Parsch Piusnak Az üdvösség éve c. háromkötetes munkájával, amely döntően befolyásolta hozzáállásomat a liturgiához. Ennek tanulmányozása vezetett be a liturgia szellemébe, és értette meg velem egyre jobban, hogy a szabályok mögött az értelmet kell keresni. Hogy nem az az igazán fontos, hogy hogyan kell valamit tenni, hanem hogy miért kell úgy tenni. Magától értetődik, hogy a Volksliturgie-t is végigolvastam, és véglegesen elköteleződtem a liturgikus megújulás eszméje mellett.

Vakációkban sűrű látogatója voltam a Szent Szabina kápolnának, és barátságba keveredtem annak lelkészével, Körmeny Bélával, aki maga is buzgón fáradozott, hogy a liturgiát közelebb vigye a néphez.

Negyedéves koromban az esztergomi bazilikában a primási misék ceremoniáriusa voltam: itt aztán magas fokon kiélhettem liturgikus hajlamaimat.

Nagy örömmel fogadtam — ugyancsak még kispap koromban — a Mediator Dei enciklikát, és természetesen azon melegében átrágtam magamat rajta. Még nagyobb örömet jelentett, amikor pár évvel később teljesen váratlanul visszakaptuk — ahogy Parsch Pius nevezte — a második szent éjszakát,

a húsvéti vigíliát, amiről pedig neki az volt a borúlátó véleménye, hogy az évszázad folyamán nem fog sor kerülni rá. A Gondviselés mégis megadta neki, hogy ezt még megérhette.

Primíciám végén nem Te Deumot énekeltünk, hanem a Canticum Trium Puerorumot és a 150. zsoltárt, ahogy annak idején a rubrikák a szentmise utáni hálaadást előírták.

Azután kikerültem a pasztorációba, ahol természetesen igyekeztem az akkor lehetséges keretek között úgy végezni a szertartásokat, hogy azok ne csak az előírásoknak feleljenek meg, hanem aktívan be tudjam kapcsolni valamennyi résztvevőt is. Szárnyakat kapott az igyekezetem, amikor sor került a húsvéti vigília után a nagyhét többi szertartásának reformjára is, amit persze nagy lelkesedéssel hajtottam végre.

Hála Istennek, elég szép számmal voltunk akkoriban olyanok, akik megértettük, miért van szükség a liturgia reformjára. Akiket kezdettől fogva meghihletett a század első felében megindult megújulási mozgalom; — vagy talán pontosabban szólva: eleve ugyanazon hullámhosszon mozogtak, hasonló gondolatok foglalkoztatták őket, és ismerősként üdvözölték annak törekvéseit. De sajnos a klérus javarésze nem igazán értette. Szemükben a liturgia egy szabályhalmaz, amihez engedelmességből igazodni kell, mert csak ebben az esetben „érvényes”, amit csinálunk, de ezeknek a szabályoknak az élethez vajmi kevés közük van. Semmi értelme sincs ezeket változtatgatni, ha egyszer az ember már nagy nehezen beletanult és megszokta őket! — Ezért említettem az előadás elején, hogy a reformok olyan jellegű fogadtatása, amiről beszámolok, nem igazán mondható jellemzőnek.

Ilyen előzmények után virradt fel a II. Vatikánum ébresztette hajnalhasadás, amelynek első elkészült dokumentuma éppen a liturgia megújításának elindítását célozta meg. Tudjuk: sokan ezt is vegyes érzelmekkel fogadták, nem értették. Én pedig azt nem értettem, hogy mi ebben az újdonság. Nyilvánvaló: ez a nem-értésem egyenes következménye volt annak, amit múltbéli liturgikus kalandjaimról eddig elmondtam. Ismerősként üdvözöltem a Sacrosanctum Conciliumban lefektetett alapelveket: úgy éltem meg, hogy végre kodifikálták azt, ami eddig is magától értetődő lett volna.

Hát így fogadta a sok egyházmegyes pap közül az egyik — és vele együtt elég sok más, reformra éhes — egyházmegyes pap a reformfolyamat megindulását.

Megalakult az egyházmegyei liturgikus bizottság. Részt vettem a munkájában. Volt bőven tennivalónk, hiszen ezekben az években egymást követték a reform-rendelkezések.

Türelmetlenül vártam ezeket a „végrehajtási utasításokat”. Soha nem vártam meg, hogy magyarul is megjelenjenek, hanem a latin könyveket szereztem meg mindjárt a megjelenésük után, és amit lehetett, azonnal átültettem a gyakorlatba. Un. kísérleti templomokat jelölt ki az Ordinárius egyházmegye szerte: természetes, hogy köztük volt a rám bízott plébániának a temploma.

Volt egy káplánom, aki filmezett. Összefogtunk, filmre vettük a szentmise megújított szertartásait, végig jártuk a filmmel az egyházmegyét, és a rekollekciókon bemutattuk a papoknak. Hogy mennyire hatékony az ilyen vizuális információátadás, azt mi sem bizonyítja jobban, mint a következő epizód: A felvétel során egy apróságot elhibáztunk. A vetítések előtt és után felhívtuk rá a figyelmet, hogy ez a mozzanat hibás, azt nem így kell csinálni, hanem amúgy. Ennek ellenére ettől kezdve az egész egyházmegyében mindenki úgy csinálta és csinálja mind a mai napig, ahogyan a filmen látta.

Magamévá tettem Parsch Piusnak azt a nézetét, hogy az elsőáldozásnak, mint a beavató szentségek részének, a húsvéti vigília keretében a helye. (Ő persze még csak a nagyszombat reggeli liturgiára gondolhatott.) Megvalósítottam a gyakorlatban a megújított, éjszakai szertartás keretében, és ezzel azt is elértem, hogy jócskán megnövekedett a vigilián résztvevők száma, mert az elsőáldozók hozzátartozói mind eljöttek. Tapasztalatból ismerhettek meg a vigília páratlan szépségét olyanok, akiknek e nélkül eszébe sem jutott volna, hogy eljöjjenek, hiszen „ignoti nulla Cupido”. És mivel megismerték, legtöbbször jött aztán a következő években is.

Amikor megjelent az OICA, a keresztségre előkészítő szertartásokat az elsőáldozási előkészítéshez adaptáltam, és ettől kezdve — úgy gondolom, hogy nem kevés lelki haszonnal — elvégeztem ezeket a módosított szertartásokat az elsőáldozókkal a megfelelő időpontokban.

Körülbelül ennyi, amit mondhatok arról, hogy hogyan éltem át a zsinat utáni liturgikus reformokat. Válaszra vár még az a kérdés, hogy hogyan látom őket ma, és hogyan látják őket paptársaim.

A reformokkal természetesen nem volna baj, annál inkább a megvalósításukkal. Az idősebbek közül azoknál, akik a maguk idejében nem ismertek a liturgikus megújulási törekvéseket, vagy nem érdekelte őket — sőt netán ellenszenvvel is viseltettek irántuk —, az jelent problémát, hogy a régibe nőttek bele, nehézkesen változnak. Viszont hozzák magukkal beidegződött szokásaikat, azokat is, amelyek az újba szervesen már nem illeszthetők bele. Számukra csak annyit jelent a reform, hogy „megváltoztak a szabályok”. A fiatalabbaknál pedig az a baj, hogy legtöbbször — tisztelet a kivételnek! — nem kapnak a szemináriumban elég alapos liturgikus képzést. Jó esetben megismerkednek az előírások betűivel, de az értelmükkel, alkalmazásuk szempontjaival már nem igazán.

De a legfőbb baj — idősnél és fiatalnál egyaránt —, hogy legtöbbször nem döbönt még rá: szemléletet kellene váltani. Sokszor a legjobb szándékúak is úgy fogják fel, ahogyan az imént szó volt róla: „eddig úgy kellett a szertartásokat végezni, ahogy a régi előírások megkívánták, ezentúl pedig az új rubrikák szerint”. Megismétlem előbb elhangzott panaszomat: nem értik, hogy mi az egyes előírások értelme, célja, és hogy hogyan kellene őket alkalmazni. Jó példa erre az oratio fidelium esete. Úgy gondolják, hogy itt beiktattak egy plusz szöveget, ami eddig nem volt: az „új liturgia” szerint ennyivel többet kell végezni. Ezt a felfogást még elő is segíti az a körülmény, hogy készen áll minden miseszöveghez „előregyártott” fohász sorozat, amit ki is nyomtatnak egységes szöveggel mindenütt, ahol a mise szövegét: joggal hihetik e nyomtatványok használói, hogy úgy része ez is a misének, mint a collecta vagy a többi változó rész. Holott ennek a mise résznek éppen az lenne a szerepe, hogy teret adjon a hívek saját szövegezésű kéréseinek, mintegy az ő szívükből az Isten szavára fakadó válasz gyanánt: az Isten elhangzott üzenetére hivatkozva imádkozzanak a rubrikákban megjelölt szándékokra. Kétségtelen, hogy ennek a teljes kibontakoztatásához bizonyos érettségre van szükség, ami nem érhető el egyik napról a másikra. Csak — sajnos — úgy néz ki, hogy legtöbbször hosszú távon sem törekszenek ezen gyakorlat felé.

Az is baj, hogy sokszor felületesen ismerik meg az előírásokat. Vagy csak annyit fognak fel, hogy valamit meg kell változtatni, hát változtatnak — saját ízlésük szerint. Szinte felhatalmazva érzik magukat, hogy a liturgia szellemétől olykor nagyon távoli elgondolásaikat keresztülvigyék, és úgy érzik, hogy most ők a megújítás szellemében jártak el. Így születnek meg a leghetetlenebb pseudoliturgiák.

Befejezésül megemlítenék néhány konkrétumot is, amelyek nem hagynak nyugton.

Régen is előírás volt, hogy a szentmise egyes szövegeit hangosan kell imádkozni, másokat halkán. Nem véletlenül: a misézőknek privát ájtatosságát előmozdítani hivatott szövegek nem tartoznak a nyilvánosságra. Amióta a nép nyelvén imádkozzuk ezeket a szövegeket, azóta ennek különösképpen is jelentősége volna. Mégis figyelmen kívül hagyják egyesek: egyetlen szövegfolyammá olvad össze náluk az egész miseszöveg. Olyan érzésem van ilyenkor, mintha egy háromdimenziós műalkotást kétdimenzióssá lapítanának össze: nem emelkedik ki a lényeges.

Bántó, hogy nem tanítják meg a szolgálattevőket a méltóságteljes mozgásra, mozdulatokra, szép vonulásokra. Rossz nézni, hogy milyen hányaveti módon hozzák oda és terítik ki néha pl. a korporálét, vagy hogy milyen pózban ül egyik-másik ministráns az ülőhelyén!

Örvendetes, hogy megszűnt a rubrikák túlzott merevsége és aprólékossága. Választási lehetőségeket kínálnak fel, és egyébként is rugalmasabbak, szabadabb mozgást engednek sok helyütt: alkalmazhatók a konkrét viszonyokhoz. De van ennek hátránya is: akiben nincs különösebb lelkesedés, az az adott lehetőségek közül többnyire a legegyszerűbb megoldást választja, és így elsikkad a liturgia gazdagsága és szépsége. Keleti rítusú testvéreinknél elképzelhetetlen, hogy nyilvános miséken elhagyják az előírt vonulásokat. Miért ne lehetne nálunk is kötelezővé tenni pl. azt, hogy nyilvános miséken az evangéliumos könyvet az oltárról kelljen elhozni és ünnepélyes menetben az ambóhoz vinni? Amíg ez és az ehhez hasonló előírások az ajánlás szintjén maradnak, addig száz eset közül kilencvenötben nem fogják őket végrehajtani, különcködésnek fogják minősíteni.

Azután ott van a felajánlási körmenet fonáksága. Mert ezt ugyan elég sok helyen megtartják, de látszik, hogy a lényegét nem értik, hiszen az adományokat hozó személyek közé állnak be a körmenetbe azok is, akik a rekvizitumokat hozzák: térítőkét, kelyhet stb. Pedig éppen maguknak az adományoknak a fogadását kellene előkészítse ezeknek az oltáron történő előzetes elhelyezése. — Másik véglet, amikor már a szentmise előtt telerakják az oltárt ezekkel: összetévesztik az áldozati oltárt a kredenciával.

Zavar az is, hogy ha létesítenek is ambót, sokszor egyszerűen felolvasó állványnak használják: teljesen mindegy, hogy orációk, szentírási szövegek, hirdetések vagy bármi egyéb szöveg olvasásáról van-e szó. Mintha csak arra való lenne, hogy ne kelljen a könyvet kézben tartani. Az a funkciója, hogy az Isten üzenete átadásának legyen exkluzív helye, teljesen elvész. Nem beszélve arról, hogy gyakran az „ambó” formája is méltatlan e funkcióhoz: nem is igazán nevezhető ambónak a hevenyészett, kottatartószerű légié.

Sok ilyen „típushibával” lehet találkozni, amelyek egy részét egy ízben már csokorba kötöttem és itt-ott szóvá tettem, nem sok eredménnyel.

De nehogy azt gondolja valaki a mondottak nyomán, hogy csak a negatívumokat látom! Örömmel tapasztalom nagyon sokfelé azt is, hogy élő közösségekké kovácsolja össze a szépen és a liturgia szellemének megfelelő módon végzett istentisztelet a résztvevőket. És azt is, hogy ahol ilyen liturgikus tavasz van, ott a véletlenül betévedők is rácsodálkoznak, és kifejezésre juttatják, milyen élmény volt számukra egy-egy ilyen alkalmon részt venni.

Ez persze másik oldalról nézve azt jelenti, hogy sajnos ritkán tapasztalnak ilyesmit, mert máskülönben nem tennék szóvá. Adná Isten, hogy mielőbb elérkezzék az idő, amikor az ilyesmi már nem lesz említésre méltó!

Tisztában vagyok vele, hogy eléggé rendszertelenül és hiányosan hordtam össze a témával kapcsolatos mozaikokat, és javarészt általánosságokban mozogtam. Elnézést kérek érte: három plébánia ellátása mellett ennyire tellett. Vitaindítónak talán megfelelt. Bár tudom, hogy a jelenlévők amúgy is mind szívükön viselik a liturgia ügyét. Ha mégis tudtam némi új színt eddigi ismereteikhez hozzáadni, megtiszteltetésnek veszem. Köszönöm a figyelmet.

TARNAI IMRE

ÜVEGFAL

Testvérek, törjük össze ezt az üvegfalat!!! Az az éjszaka, amelyiken Jézus a világra jött, nagyon sokak szemében a fényességnek, boldogságnak, dicsőségnek éjszakája. De bizony ezt ők úgy értelmezik, hogy a Betlehemet, a betlehemi barlangot üvegfal mögé rejtik, azon keresztül szemlélik, nehogy a betlehemi barlangnak a hidege, szegénysége az ő életüket is megcsapja.

Testvérek, törjük össze ezt az üvegfalat! Hogy abból a néhány száz testvérből, akik most itt együtt ünnepelek, hány lesz olyan, aki fogja a kalapácsot, és összetöri ezt az üvegfalat, aki beáll azok közé, akik nem normálisak, mert az Isten sem normális, aki vállalja a szeretet örültségét, nem tudom. De hogy vannak szerte a világon olyanok, akikért mégsem született meg Jézus hiába, azt tudom.

És csak remélni merem, hogy akadnak itt is, ott is, talán köztünk is olyanok, akiknek valami megmozdítja a szívét. Szakítanak azzal, ami olyan nagyon távol esik az Evangéliumtól és attól a Jézustól, aki ezen az éjszakán megszületett, és odadobják magukat az Isten ölébe, vállalva az örültségnek, a nem normális jelzőnek a vádját, vállalva azt, hogy önmagukat szegényítik, hogy jót tegyenek másokkal, vállalva azt, hogy mindenkit szolgáljanak, vállalva azt, hogy senkit sem bántanak, vállalva azt, hogy az életet továbbadják úgy, ahogyan arra nekünk az Isten parancsot adott.

Szeretném remélni, hogy vannak, lesznek ilyenek, és talán nem csak kétezer esztendővel ezelőtt egyszer megszületett Jézus, hanem talán itt is egy, két, három, öt, tíz testvér szívében megszületik az a Jézus, aki nem festett, rózsaszínű valaki, hanem a kemény, hideg jászolnak szalmáján fekvő, és nekünk az igazi boldogságot adni akaró Isten.

Ámen.

2014.

TARNAI IMRE

KIALUDT EGY FÁKLYA...

Kialudt egy fáklya. Egy messzire világító és meleget árasztó fáklya.

A dolgok rendje az, hogy amikor a világító és melegítő fáklya kialszik, akkor körülötte a fényt és meleget sötétség és hideg váltja fel.

De az Isten Országában másfajta a törvények: Hisszük és reméljük, hogy az a fény és az a meleg, amelyet a most kialudt fáklya sugárzott, nem szűnt meg: tovább világít és melegít, sőt fényét és melegét még tovább árasztja. Azért, mert ennek a fáklynak a fénye nem a sajátja volt, hanem azé, akinek fénye-melege soha véget nem ér.

Ma egy hete voltak országszerte a papszentelések. Ebből az ajkalmából a váci székesegyházban azzal kezdte a püspök a misét, hogy *„ünnepelni jöttünk össze”*. Valóban ünnepelnivaló, amikor valaki, valakik véglegesen elkötelezik magukat a Szeretet-Isten szolgálatára. Ilyen ünnepe volt 67 évvel ezelőtt Gyurka bácsinak is, de mi volt az az ünnep ahhoz képest, amit most ünneplünk?! Amit akkor vállalt, az lett teljessé mostanra. Akkor kezdett el vetni, most aratjuk, amit elvetett. Ezért – úgy gondolom – jogosan kezdhettek mi is most ezt a szertartást ezekkel a szavakkal: *„ünnepelni jöttünk össze”*.

Ünnepeljük azt a kilenc évtizedet, amelyen át lángolt, és közvetítette nagyon hitelesen a jézusi fényt és meleget egy olyan világban, amelyben nagyon zavaros képek élnek az Istenről embertársaink zömének tudatában, és világossá tette – Babits szavaival élve –, hogy *„az a véres isten nincs”*. Ünnepeljük, és hálát adunk érte. Ünnepeljük, hogy személyében olyan valakit kapott a világ és benne elsősorban a magyar egyház, aki megalkuvások nélkül, minden áldozatot és szenvedést tudatosan vállalva tette, amit rábízott az Isten.

Ünnepeljük, és hálát adunk érte. Utolsóvacsorai imájában Jézus ilyen szavakkal állt Atyja elé: *„megdicsőítettelek téged a földön: befejeztem a művet, amelyet rám bízál, hogy elvégezzem”*. Nos, ünnepeljünk, és hálát adunk azért, hogy olyasvalakit ajánlhatunk most az Isten szeretetébe, aki Jézus nyomán ezt a mondatot szintén jogosan elimádkozhatta. Ünnepeljünk, mert biztos a reményünk, hogy testvérünk hallhatta a szavakat az őt tárt karokkal fogadó Atyjától: *„Jól van, derék és hű szolgá! A kicsiben hű voltál, sokat bízok rád: menj be urad örömébe.”*

Tegyük hát félre az elválás okozta fájdalmunkat, és énekeljük hálás szívvel, ünneplő lélekkel a dicsőítő zsoltárt: *„Az Isten trónusa elé imádásra jöjjetek...”*!

Ámen...

SCHANDA BEÁTA

BESZÉLGETÉS DRÉGELY VÁRÁNAK TÖVÉBEN

„Az életben a dolgoknak rendben kell lenniük...” - tartja szinte életmottóként „Márton” helyett Imre, „az orosz pap”. Nyugodt, mosolygós, sőt időnként nagyokat nevet. Ha valakivel vagy valamivel nem ért egyet, akkor sem kiabál, hanem leginkább hallgat és teszi a dolgát. Az ő véleménye mindenki számára jól tudható: szeretni kell, szolgálni kell, jót kell tenni, meg kell próbálni szót érteni. Ilyen egyszerű - egy hiteles élet receptje.

- Olyannak ismerlek, mint aki nagyon jól érzi magát „civil”, „laikus” környezetben, pedig „pap vagy te mindörökké...” , a nagyorosi plébános.

Nem érzek kettősséget, nem hiszek egy kettéosztott, papokra és nem-papokra felosztott emberiségben. Nem végzem másként papi feladataimat, mint közösségi vagy egyszerűen emberi feladataimat. Nagyon veszélyesnek tartom, hogy sok pap rettenetesen félti a „papi identitását”, valamiféle felsőbbrendűséget feltételez önmagáról, és ehhez körömszakadtáig ragaszkodik.

Én, ha bárhol, bármilyen körben visszasságot érzek, bizony elhatárolódom tőle. Ugyanakkor nem keresem szánt szándékkal a konfliktusokat, igyekszem mindenben a jót is észrevenni. Ezt a paptársaim, sőt az előjáróim is tudják rólam. Elfogadnak, vagy legalábbis elviselnek. Voltam olyan helyzetben, hogy az egyik falum hívei panaszra mentek a püspökhöz, mert, hogy „bulányista a plébánosuk”. A püspök csak annyit mondott nekik, hogy „ha jól végzi a dolgát, semmi közöm hozzá, hogy kik a barátai”. Maradtam a faluban, és idővel onnan többen bekapcsolódtak a kisközségi mozgalomba.

- Milyen környezetből indultál?

Budai, pontosabban városmajori gyerek voltam, amolyan szegény középosztálybeli. Anyám családja elszegényedett kisnemesi család, apai nagyapám gazdatiszt volt. Édesapám tisztviselőként dolgozott egy bankban. Az első világháború legelején hadifogságba esett, egészen Vlagyivosztokig keveredett és csak a 20-as évek elején jutott haza. De hazajutott! Keresztapám egy gyermektelen jogászember volt, kúriai bírósági elnök Pesten. Építtetett egy szép rózsadombi házat, és az emeletét nekünk adta. Ketten voltunk testvérek az öcsémmel.

Édesanyámat katolikus hitben nevelték, édesapám buzgó református volt, de azért rendszeresen járt velünk szentmisére. Szépen éltek, jól megértették egymást. Édesapám jellemes- gerinces ember volt. Fájt neki, hogy első misémen református lévén ő nem áldozhatott. Aztán évekkel később - és egyáltalán nem az én rábeszélésemre! - katolizált, és a falumba jött elsőáldozásra.

A Rákócziánumba, az Érseki Katolikus Gimnáziumba íratlak. Itt javarészt papok („világi papok”) tanítottak, részben volt szerzetesek. Mivel mindig nagyon szerettem és igényeltem a pontos szabályokat, az tetszett, ha a dolgok „rendben” zajlanak, így aztán nagyon megkedveltem a matematikát. Úgy gondoltam, tanár leszek, matematikatanár. S ha már tanár, akkor pap is. Ezt láttam magam körül, ezt tartottam természetesnek. Osztályfőnököm és matematikatanárom Schwarz-Eggenhoffer Artúr volt, akit nagyon becsültem.

- Érdekes ez a mély vonzódásodhoz a rendhez.

Igen. Lakásomon, íróasztalomon ugyan nem nagyon látszik, sótt!... De ennek a külső rendetlenségnek is alighanem éppen az az oka, hogy folyton keresem az optimális, ideális (talán utópisztikus) megoldást, így aztán valahogy „sok szék között a pad alá esem” e vonatkozásban. Meg aztán idővel sem győzőm olyan „igazi” rendnek a megteremtését, aminőt szeretnék, hát marad a rendetlenség. A rend iránti vonzalmam abban mutatkozik, hogy mindig szerettem, ha pontosan előírják, mit és hogyan kell tenni; ha az életnek szabályos keretei vannak.

Ezért szeretem például a liturgiát is: vezérfonalat ad. Hogy pap lettem, abban ennek volt a legtöbb szerepe. Persze a szabályok nem önmagukért vannak, s nem a szabályok betartása vagy betartatása a csúcscél!

Gyakran jut eszembe Jézus megkeresztelkedésének jelenete. „János igyekezett visszatartani őt: Nekem van szükségem a te keresztségedre, mondta, és te jössz énhozzám? Jézus így felelt: Hagyd el ezt most! Úgy illik, hogy teljesítsük mindazt, ami méltányos. Erre odaengedte” (Mt 3,14-15). Jánosnak teljesen igaza van, és Jézus válasza világosan érzékelteti ezt; mintha azt mondaná: igazad van, de csináljuk szokásosan; itt most az a dolgok rendje, így akarja az Isten, hogy te meríted be az embereket.

- Ehhez képest elég sok rendetlenséget okozott a Te életedben is a háború!

Bizony ez így igaz. '44 tavaszán korán véget ért a tanév és mi egész nyáron a kunmadarasi repülőteret építettük: 17 évesen. Októberben még elkezdtek a nyolcadik osztályt, de a hónap végén véget is ért a tanítás. Általános mozgósítás volt, s vittek bennünket Budaörsre, a Kamaraerdőbe lövészárkot ásni. December 23-án nem osztották ki a lapátokat, és nagy kavargás volt a vezetők körében. Azután elindítottak bennünket a városon keresztül, s elgyalogoltunk egészen Pilisborosjenőig. Öt percnnyire mentünk el az otthonunktól, de én, a rendes, nem léptem ki a sorból, főleg azért nem, mert a holminkat egy szekéren hozták utánunk, s ha megszököm, az biztosan elvesz. Azután december 24-én, a továbbvonuláskor egy társammal mégiscsak beugrottunk egy szalmakazal mögé: megszöktünk, aztán „beszöktünk” a városba - utolsó pillanatban: az ostromgyűrű percekén belül bezárult mögöttünk -, és estére hazagyalogoltunk.

1945. január 30-án, ebédidőben jöttek be hozzánk először az oroszok. Ezek rendes emberek voltak; amikor ebéddel kínáltuk őket, kereszttetéssel telepedtek asztalhoz. De nem sokkal utánuk mások is érkeztek, akik kivezényelték az udvarra a 16 és 60 év közötti férfiakat. Édesapámmal együtt vittek el bennünket. Igen sokan voltunk; hol szenespincében, hol lóistállóban éjszakáztunk, s végül a váci fegyházban kötöttünk ki. Ekkorra megtudtuk, hogy a frontról jóval nagyobb hadifogolylétszámot jelentettek Moszkvának, mint amennyi a valóság volt, így aztán „fel kellett tölteni” a keretet: ilyen (pót)hadifoglyok lettünk. A legkellemetlenebb - talán furcsán hangzik, s jelzi, hogy ez azért nem volt olyan vészes hadifogság - az volt, hogy a napirend a moszkvai időhöz igazodott: hajnalok hajnalán, vaksötétben keltünk... Vácott nagy volt a zsúfoltság, sok százan voltunk. S emiatt előbb 18 embert, majd pedig 11-et elengedtek. Édesapámmal együtt bekerültünk ebbe a második csoportba! Gyalog, szekéren, a Duna jegén átkelve, de végül is hazajutottunk - megint!

Május elsején - nem akármilyen fél éves szünet után - folytatódott a tanév és (úgy mond) leérettségiztünk.

Ősszel már a papi szeminárium növendéke voltam Esztergomban, s mire befejeztem teológiai tanulmányaimat, alaposan megváltozott körülöttünk a világ. Szó sem lehetett arról, hogy egyetemre menjek és paptanár legyek.

- Maradt tehát a papi szolgálat, melyhez azóta, mintegy fél évszázada hűséges vagy.

1952-ben szenteltek fel, s persze én is káplánként kezdtem működésemet. De kezdettől fogva zavart, hogy a dolgok nem úgy mennek, mint ahogyan szerintem azoknak menniük kellett volna. Másztartottam eszményinek, evangéliumnak, mint amit megvalósulni láttam. Nem lázadoztam, de nagyon kerestem. Arra vágytam, hogy ahogyan régen a pogányok tengeréből kiemelkedtek a keresztények „szigetei”, úgy ma a megkereszteltek tengeréből emelkedjenek ki az igaziak; álmodoztam egy, a hitet komolyan vevő és élő „katolikus szektáról”.

Első helyemen, Szécsényben rövid ideig Havasy Gyuszi (később sokak Gyuszi bácsija) volt a káplántársam. Onnan került börtönbe, ahol egy ízben meg is látogattam őt. Nagyon hálás volt érte.

Az ő révén kerültem később a Bokorba is, és neki köszönhetem, hogy előbb találkoztam Bulányival, mint a hírével. Ezt a körülményt nagyon fontosnak tartom, mert ellenkező esetben egyáltalán nem biztos, hogy nem lettek volna olyan előítéleteim, fenntartásaim, amelyek nagyon sok jószándékú paptársamat is mind a mai napig távol tartják tőle.

1973 őszén volt egy nagyon súlyos autóbalesetem, amiből maradandó testi sérülések nélkül és meglepően gyorsan felgyógyultam. Ezt egyértelműen jelzésnek fogtam fel: az Úristen még akar tőlem valamit. A következő nyáron egy ízben találkoztam Havasy Gyuszival, aki szólt, hogy lesz nála valami papi találkozó, ahol olyasmiről lesz szó, ami talán érdekel. Érdekelt, elmentem. A találkozót, ma azt mondanám, lelkigyakorlatot Bulányi György vezette, és a téma a jézusi célkitűzések megvalósításának szociológiai vonatkozásai voltak. Óriási „ahá”- élményem volt ez a néhány nap: igen, ez az, ezt kerestem, ez kell nekem! A felismerést tett követte: kisközösségbe kerültem, mégpedig a „Vegyesbe”, papok és nem-papok együtt, egyenrangúan alkottunk közösséget, mely máig él. (Sajnos az arányok mára eltolódtak: az egyedüli pap vagyok benne, már csak tőlem „vegyes”.) Azóta is mindig „civilekkel” vagyok közösségben.

- A faluban is inkább kedves nagyapának tartanak téged, mint távolságtartó plébános úrnak.

Igen, az iskolaigazgatótól kezdve a polgármesteren keresztül az egész faluban szinte mindenki Imre bácsinak szólít, esetleg Imre testvérnek. A „plébános úr” megszólítást még csak elfogadom. De kezdettől kértem - Jézusra hivatkozva -, hogy ne szólítsanak atyának! Akikkel személyes kapcsolatban voltam, azok eddig is tegeztek, kortól függetlenül. De amikor elmúltam 70 éves, nyilvánosan kértem, hogy mindenki tegezzen.

- Aki hozzád betér, nagyon gyakran a számítógép mellett talál. Sok-sok kiadvány (köztük lapunk, az „Érted Vagyok”, Bulányi György Szent Pál teológiájáról írt könyvsorozata és a falusi hírvírság is) a Te gépedről kerül a nyomdába. Vonz a számítógép?

Igen, nagyon. Őszintén élvezem - néha túlságosan is! -, mert itt is szabályok vannak, a dolgok előírászerűen, rendben mennek (amíg nem kap vírust a gépem!). Szeretem, ahogy a tördelés során az oldalak kialakulnak, az elképzelések fekete-fehéren papírra nyomódnak. Különösebb

képzőtehetségem vagy jó ízlésem ugyan nincsen, de azért rendezett oldalakat össze tudok állítani. Már megint a rend!

Jól tudom, hogy bár ez nem látványos munka, de azért valakinek ezt is meg kell csinálnia. Apró fogaskerék vagyok az írók és az olvasók között; de tudom, hogy nélkülözhetetlen fogaskerék.

- Az elmúlt évek során komoly építkezés zajlott a plébániádon. Miért vágtál bele?

Rájöttem, hogyha nem tatarozunk, az épület a fejemre dől. S ha már tatarozni kell, akkor fejlesszünk is: legyen korszerűbb a ház! Nekem sem mindegy, hogy hol lakom, s kínáljon jobb körülményeket az évről évre itt lelkigyakorlatozó vagy egyszerűen csak pihenő testvéreknek.

- Tizenhat éve szolgálsz Nagyoroszipan, s plébániád ajtaja valóban mindig nyitva volt a lelkigyakorlatozók előtt. A résztvevők ugyan mindig hálások voltak érte, de Te bizony időnként „szorultál” miatta.

1983 tavaszán kerültem ide. Ebben az évben a nyár elején kapta meg Lékai bíboros a listát az Állami Egyházügyi Hivataltól, hogy hol lesznek Bokor-szervezésű lelkigyakorlatok, s a hozzá tartozó felszólítást, hogy ezeket akadályozza meg. Hivatott Esztergomba, s számonkérte, hogy ki adott engedélyt ezekre a lelkigyakorlatokra. Csak a Jóistenre hivatkozhattam. De rögtön hozzátettem, hogy amennyiben szükséges, máris írásban kérek tőle engedélyt. Mondanom sem kell, hogy azonnal közölte, nem fogja megadni; sőt, megfenyegetett, hogy ha megtartjuk a lelkigyakorlatokat, akkor elhelyez. Hazajöttem, és itthonról írtam a bíborosnak, hogy lelkigyakorlat igenis lesz, mert nem utasítom ki a barátaimat a plébániáról, ha azok itt akarnak imádkozni, beszélgetni.

Egyáltalán nem volt ez „hősiesség” a részemről. Itt jön elő élesben az, hogy „ez a dolgok rendje”, ezt egyszerűen nem lehet másképpen csinálni. Egyik kedvenc történetem a szentek életéből Szent Perpétua esete: Kivégzése előtt apja a börtönben rá akarta beszélni, mondja azt, hogy nem keresztény. Ő rámutatott a sarokban álló korsóra: „Lehet erről azt mondani, hogy nem korsó?”... Ami tény, az tény, aminek az ember lelkiismerete szerint meg kell történnie, annak meg kell történnie, akkor is, ha kellemetlen.

Megtartottuk a lelkigyakorlatot és megérkezett a dispozició: áthelyezés Etesre. S jóllehet alapvetően szelíd ember vagyok, de ekkora disznóság láttán megmakacsoltam magamat, s két, „hasonló cipőben járó” papestvéremmel együtt fellebbeztünk, leveleztünk... Végül elaludt az ügy; ma is itt vagyok, s a plébánia ma is várja a lelkigyakorlatozókat.

- Papi működésednek melyek az örömei és melyek a nehézségei?

Az örömet, a biztatást főleg a fiatalok jelentik. Tanítok hittant is. Ha akad jelentkező, tartunk esküvőt is. Azután az elsőáldozások, bérnálások. De a legtöbb igény temetésre szól - sajnos!

A kisgyerekek már fárasztanak, nekik nem szívesen tartok hittant, ezt már inkább a segítőkire hagyom, akikkel viszont felnőtt csoporttalálkozókon vagyunk együtt, s beszéljük meg az átadandó üzenetet. Két falumban is a helybeli polgármester (pontosabban: az egyikben most már ex-polgármester) tartja az igeliturgiát azokon a vasárnapokon, amikor nincsen szentmise. (Négy falum van, nem jutok el minden hétvégén mindenhol.) Velük is rendszeresek a külön találkozók.

Az emberekkel kapcsolatos feladatokat szeretem, de például az egyházközségi adminisztrációt egyáltalán nem. Mondhatnád, hogy ez is rend-teremtés lenne. Valóban szerettem is, amíg „emberléptékű”, áttekinthető volt és csak annyi, amennyi igazán hasznos és szükséges. De mára olyan bonyolulttá lett, hogy szükségképpen berzenkedem, mert ez a rend nem szolgál tulajdonképpen senkit és semmit: öncélú.

Egyre csak erősödik bennem a meggyőződés, hogy Jézus nem akart papokat! Az egész egyházon egy nagy összeomlás segítene. Az egyház a maga közel 2000 éves történelmét mindig a mindenkori hatalmi struktúrával kötött szövetségben vészelte át, s a lényegét réges-rég elhagyta. Most is mesterséges cölöpökkel támasztgatjuk a keretet, ahelyett, hogy az evangéliumra, a laikusokban is megszólaló Szentlélekre figyelünk. Mert ahol figyelünk, ott él az egyház, él a közösség!

- Hogyan telnek napjaid? Mivel tudod megőrizni ezt a rugalmasságot, amely szinte kortalanná tesz?

Reggel fél hat körül kelek. A plébánosi és közösségi kötelezettségek, valamint a számítógépes munkák töltik ki a napomat. Az iskolában szűkében vannak a némettanárnak, megkértek, hogy segítsék, így németet is tanítok. Táblázatba foglalom a hét feladatait: miséket, hittanokat, temetéseket, közösségi programokat, lelki beszélgetéseket, látogatásokat, elcsendesedésre szánt időt, számítógépes feladatokat stb.

Televíziót ugyan kaptam az egyházmegyétől videóval, hitoktatási célra, de néha napokig nem kapcsolom be; az olvasásra is kevés időm van - sajnos. Sokat és szívesen vagyok együtt emberekkel. Számítok a segítségükre, és ők - úgy tűnik - örömmel dolgoznak velem. Amíg szükség van rám, bizonyára erőt ad hozzá az Isten. Eszem ágában sincs nyugdíjas öregúrrá válni!

- Nem is tudunk olyannak elképzelni! Köszönjük derűs lényedet és kitartó munkádat.

Nagyoroszi, 1999.

TARNAI IMRE

VÉGRENDELET...

Első szavam Mennyei Apácskámhoz, az irgalmas Istenhez szól. Nagy hálával köszönöm meg neki, hogy létbe hívott. Köszönöm, hogy meghívott a vég nélküli boldogságra, és olyan körülményeket biztosított számomra, amelyek kiválóan alkalmasak voltak arra, hogy e célom elérésére nyugodtan készülhessek. Köszönöm, hogy olyan Szülőket adott, akik szavukkal és szép életükkel egyaránt megismertették Őt velem. Köszönöm a nyugodt gyermekkort, amelynek során elvezetett élethivatásom felfedezéséhez.

Köszönöm, hogy hosszú élettel ajándékozott meg, és így sok alkalmat adott arra, hogy bőven készíthessek magamnak ki nem merülő erszényeket, kifogyhatatlan kincset (Lk12,23). Bocsánatát kérem, hogy oly nagyon sokat elpazaroltam és kihasználatlanul hagytam ezen alkalmak közül, és azért a sok hűtlenségért, amiben ugyancsak bővelkedett hosszú életem. Szeretetébe és irgalmába ajánlom itt befejeződő és – reményem szerint – Nála kiteljesedő életemet!

Köszönetet mondok az Esztergomi Egyházmegyének, hogy olyan indulást biztosított számomra a papi szolgálathoz, amiből fél évszázadon át élhettem. Hálával tartozom természetesen a Váci Egyházmegyének is, hogy az egyházmegyék átrendezése után elfogadta szolgálataimat, mégis azt kell kérnem, ne vegye zokon, hogy a szívem Esztergomé maradt. Öreg fát nem lehet átültetni!

Megköszönöm a Gondviselésnek, hogy elvezérelt a Bokor-közösségbe, ahol megtalálhattam a „százannyi” testvért, és megtanulhattam élni a görcsmentes, önálló gondolkodással.

Értetlenül és fájdalommal tapasztaltam meg azt a sok – előítéleten alapuló – megnemértést, amely ennek a közösségnek az életét kísérte és kíséri. Adja Isten, hogy ezek mielőbb nyugvó-pontra jussanak, és előítéletektől mentesen fedezze fel minden jóakarátú ember azokat az értékeket, amelyeket a Bokor képvisel!

Életemből a leghosszabb időt a nagyorosi közösség szolgálatában tölthettem el. Köszönöm nekik azt a sok örömet, amit e hosszú időszak alatt szereztek nekem. Őszintén bocsánatot kérek mindazoktól, akiket megbántottam – különösen is azoktól, akiket keresztény emberhez nem illő viselkedéssel botránkoztattam meg –, és ünnepélyesen kijelentem, hogy a magam részéről senkivel szemben nem hordok semmiféle neheztelést a szívemben.

Sírkövet ne tegyenek a síromra, csak egyszerű fakeresztet.

Ha valaki vagy valakik mégis sírkövet szeretnének készíttetni, azokat arra kérem, hogy az erre szánt pénzt juttassák el a harmadik világ éhezőinek a Harmadik Világ Éhezőiért Alapítvány közvetítésével! (Számlaszám: 10200902-32713127.)

2014. július 28.

MIKLOVICZ LÁSZLÓ

BÚCSÚSZÓ...

Kedves Testvérek!

Egy idézettel szeretném kezdeni a búcsúzás mondatainak sorát:

„Kialudt egy fáklya. Egy messzire világító és meleget árasztó fáklya. A dolgok rendje az, hogy amikor a világító és melegítő fáklya kialszik, akkor körülötte sötétség és hideg váltja fel a fényt és meleget. De az Isten Országában másfajta a törvények: Hisszük és reméljük, hogy az a fény és az a meleg, amelyet a most kialudt fáklya sugárzott, nem szűnt meg: tovább világít és melegít, sőt még messzebbre árasztja fényét és melegét. Azért, mert ennek a fáklyának a fénye nem a sajátja volt, hanem azé, akinek fénye-melege soha véget nem ér.”

Az elhangzott néhány mondatot Imre bácsitól idéztem, amelyeket Bulányi György atya temetésén ő maga mondott el. Aligha találhattunk volna a mai alkalomra is méltóbb szavakat.

Ha most becsukom a szemem, ha most kedves testvérem becsukod a szemed és elvonatkoztatasz azoktól a képektől, melyeket nyitott szemmel kénytelen vagy látni és értelmezni, akkor megjelenítheted azt a szeretet valóságot, akit Imre bácsinak hívunk. Meg is kérek mindenkit, hogy tegye meg ezt a könnyed mozdulatot a szempillájával 10 másodpercig. Így ni.

Máris megelevenedhet az a lelki közösség, amelynek Nagyorosziban a kiépítője és eltetője Imre atya volt.

Megelevenedhet az a Bokor közösség, amelynek 40 évig ambiciózus tagja és példaképe volt Imre testvérünk.

Érett bölcsességgel és szelíd határozottsággal szeretett mindenkit maga körül Egyházban és Bokorban egyaránt – ezért sokan hordozzuk Őt szívünkben ezután is hálával és köszönettel.

Elcsodálkozhatunk közben azon is, hogy a különböző kultúrákba beleszülető embertársaink milyen eltérő módon élik meg az élet elmúlásának eseményét. Van, ahol hangos sírás és jajveszékelés kíséri ezt a biológiai törvényszerűséget és feketébe öltöznak a gyászolók. Van, ahol a hazatérésnek, és a mennyei születésnap szép ünnepének tekintik ezt és fehérbe öltöznak a búcsúzó.

A mi kultúr- és kultuszkörünkben valahogy keveredik az elválás szomorúsága a tartalmas élet elismerésének örömeivel. Az elválás szomorúsága abból fakad, hogy egy szeretet kapcsolat megszűnt és egy pótolhatatlan hiány keletkezett az életünkben. A tartalmas élet elismerése feletti öröm pedig abból forrászik, ha az ember a rendeltetésének megfelelően használja az Atyától ajándékba kapott életét.

Ha most Imre bácsi életművére tekintünk, azt mondhatjuk, hogy pontosan arra szentelte az évtizedeit, amire vonzotta őt a szerető Atya. Erre a vonzásra azt felelte, hogy „papként építem az Isten Országát”, a szeretet közösségek hálózatát. „Akinek van, annak még adnak” alapon.... és talán ennek a biztatásnak

a jegyében találkozott 40 évvel ezelőtt Bulányi György atyával, akinek a gondolatai további inspirációt adtak számára a szeretetközösségek építéséhez. Ha visszatekintünk az egyházmegyei zsinatok felszólalásaira, azt lehet megállapítani, hogy ezt az apostoli lelkületet sikerült tovább adnia a nagyoroszi testvéreknek is. Ők megértették, hogy a Jézust követésnek a szeretet szolgálatok mellett az apostolkodás is része, annak is meg kell jelennie benne a Mester biztatása és példája alapján.

Most idézzük fel Imre bácsi néhány mondatát: „Egész biztos, hogy nem véletlenül nevezzük a Szentlelkét a jó tanács lelkének. Ami eszembe jut, hogy jaj de jó, ezt kellene csinálni, azt biztos, hogy Ő sugallja)... - és eszébe jutott az egyházmegyei zsinat ötlete, amely meg is valósult. „Azt megpróbálni elérni, hogy szemléletet váltsanak a papok is a hívek is, mert itt erre van szükség!..” „És megfogalmazni azt, hogy mi az, aminek ki kellene bontakozni egy Jézusi közösségben.” Ha méltó módon szeretnénk Imre bácsi szellemiségét megőrizni, akkor talán ezt a közösségi elképzelést kellene valóra váltani: a népegyházat átkovásszósítani jézusi kisközösségek élő hálózatává. Hallgassuk még egy kicsit őt: „A lényegnek mindig csak kisközösségekben, kiscsoportokban lehet megnyilvánulnia. Jézus 12 embert szedett össze maga köré, azokkal volt rendszeresen. Jó, beszélt tömegekhez is, de ő maga is észrevette és belátta, hogy sokkal kisebb volt a hatékonysága ezeknek a beszédeknek, mint az, amit ott a szűk körben tudott a maga barátai között elmondani. Egy templomi szentmise akkor igazi, hogyha azok, akik ott vannak, azok nemcsak az Istennel keresik a kapcsolatot, hanem egymással is. Nem idegenként ülnek egymás mellett, hanem őszinte az a kézfogás, amit az áldozás előtt szoktunk végezni, és abban benne van az, hogy én minden embertestvéremmel jóban akarok lenni”

Valamennyien példaképeket keresünk az életünk szebb és Istennek tetszőbb alakítása szempontjából. Nem utánzásról szól ez a keresés, hanem a jó példa átvételéről, annak az életünkhöz való igazításáról. Imre bácsi elkötelezett életvitele, hűsége Krisztus egyházához és hűsége a Bokor közösséghez valamennyiünk számára példaértékű. Kívánom az itt lévő testvéreimnek, hogy adaptálják az életükre azt az Istennek tetsző életutat, amit szeretett Imre testvérünk szavaival és tetteivel bemutatott a kis és a nagyközössége számára.

Mécs László versével is emlékezzünk szeretett Imre bácsink életművére!

A derék pap

Minden szívekre szomjúhozva száll,
minden virágon jószágot talál.
Minden vágnak terülj-asztalkája:
a mosolygóknak mosolyodó szája.
Ő a búcsúsok Isten-szomjas vágya:
ha megy a vígság búcsús karavánja.
Szomorkodóknak könnye-gördülése,
halottas éjek öröm-arcú mécse.
Minden vándornak jó utat mutat,
a falu alszik, ő a bűntudat.
Ő a kakasszó az alvók felett,
Pétert ébresztő lelkiismeret.

BEER MIKLÓS

GYÁSZJELENTÉS

A Váci Egyházmegye püspöke és a gyászoló rokonság Urunk akaratában megnyugodva tudatja, hogy Tarnai Imre kanonok, tereskei címzetes apát, kerületi esperes, Nagyoroszi nagyközség díszpolgára 2014. október 27-én életének 87., papságának 62. évében visszaadta lelkét Teremtőjének.

Az elhunyt lelki üdvéért 2014. november 5-én 10 órai kezdettel mutatnak be engesztelő szentmiseáldozatot a nagyoroszi templomban, ezt követően az egyházközség temetőjében helyezik örök nyugalomra.

Tarnai Imre 1927. június 12-én született Budapesten. 1952. június 7-én szentelték pappá Esztergomban.

1952 és 1958 között káplán volt Szécsényben, 1959-ig Annavölgyben kihelyezett káplán. 1959-60-ban betegszabadságon volt. 1960-ban adminisztrátorként szolgált Tarjánban, 1960-61-ben káplánként Csolnokon, majd 1961-62-ben Kemencén. 1962-től 1966-ig plébánoshelyettes volt Máriahalmon, majd 1983-ig Nógrádmegyeren. 1983-tól egészen haláláig plébánosként szolgált Nagyorosziban.

1993-ban az egyházmegyei határok rendezésével inkardinálódott a Váci Egyházmegye szolgálatára. Plébánosi szolgálata mellett plébániai kormányzóként ellátta a pataki egyházközséget 1994 és 1998 között, majd a borsosberényi egyházközséget 1998 és 2000 között. Főpásztorának engedelmes, mindig újabb feladatokra kész lelkipásztora, a fentebb említett egyházközségekben moderátori, valamint az érsekvadkerti egyházközségben plébániai kormányzói szolgálatot is vállalt.

Gyermekkorától mélyen megérintette a liturgia szellemisége, annak mozgás- és szimbólumvilága. A liturgián keresztül törekedett kifejezni Isten iránti szeretetét, e szent cselekményekben fedezte fel Isten szépségét. Szolgálatát fiatalos lendülettel végezte, használta a legmodernebb technikai eszközöket.

Mindenki "Imre bácsija" - szerette, ha így hívták - több mint hat évtizeden át hirdette Isten igéjét; oktatta, nevelte a fiatalságot; együtt élt egyházával; tanácsaival, bölcsességével minden paptestvérének rendelkezésére állt.

Legyen örök otthona az atyai házban!

"Jöjjetek, Atyám áldottai, vegyétek birtokotokba az országot, amely nektek készült a világ teremtmése óta." (Mt 25,34)

MINDENKI IMRE BÁCSIJA

ÉLET-KÉPEK:

76

SZERKESZTETTE: FARAGÓ FERENC

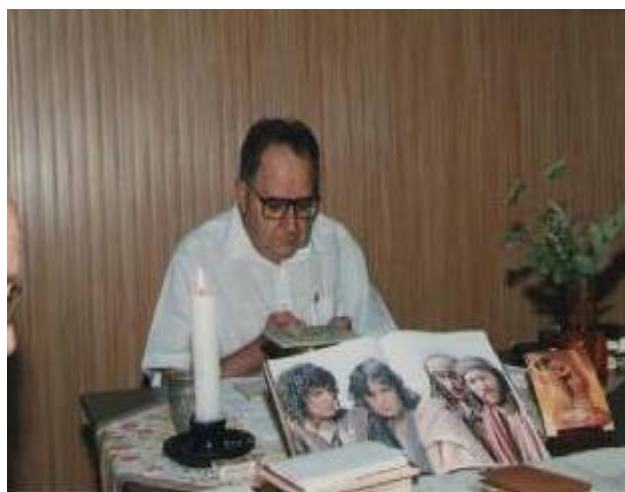
MINDENKI IMRE BÁCSIJA

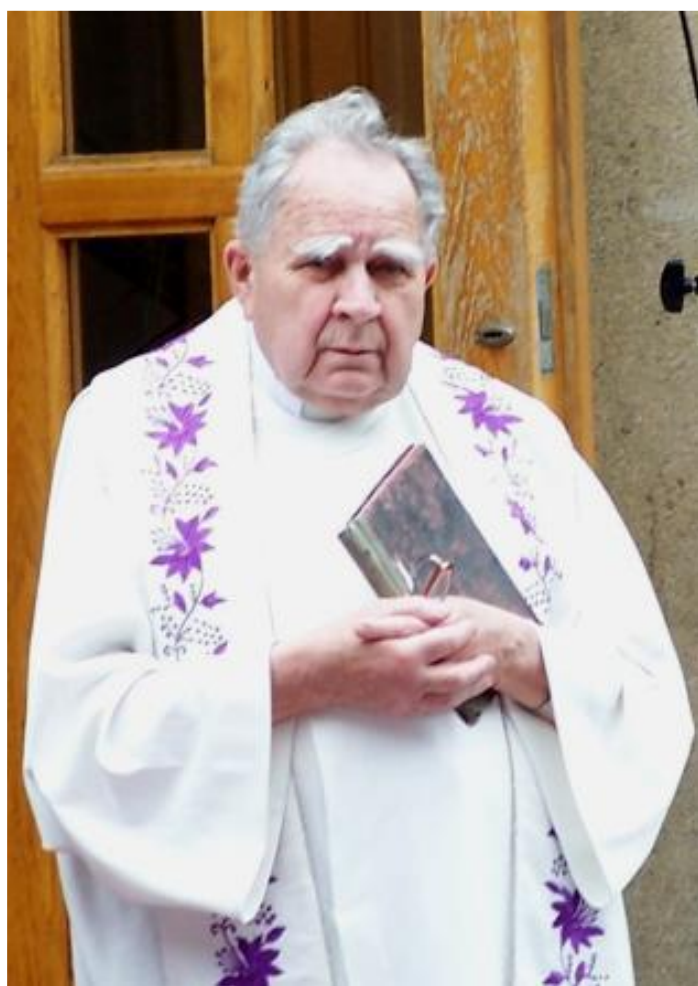

MINDENKI IMRE BÁCSIJA

MINDENKI IMRE BÁCSIJA

MINDENKI IMRE BÁCSIJA

SZERKESZTETTE: FARAGÓ FERENC

MINDENKI IMRE BÁCSIJA

SZERKESZTETTE: FARAGÓ FERENC

